

Κεφάλαιο 10

Ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος και τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια (1939–1950)

Α. Οι στρατιωτικές επιχειρήσεις και τα μέτωπα

Μάχη της Αγγλίας

Η γερμανική αεροπορία βομβάρδισε το Λονδίνο και άλλες βρετανικές πόλεις που είχαν σημαντικές βιομηχανίες ή ήταν λιμάνια. Πολλοί άμαχοι έχασαν τη ζωή τους και πολλοί περισσότεροι τα σπίτια και τις περιουσίες τους. Η βρετανική κυβέρνηση, για να σώσει τα παιδιά, φρόντισε να μεταφερθούν από τις πόλεις, που βομβαρδίζονταν, στην ύπαιθρο. Τα γερμανικά αεροπλάνα απέκρουσε η βρετανική αεροπορία. Στις επιτυχίες της σημαντικό ρόλο έπαιξε ένα νέο όπλο, το **ραντάρ**. Στη συνέχεια διαβάζουμε μια μαρτυρία από τις πρώτες μέρες των βομβαρδισμών.

Η εκκλησία ήταν το πιο δημοφιλές καταφύγιο. Ο κόσμος αισθανόταν ότι πουθενά δεν ήταν ασφαλέστερος από [...] την εκκλησία και έτσι ήταν γεμάτη την ώρα που έπεσε η βόμβα. Η βόμβα έσκασε στη μέση του ναού. Οι άνθρωποι κυριολεκτικά έγιναν κομμάτια.

Μαρτυρία από μέλος των Πρώτων Βοηθειών για το βομβαρδισμό του καθεδρικού ναού του Κόβεντρι

Π 10.2

Στο απόσπασμα που ακολουθεί ο Γιόζεφ Γκέμπελς, υπουργός Προπαγάνδας στη ναζιστική Γερμανία, γράφει για τους γερμανικούς βομβαρδισμούς στη Μεγάλη Βρετανία.

Π 10.3

Αφίσα με τον πρωθυπουργό της Μεγάλης Βρετανίας, Ουίνστον Τσόρτσιλ που καλεί τους Βρετανούς να αντισταθούν. 1940.

7 Οκτωβρίου 1940
Πρέπει να συνεχίσουμε την επίθεση στην Αγγλία σε όλα τα μέτωπα.

11 Οκτωβρίου 1940

Μέσα στις επόμενες εβδομάδες θα είμαστε σε θέση να αναγκάσουμε την Αγγλία να γονατίσει.

23 Οκτωβρίου 1940

Θα παλέψουμε χωρίς τύψεις μέχρι να καταστρέψουμε και την τελευταία τους ελπίδα.

5 Δεκεμβρίου 1940

Αυτή η επίθεση πρέπει να συνεχιστεί μέχρι να γονατίσει η Αγγλία και να μας παρακαλεί για ειρήνη.

Γιόζεφ Γκέμπελς, *Ημερολόγιο*, έτος 1940

Π 10.4

Π 10.5

Κάτοικοι του Λονδίνου για να γλιτώσουν από τους βομβαρδισμούς βρίσκουν καταφύγιο στους σταθμούς του υπόγειου σιδηρόδρομου (μετρό).

Π 10.1

Μια βιβλιοθήκη στο βομβαρδισμένο Λονδίνο (1941).

Π 10.6

Αμερικανοί στρατιώτες αποβιβάζονται στη Νορμανδία, 6 Ιουνίου 1944.

Απόβαση στη Νορμανδία

Με την απόβαση στη Νορμανδία οι Σύμμαχοι ήθελαν να δημιουργήσουν ένα δεύτερο μεγάλο μέτωπο ενάντια στις δυνάμεις του Άξονα στη δυτική Ευρώπη, ώστε να μειωθεί η πίεση ενάντια στην ΕΣΣΔ στο ανατολικό μέτωπο. Η «μάχη της Νορμανδίας», όπως είναι γνωστή, οργανώθηκε κυρίως από τους Αμερικανούς και τους Βρετανούς, αλλά συμμετείχαν και Καναδοί, Γάλλοι, Πολωνοί κ.ά.

Π 10.7

Γερμανικές βιομηχανικές πόλεις

Οι Σύμμαχοι βομβάρδισαν κυρίως στρατιωτικές εγκαταστάσεις, βιομηχανίες, γέφυρες και σιδηροδρομικές γραμμές, για να εμποδίσουν την παραγωγή πολεμικού υλικού και τον ανεφοδιασμό του γερμανικού στρατού. Μια από τις γερμανικές πόλεις που βομβάρδισαν ήταν η μεσαιωνική Δρέσδη, που καταστράφηκε σχεδόν ολοκληρωτικά και χιλιάδες κάτοικοί της σκοτώθηκαν. Στο απόσπασμα μια γυναίκα από τη Δρέσδη περιγράφει την επίθεση.

Π 10.8

Η Δρέσδη ερειπωμένη.

Π 10.9

Η πυρκαγιά είναι απεριγράπτη, από κάπου ακούγονται φωνές για βοήθεια και ουρλιαχτά, αλλά όλα είναι μια κόλαση φωτιάς [...]. Ξαφνικά βλέπω στ' αριστερά μου μια γυναίκα. Τη βλέπω ακόμη και σήμερα και δε θα την ξεχάσω ποτέ. Κρατάει στην αγκαλιά της [...] ένα μωρό. Τρέχει, πέφτει, και το παιδί [...] πέφτει στη φωτιά [...]. Ξαφνικά, ακριβώς μπροστά μου, βλέπω πάλι ανθρώπους [...]. Ένας τρελός φόβος με πιάνει και από δω και πέρα επαναλαμβάνω αδιάκοπα [...] στον εαυτό μου: «Δε θέλω να καώ». Δεν ξέρω πάνω σε πόσους ανθρώπους σκόνταψα. Ξέρω μόνο ένα πράγμα: Ότι δεν πρέπει να καώ.

Μαρτυρία της Μάργκαρετ Φρέγιερ

Ο πόλεμος στην Ευρώπη τελειώνει

Π 10.10

Στο απόσπασμα ένας κάτοικος του Λένινγκραντ μας μιλάει για το πώς υποδέχτηκαν την είδηση για τη συνθηκολόγηση της Γερμανίας.

Η μέρα της νίκης; Στις 9 Μαΐου 1945 πήγαμε σε ένα μικρό θέατρο να δούμε όπερα [...]. Ξαφνικά η παράσταση σταμάτησε και ο μαέστρος ανέβηκε [στη σκηνή] και είπε ότι οι Γερμανοί παραδόθηκαν. Όλοι στο θέατρο βγήκαν έξω στην πλατεία. Είδα εκατοντάδες, χιλιάδες ανθρώπους να χορεύουν και να αγκαλιάζουν ο ένας τον άλλο. Να σηκώνουν τους στρατιώτες στον αέρα. Όλοι έκλαιγαν και φιλούσε ο ένας τον άλλο. Ήμουν εννιά χρονών.

Μαρτυρία του Όλεγκ Τσακούμοφ

Π 10.11

2 Κόσμος στο Παρίσι πανηγυρίζει το τέλος του πολέμου. Η παράδοση της Γερμανίας και αργότερα της Ιαπωνίας γιορτάστηκαν σε όλη την Ευρώπη.

Ατομική βόμβα

Π 10.12

Στη διάρκεια του πολέμου και οι Γερμανοί και οι Αμερικανοί προσπάθησαν να φτιάξουν νέα όπλα για να κερδίσουν τον πόλεμο. Το πιο σημαντικό από αυτά ήταν η ατομική βόμβα, που έφτιαξαν πρώτες οι ΗΠΑ. Η ατομική βόμβα στηρίχτηκε στις νέες ανακαλύψεις της Φυσικής για το άτομο. Οι ΗΠΑ, για να κάνουν την Ιαπωνία να συνθηκολογήσει, έριξαν δύο ατομικές βόμβες, μία στη Χιροσίμα και μία στο

Ναγκασάκι, δείχνοντας σε όλο τον κόσμο την τρομερή καταστροφή που έφερνε αυτό το νέο όπλο.

Οι δύο πόλεις καταστράφηκαν, χιλιάδες άμαχοι σκοτώθηκαν και πολλές γενιές μετά πέθαναν από τη ραδιενέργεια.

Το ρολόι του Κένγκο Φουταγκάουα έχει σταματήσει την ώρα που έπεσε η βόμβα: 8.15'.

Παιδιά που επιζήσανε από την πυρηνική καταστροφή στη Χιροσίμα φοράνε μάσκες, για να προστατευτούν από τη μυρωδιά των πτωμάτων. Εκτός από αυτούς που έχασαν τη ζωή τους την ημέρα του βομβαρδισμού, χιλιάδες άλλοι μολυσμένοι από τη ραδιενέργεια πέθαναν τους επόμενους μήνες και χρόνια.

Π 10.14

Π 10.13

Η έκρηξη που προκάλεσε η ρίψη της ατομικής βόμβας στο Ναγκασάκι.

Β. Οι ευρωπαϊκές κοινωνίες και η γερμανική κατοχή

Πολωνία

Η Πολωνία μοιράστηκε ανάμεσα στη Γερμανία και στη Σοβιετική Ένωση (1939): οι Γερμανοί κατέλαβαν το δυτικό τμήμα και οι Σοβιετικοί το ανατολικό.

Οι ναζί ενσωμάτωσαν κάποια από τα πολωνικά εδάφη στο κράτος τους και στα υπόλοιπα δημιούργησαν τη «Γενική Διοίκηση», μια ξεχωριστή γερμανική κτήση. Στην περιοχή της Γενικής Διοίκησης δημιούργησαν χιλιάδες στρατόπεδα συγκέντρωσης και θανάτου.

Για τους ναζί οι Πολωνοί ήταν εξίσου «υπάνθρωποι» όσο και οι Εβραίοι, γι' αυτό τους καταδίωξαν συστηματικά, ιδίως τους μορφωμένους και τους στρατιωτικούς. Παντού οι Πολωνοί κυνηγήθηκαν, εξορίστηκαν ή εκτελέστηκαν. Σύντομα σχηματίστηκε μια δυναμική πολωνική αντίσταση. Χαρακτηριστικό για το πώς έβλεπαν οι ναζί τους Πολωνούς είναι το ακόλουθο απόσπασμα από ένα κείμενο του αρχηγού των Ες Ες.

Για το ποιους ονόμαζαν οι ναζί «υπάνθρωπους» μιλήσαμε στη σ. 176.

Π 10.15

Ο μη γερμανικός πληθυσμός των ανατολικών εδαφών [οι Πολωνοί] δε θα πρέπει να έχει οποιαδήποτε εκπαίδευση ανώτερη από τη στοιχειώδη [=τα βασικά, τα απολύτως απαραίτητα] [...]. Θα πρέπει να διδάσκονται μόνο απλή αριθμητική έως το 500 το πολύ, [να ξέρουν] πώς να γράφουν το όνομά τους, ότι είναι εντολή του Θεού να υπακούνε τους Γερμανούς, να είναι ειλικρινείς, να δουλεύουν σκληρά και να φέρονται καλά. Βρίσκω περιττή τη διδασκαλία της ανάγνωσης.

Χάινριχ Χίτλερ, Υπόμνημα στο Χίτλερ [για την κατάσταση στην Πολωνία], Μάιος 1940

Καταναγκαστική εργασία

Οι ναζί, αφού οι Γερμανοί πήγαν στον πόλεμο, χρειαζόνταν εργατικά χέρια για την πολεμική βιομηχανία. Σε κάποιες περιπτώσεις προσπάθησαν να βρουν εργάτες από τις χώρες που κατακτήσανε. Έπεισαν λοιπόν αρκετούς ότι θα ζούσαν καλύτερα στη Γερμανία και τους μεταφέρανε εκεί για να δουλέψουν σε σκληρές συνθήκες. Κυρίως όμως προσπάθησαν να λύσουν το πρόβλημα των εργατικών χεριών που έλειπαν χρησιμοποιώντας κρατούμενους σε στρατόπεδα συγκέντρωσης. Εβραίοι, αλλά και εκατομμύρια

Π 10.16

Μετά τη νίκη των Συμμάχων: Σοβιετικός που δούλεψε σε στρατόπεδο καταναγκαστικής εργασίας και κατόρθωσε να επιζήσει δείχνει έναν από τους φρουρούς του.

Σοβιετικοί, Πολωνοί, Γάλλοι, Βέλγοι, Έλληνες κ.ά. μεταφέρθηκαν στη Γερμανία και δούλεψαν κάτω από άθλιες συνθήκες μέχρι να εξοντωθούν, για να μπορέσει η Γερμανία να συνεχίσει τον πόλεμο.

Στο παρακάτω απόσπασμα από ομιλία του Γερμανού διοικητή της κατεχόμενης Ουκρανίας διαβάζουμε σχετικά με την καταναγκαστική εργασία:

Είμαστε η ανώτερη φυλή [...]. Οι κάτοικοι πρέπει να εργάζονται, να εργάζονται και να ξαναεργάζονται. Ορισμένοι ανησυχούν πως οι πολίτες δεν έχουν να φάνε. Δεν μπορούν να απαιτήσουν κάτι τέτοιο [...]. Είμαστε η ανώτερη φυλή, και δεν πρέπει να ξεχνάμε πως και ο πιο ασήμαντος Γερμανός εργάτης είναι από φυλετική άποψη χίλιες φορές πολυτιμότερος απ' όλον αυτόν εδώ τον πληθυσμό.

Ομιλία του Έριχ Κοχ, 5 Μαρτίου 1943

Π 10.17

Στρατόπεδα συγκέντρωσης

Οι ναζι οργανώσαν τα στρατόπεδα συγκέντρωσης (λάγκερ) από το 1934, αμέσως μόλις πήραν την εξουσία στη Γερμανία. Στα πρώτα στρατόπεδα συγκέντρωσης, όπως το Νταχάου, οι ναζι έκλεισαν τους πολιτικούς τους αντίπαλους. Τον έλεγχο τους αναλάβανε ειδικές ναζιστικές στρατιωτικές μονάδες, τα Ες Ες.

Στη διάρκεια του πολέμου αμέτρητα τέτοια στρατόπεδα ξεφύτρωσαν σε όλη την κατεχόμενη Ευρώπη, αλλά τα κεντρικά ήταν είκοσι δύο. Τα στρατόπεδα συγκέντρωσης χωρίζονται σε **στρατόπεδα καταναγκαστικής εργασίας** και **στρατόπεδα θανάτου**. Ελάχιστοι κρατούμενοι σε αυτά επιζήσανε.

Π 10.18

Στρατόπεδα συγκέντρωσης στην κατεχόμενη Ευρώπη

Αντίποινα

Οι δυνάμεις κατοχής σε όλη την Ευρώπη προσπάθησαν με πολύ σκληρά μέτρα να τρομοκρατήσουν τους ντόπιους πληθυσμούς για να τους εμποδίσουν να βοηθούν όσους έπαιρναν μέρος στην αντίσταση.

Όταν οι ναζι κατέλαβαν την Ιταλία (1943), για να εμποδίσουν την ανάπτυξη της ιταλικής αντίστασης, στράφηκαν και ενάντια στον ντόπιο πληθυσμό. Απόσπασμα από μια ανακοίνωση,

που πληροφορεί τους Ιταλούς για τα αντίποινα που θα αντιμετωπίσουν, διαβάζουμε παρακάτω. Παρόμοιες ανακοινώσεις έβγαζαν οι ναζί σε όλες τις κατεχόμενες χώρες.

Π 10.19

Για να εγγυηθώ την ασφάλεια [...] διατάσσω [...]:

1. ΝΑ ΕΚΤΕΛΕΙΤΑΙ όποιος βρεθεί να κατέχει όπλα και εκρηκτικά που δε δηλώθηκαν στην πιο κοντινή γερμανική διοίκηση.
2. ΝΑ ΕΚΤΕΛΕΙΤΑΙ όποιος δίνει καταφύγιο σε αντάρτες ή τους προστατεύει ή τους προσφέρει ρούχα, τροφή ή όπλα.
3. ΝΑ ΕΚΤΕΛΕΙΤΑΙ όποιος γνωρίζει μια ομάδα αντιφρονούντων [=που διαφωνούν με το καθεστώς] ή έναν αντιφρονούντα και δε δίνει πληροφορίες στο πιο κοντινό αρχηγείο.
4. ΝΑ ΕΚΤΕΛΕΙΤΑΙ όποιος δίνει πληροφορίες στον εχθρό ή στους αντάρτες της περιοχής, σχετικά με το πού βρίσκονται οι γερμανικές διοικήσεις ή στρατιωτικές εγκαταστάσεις.
5. ΝΑ ΠΥΡΠΟΛΕΙΤΑΙ ΟΛΟΣΧΕΡΩΣ [=να καίγεται απ' άκρη σ' άκρη] κάθε χωριό όπου αποδεικνύεται πως υπάρχουν αντάρτες ή όπου έγιναν επιθέσεις ενάντια στους Γερμανούς ή Ιταλούς στρατιώτες ή όπου έγιναν απόπειρες σαμποτάζ σε αποθήκες πολεμικού υλικού.

Επιπλέον, ΝΑ ΕΚΤΕΛΟΥΝΤΑΙ όλοι οι άντρες κάτοικοι ενός τέτοιου χωριού που είναι πάνω από 18 ετών. Τα γυναικόπαιδα θα στέλνονται σε στρατόπεδα καταναγκαστικής εργασίας.

Ανακοίνωση του Ανώτατου Γερμανού Διοικητή στην Ιταλία, στρατάρχη Άλμπερτ Κέσελρινγκ, προς τους Ιταλούς, Ιούνιος 1944

Ο αφανισμός των Εβραίων και η εξόντωση των «υπανθρώπων»

Να κρυφτούν

Αλλού περισσότερο και αλλού λιγότερο, αρκετοί Εβραίοι σε διάφορες χώρες σώθηκαν επειδή βρήκαν καταφύγιο σε σπίτια μη Εβραίων, παρόλο που η τιμωρία γι' αυτό ήταν ιδιαίτερα σκληρή. Μια από τις πιο γνωστές ιστορίες Εβραίων που κρύφτηκαν για να σωθούν είναι της οικογένειας Φρανκ στο Άμστερνταμ, χάρη στο ημερολόγιο που κράτησε η μικρή κόρη της οικογένειας Άννα. Ένα απόσπασμα από αυτό διαβάζουμε στη συνέχεια.

Από το Σάββατο το πρόγραμμά μας έχει αλλάξει. Τρώμε για μεσημέρι στις 12.30 και το πρωί μόνο ένα πιάτο πόριτζ [=χυλός από βρόμη]. Έτσι γλιτώνουμε ένα γεύμα [...]. Το μεσημέρι τρώγαμε βρασμένα χόρτα πουρέ. Ωμά χόρτα, σπανάκι, βρασμένα χόρτα. Δεν υπάρχει τίποτα άλλο. Συγγνώμη, ξέχασα, υπάρχουν και πατάτες. Θαυμάσιος συνδυασμός. Συνέχεια αναρωτιόμαστε απελπισμένα: «Γιατί γίνεται αυτός ο πόλεμος; Γιατί οι άνθρωποι δεν μπορούν να ζήσουν ειρηνικά; Γιατί όλη αυτή η καταστροφή;» Το ερώτημα είναι εύλογο [=λογικό, δικαιολογημένο], αλλά δεν μπορούμε να βρούμε απάντηση [...]. Έχω νιώσει πολλές φορές παγιδευμένη αλλά ποτέ απελπισμένη. Θεωρώ τη διαμονή μας εδώ σαν μια επικίνδυνη περιπέτεια, ρομαντική και ενδιαφέρουσα. Στο ημερολόγιό μου μιλάω για τις στερήσεις σαν να πρόκειται για κάτι διασκεδαστικό [...]. Κάθε μέρα αισθάνομαι ότι ωριμάζω εσωτερικά, αισθάνομαι την ελευθερία να πλησιάζει, αισθάνομαι την ομορφιά της φύσης και την καλοσύνη των ανθρώπων. Αισθάνομαι πόσο ενδιαφέρουσα είναι η περιπέτεια! Γιατί, λοιπόν, είμαι τόσο απελπισμένη;

Π 10.20

Π 10.21

Άννα Φρανκ, Ημερολόγιο, 3 Μαΐου 1944

Π 10.22

JUDENTRANSPORT AUS DEN NIEDERLANDEN - LAGER WESTERBORK

Haeflinge

301. ✓ Engers	Isidor - ✓ 30.4. 93 -	Kaufmann
302. ✓ Engers	Leonard 15.6. 20 -	Landarbeiter
303. ✓ Franco	Manfred - ✓ 1.5. 05 -	Verleger
304. Frank	Arthur 22.8. 81	Kaufmann
305. Frank x	Isaac ✓ 29.11.87	Installateur
306. Frank	Margot 16.2. 26	ohne
307. Frank	Otto ✓ 12.5. 89	ohne
308. ✓ Frank-Hollaender	Edith 16.1. 00	ohne
309. Frank	Anneliese 12.6. 29	ohne
310. v. Frank	Sara - 27.4. 82 -	Typistin
311. Franken	Rozanna 16.5. 96 -	Landarbeiter
312. ✓ Franken-Weyand	Johanna 24.12.96 ✓	Landbauer
313. Franken	Hermann - ✓ 12.5.34	ohne

Στην εικόνα Π 10.20 η οικογένεια Φρανκ στο Άμστερνταμ το 1941. Από αριστερά: η Μαργκό (η μεγαλύτερη αδελφή της Άννας), ο πατέρας Ότο, η Άννα και η μητέρα Έντιθ. Οι Φρανκ μπόρεσαν να κρυφτούν από το 1942 μέχρι το 1944 χάρη στη βοήθεια που τους έδωσαν χριστιανοί Ολλανδοί με κίνδυνο της ζωής τους. Όμως, τελικά τους ανακάλυψαν και μεταφέρθηκαν σε στρατόπεδο. Επέζησε μόνο ο πατέρας. Στην εικόνα Π 10.22 ο κατάλογος με τα ονόματα της οικογένειας Φρανκ όταν μεταφέρθηκαν στο Άουσβιτς.

Στρατόπεδα θανάτου

Σε ορισμένα από τα στρατόπεδα συγκέντρωσης οι ναζί οργάνωσαν τη συστηματική εξόντωση όσων θεωρούσαν «υπάνθρωπους», κυρίως

Εβραίων. Τους έκλειναν σε θαλάμους όπου έριχναν ένα θανατηφόρο αέριο, το «τσικλόν». Τους νεκρούς τούς έκαιγαν μετά σε ειδικούς φούρνους. Τέτοια ήταν τα στρατόπεδα στο Άουσβιτς-Μπίρκεναου, στο Χέλμνο, στο Σομπιμπόρ, στο Μαϊντάνεκ, στην Τρεμπλίνκα και στο Μπέλζετς, όλα στην κατεχόμενη Πολωνία.

Το Άουσβιτς-Μπιρκενάου, κοντά στην Κρακοβία στην Πολωνία, είναι το πιο γνωστό στρατόπεδο θανάτου, όπου βρήκαν φριχτό θάνατο είτε στους θαλάμους αερίων είτε από την κακομεταχείριση περίπου 1,5 εκατομμύριο άνθρωποι από διάφορες χώρες, οι περισσότεροι Εβραίοι.

Στην απόφαση των ναζί να μετατρέψουν το Άουσβιτς σε στρατόπεδο θανάτου αναφέρεται το παρακάτω απόσπασμα, από έκθεση που έγραψε ο διοικητής του μετά τον πόλεμο, όταν τον συλλάβανε και τον φυλάκισαν οι Σύμμαχοι.

Π 10.27

Π 10.23

«Στην Πύλη του στρατοπέδου συγκέντρωσης για Εβραίους», ακουαρέλα (1942) του Αρνολντ Ντάγκανι, Εβραίου από τη Ρουμανία. Στην ταμπέλα γράφει «εβραϊκό στρατόπεδο».

Το καλοκαίρι του 1941 – ακριβέστερη ημερομηνία δεν μπορώ να δώσω αυτή τη στιγμή – κλήθηκα ξαφνικά από τον ανώτατο διοικητή των Ες Ες στο Βερολίνο [...]. Ο Χίμλερ [...] μου δήλωσε τα εξής: «Ο Φίρερ [=ο Χίτλερ] έδωσε τη διαταγή για την τελική λύση του εβραϊκού ζητήματος. Τη διαταγή αυτή πρέπει να την εκτελέσουμε εμείς, τα Ες Ες. Τα κέντρα εξόντωσης που βρίσκονται στην Ανατολή δεν έφταναν [...]. Κατόπιν τούτου όρισα γι' αυτό το σκοπό το Άουσβιτς, τόσο γιατί η τοποθεσία είναι κατάλληλη από συγκοινωνιακή άποψη όσο και γιατί αυτό το στρατόπεδο μπορεί να απομονωθεί και να καμουφλαριστεί εύκολα [...]. Αναθέτω αυτό το καθήκον σε σας».

Ρούντολφ Ες, Έκθεση περί λύσεως του εβραϊκού ζητήματος, έτος 1946

Π 10.24

Ο Ιταλός Πρίμο Λέβι, Εβραίος, ήταν χημικός. Πήρε μέρος στην ιταλική αντίσταση, πιάστηκε το 1943 και μεταφέρθηκε στο Άουσβιτς, όπου έζησε για έναν περίπου χρόνο. Στο παρακάτω απόσπασμα από ένα αυτοβιογραφικό του κείμενο μιλάει για τις πρώτες μέρες στο στρατόπεδο, αφού τον είχαν επιλέξει για εργασία και του είχαν χαράξει στο χέρι τον αριθμό του με μελάνι που δε μπορούσε ποτέ να σβηστεί.

Π 10.25

Βέρες Εβραίων που δολοφονήθηκαν σε στρατόπεδο θανάτου.

Μεταμορφωθήκαμε ήδη σε φαντάσματα [...]. Πιο κάτω δε γίνεται να πάμε: δεν μπορούμε να σκεφτούμε αθλιότερη ύπαρξη από τη δική μας. Τίποτα πια δε μας ανήκει: μας στέρησαν τα ρούχα, τα παπούτσια, τα μαλλιά μας, εάν μιλήσουμε δε θα μας ακούσουν και εάν μας άκουγαν δε θα μας καταλάβαιναν. Θα μας στερήσουν και τ' όνομά μας κι αν θέλουμε να το κρατήσουμε, θα πρέπει να βρούμε τη δύναμη μέσα μας, τη δύναμη να το σώσουμε και μαζί μ' αυτό να σώσουμε κάτι από μας, απ' αυτό που υπήρξαμε [...]. Το όνομά μου είναι 174517. Μας βάφτισαν, για όλη την υπόλοιπη ζωή μας θα έχουμε το νούμερο χαραγμένο στο αριστερό μας μπράτσο.

Πρίμο Λέβι, Εάν αυτό είναι ο άνθρωπος, έτος 1947

Π 10.26

Π 10.28

Π 10.29

Στην εικόνα Π 10.27 ένα τρένο με Εβραίους από την Ουγγαρία φτάνει στο Άουσβιτς το 1944. Οι δύο ομάδες έχουν σχηματιστεί (εικόνα Π 10.28) και αρχίζει η «διάλογη» από τους γιατρούς των Ες Ες (εικόνα Π 10.29). Όσοι είναι ικανοί για εργασία θα εργαστούν μέχρι το θάνατό τους, οι υπόλοιποι θα δολοφονηθούν στους θαλάμους αερίων.

Ο σοβιετικός στρατιώτης Πάβελ Στένκιν πιάστηκε αιχμάλωτος στην αρχή του πολέμου και οι Γερμανοί τον μεταφέρανε σ' ένα στρατόπεδο μαζί με χιλιάδες άλλους Σοβιετικούς αιχμάλωτους στρατιώτες.

Οι σύντροφοί του άρχισαν να πεθαίνουν από την πείνα, αλλά αυτός κατάφερε να επιζήσει. Τον Οκτώβριο του 1941 τον μεταφέρανε στο Άουσβιτς-Μπιρκενάου. Να πώς περιγράφει ο ίδιος τη ζωή του εκεί:

Π 10.30

Ο μέσος όρος ζωής ενός [Σοβιετικού] κρατούμενου στο [Άουσβιτς-] Μπίρκεναου ήταν δύο βδομάδες. Αν έβρισκες κάτι έπρεπε να το φας, έπρεπε να το καταπιείς. Ωμή πατάτα ή όχι – δεν είχε σημασία. Καθαρή, βρόμικη, όλα ήταν ίδια. Δεν υπήρχε μέρος να την πλύνεις. Όταν ερχόταν η ώρα να σηκωθούμε το πρωί, όσοι ήταν ζωντανοί κοίταζαν και γύρω τους μπορεί να υπήρχαν και δύο και τρεις νεκροί. Το μόνο που υπήρχε ήταν θάνατος, θάνατος, θάνατος. Θάνατος το βράδυ, θάνατος το πρωί, θάνατος το απόγευμα. Διαρκώς ο θάνατος.

Μαρτυρία του Πάβελ Στένκιν

Γ. Μετά τον πόλεμο – Ανασυγκρότηση και νέες διαιρέσεις

Να επιστρέψουν

Στο απόσπασμα διαβάζουμε για μια ομάδα εκτοπισμένων Ιταλών που είχε συγκεντρωθεί σ' ένα πολωνικό χωριό, που κατείχαν πλέον σοβιετικές δυνάμεις.

Π 10.31

Έτσι περνούσαν οι μέρες [...], μέσα σε μια ατελείωτη τεμπελιά [...], σαν σε διακοπές που μόνο κατά διαστήματα τις διακόπτανε ο πόνος της νοσταλγίας για τη μακρινή πατρίδα και η μαγεία της φύσης που είχαμε ανακαλύψει ξανά. Μάταια απευθυνόμασταν στη Ρωσική Διοίκηση για να μάθουμε γιατί δεν επιστρέφαμε, πότε θα επιστρέφαμε, από ποιο δρόμο, ποιο ήταν το μέλλον μας. Δε γνώριζαν τίποτα περισσότερο από μας και, με μια αφελή ευγένεια, μας έδιναν τις πιο φανταστικές, τρομακτικές ή παράλογες απαντήσεις. Ότι δηλαδή δεν υπήρχαν τρένα, ότι επρόκειτο να ξεσπάσει πόλεμος με την Αμερική ή ότι πολύ σύντομα θα μας έστελναν να δουλέψουμε στα κολχόζ ή ότι περίμεναν να μας ανταλλάξουν με Ρώσους αιχμάλωτους από την Ιταλία [...]. Στην πραγματικότητα δεν κατανοούσαν τη βιασύνη μας να επιστρέψουμε στα σπίτια μας. Να φάμε είχαμε, να κοιμηθούμε είχαμε, να δουλέψουμε δεν ήμασταν υποχρεωμένοι, τι μας έλειπε λοιπόν [...];

Πρίμο Λέβι, *Η ανακωχή*, έτος 1963

Προσπάθειες για ανασυγκρότηση – Ο διπολισμός και οι απαρχές του Ψυχρού Πολέμου

Υπεύθυνοι του πολέμου

Π 10.32

Ο Χέρμαν Γκέρινγκ, αρχιστράτηγος του χιτλερικού στρατού, στη φυλακή. Καταδικάστηκε σε θάνατο, αλλά αυτοκτόνησε λίγες ώρες πριν εκτελεστεί η ποινή του.

Το Μάιο του 1945 οι ηγέτες της Μεγάλης Βρετανίας, των ΗΠΑ, της Γαλλίας και της Σοβιετικής Ένωσης συμφώνησαν να δημιουργηθεί ένα διεθνές στρατιωτικό δικαστήριο για να δικάσουν οι ναζιστές ηγέτες (υπουργοί της ναζιστικής κυβέρνησης, στρατιωτικοί διοικητές, πολιτικοί και άλλα στελέχη του χιτλερικού καθεστώτος). Οι δίκες αυτές είναι γνωστές ως **δίκες της Νιρεμβέργης** (από τη γερμανική πόλη όπου έγιναν). Άρχισαν το 1945 και τέλειωσαν το 1949.

Οι βασικές κατηγορίες για τους διακόσιους συνολικά ναζιστές ηγέτες που δικάστηκαν ήταν: συνωμοσία ενάντια στην παγκόσμια ειρήνη, σχεδιασμός και διεξαγωγή επιθετικού πολέμου, εγκλήματα πολέμου και εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας. Άλλοι από αυτούς καταδικάστηκαν σε θάνατο, άλλοι σε φυλάκιση και κάποιοι αθώωθηκαν.

Το απόσπασμα προέρχεται από λόγο του Αμερικανού εισαγγελέα Ρόμπερτ Τζάκσον σε δίκη της Νιρεμβέργης και εξηγεί γιατί η άδικη για τη Γερμανία συνθήκη των Βερσαλιών δεν αποτελεί δικαιολογία για το ότι ξεκίνησε το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

Π 10.33

Πρέπει να ξεκαθαρίσουμε σε όλους τους Γερμανούς ότι οι ηγέτες τους δικάζονται όχι γιατί έχασαν τον πόλεμο αλλά γιατί τον ξεκίνησαν. Και δε θα επιτρέψουμε να χρησιμοποιηθούν σαν δικαιολογία οι αιτίες του πολέμου, γιατί η θέση μας είναι ότι καμία αδικία ή πολιτική δεν επιτρέπουν ποτέ την καταφυγή σε επιθετικό πόλεμο. Τον αποκηρύσσουμε και τον καταδικάζουμε ολοκληρωτικά ως εργαλείο πολιτικής [...].

Ρόμπερτ Τζάκσον, έτος 1945

Ζώνες κατοχής

Π 10.34

Οι ζώνες κατοχής στη διαιρεμένη Γερμανία

Τον Ιούλιο του 1945, οι νικητές του πολέμου χώρισαν τη Γερμανία σε τέσσερις ζώνες κατοχής: τη σοβιετική, την αμερικανική, τη βρετανική και τη γαλλική. Το ίδιο έγινε και με το Βερολίνο, στο σοβιετικό τομέα, που χωρίστηκε και αυτό σε τέσσερις ζώνες κατοχής.

- Σοβιετική ζώνη
- Αμερικανική ζώνη
- Γαλλική ζώνη
- Βρετανική ζώνη

ΟΗΕ

Το πιο σημαντικό όργανο του ΟΗΕ είναι το **Συμβούλιο Ασφαλείας**, που συνεδριάζει όταν υπάρχει μια κρίση σε κάποιο μέρος του κόσμου. Μόνιμα μέλη του έγιναν οι ΗΠΑ, η ΕΣΣΔ, η Μεγάλη Βρετανία, η Γαλλία και η Κίνα. Υπάρχουν και δέκα μη μόνιμα μέλη, που εκλέγονται για δύο χρόνια.

Η **Γενική Συνέλευση** των Ηνωμένων Εθνών συνεδριάζει μια φορά το χρόνο. Την αποτελούν εκπρόσωποι από όλες τις χώρες που μετέχουν στον οργανισμό.

Τις αποφάσεις του ΟΗΕ (που πρέπει να είναι ομόφωνες, δηλαδή να τις έχουν ψηφίσει όλοι οι εκπρόσωποι) πρέπει να τις εφαρμόζουν όλες οι χώρες.

Π 10.35

Π 10.36

Νοσοκόμες της Γιούνισεφ ψεκάζουν με εντομοκτόνο μια μικρή Γερμανίδα (Απρίλιος 1948) για να την απαλλάξουν από τις ψείρες. Στον ΟΗΕ ανήκουν διάφορες διεθνείς οργανώσεις όπως η Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας, το Διεθνές Δικαστήριο Χάγης κ.ά. Η Γιούνισεφ ιδρύθηκε το 1946 από τον ΟΗΕ για να προσφέρει βοήθεια στα παιδιά που είχαν πληγεί από το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

Π 10.37

Το κτίριο του ΟΗΕ στη Νέα Υόρκη στις ΗΠΑ.

Αφίσες της Ουνέσκο για την προώθηση της γραφής και της ανάγνωσης στους ενήλικες.

Ανθρώπινα δικαιώματα

Το 1948 η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ ψήφισε ένα πολύ σημαντικό κείμενο: την **Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου**. Ας δούμε μερικά από τα άρθρα της.

Π 10.38

Άρθρο 1: Όλοι οι άνθρωποι γεννιούνται ελεύθεροι και είναι ίσοι στα θέματα αξιοπρέπειας και στα δικαιώματα.

Άρθρο 3: Κάθε άτομο έχει δικαίωμα στη ζωή, στην ελευθερία και στην προσωπική του ασφάλεια.

Άρθρο 5: Κανείς δεν επιτρέπεται να υποβάλλεται σε βασανιστήρια ούτε σε ποινή ή μεταχείριση σκληρή, απάνθρωπη ή ταπεινωτική.

Άρθρο 6: Καθένας, όπου και αν βρίσκεται, έχει δικαίωμα στην αναγνώριση της νομικής του προσωπικότητας [= έχει δικαίωμα να αντιμετωπίζεται δίκαια σύμφωνα με το νόμο].

Άρθρο 9: Κανείς δεν μπορεί να συλλαμβάνεται, να κρατείται ή να εξορίζεται αυθαίρετα.

Άρθρο 14.1: Κάθε άτομο που καταδιώκεται έχει το δικαίωμα να ζητάει άσυλο και να του παρέχεται άσυλο σε άλλες χώρες.

Άρθρο 26.2: Η εκπαίδευση πρέπει να έχει στόχο την πλήρη ανάπτυξη της ανθρώπινης προσωπικότητας και την ενίσχυση του σεβασμού των ανθρώπινων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών. Πρέπει να καλυτερεύει την κατανόηση, την ανεκτικότητα και τη φιλία ανάμεσα σε όλα τα έθνη και σε όλες τις φυλές και τις θρησκευτικές ομάδες.

Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, έτος 1948

Παρ' όλα αυτά, πολλά κράτη σε όλο τον κόσμο συνέχισαν και συνεχίζουν ακόμη να παραβιάζουν τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Π 10.39

Εβραίοι πρόσφυγες από την Ευρώπη, που μεταφέρονται με πλοίο στην Παλαιστίνη, αποβιβάζονται στη Χάιφα.

Π 10.41

Στρατόπεδο που δημιούργησαν Άραβες πρόσφυγες από την Παλαιστίνη στο Λίβανο, το χειμώνα του 1948.

Αμερικανική βοήθεια φτάνει στον Πειραιά στο πλαίσιο του σχεδίου Μάρσαλ. Δεκέμβριος 1949.

Π 10.42

Π 10.44

Αφίσα για τη βοήθεια που πήρε η Ελλάδα με το σχέδιο Μάρσαλ.

Ισραήλ

Η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ αποφάσισε το Νοέμβριο του 1947 να δημιουργηθούν στην Παλαιστίνη δύο κράτη: ένα εβραϊκό και ένα αραβικό. Στη συνέχεια διαβάζουμε ένα απόσπασμα από την απόφαση αυτή.

Π 10.40

Δύο μήνες αφότου αποχωρήσουν τα στρατεύματα της Δύναμης που είχε ως τώρα τη διοίκηση της περιοχής [=Μεγάλη Βρετανία] [...], θα δημιουργηθούν ένα αραβικό και ένα εβραϊκό ανεξάρτητο κράτος, καθώς και το ειδικό διεθνές καθεστώς για την [...] Ιερουσαλήμ. Τα σύνορα του αραβικού κράτους, του εβραϊκού κράτους και της πόλης της Ιερουσαλήμ περιγράφονται παρακάτω.

[...] Πάντως, τα σύνορα που περιγράφονται παρακάτω πρέπει να τροποποιηθούν έτσι ώστε κατά κανόνα τα χωριά να μη χωρίζονται από κρατικά σύνορα, εκτός αν ειδικοί λόγοι το κάνουν αυτό απαραίτητο.

[...] Όσο διαρκεί η μεταβατική περίοδος σε κανέναν Εβραίο δε θα επιτραπεί να εγκατασταθεί στην περιοχή του προτεινόμενου αραβικού κράτους και κανένας Άραβας δε θα επιτραπεί να εγκατασταθεί στην περιοχή του προτεινόμενου εβραϊκού κράτους, εκτός εάν έχει ειδική άδεια από την Επιτροπή [...].

Απόφαση 181 της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών, «Σχέδιο για το διαμερισμό [=μοίρασμα] της Παλαιστίνης», 29 Νοεμβρίου 1947

Η απόφαση έγινε δεκτή από τους Εβραίους της Παλαιστίνης, αλλά όχι από τους Άραβες που ζούσαν εκεί ούτε και από τα αραβικά κράτη.

Σχέδιο Μάρσαλ

Βασικό στοιχείο του Σχεδίου Μάρσαλ ήταν η οικονομική συνεργασία ανάμεσα στα ευρωπαϊκά κράτη που πήραν μέρος σε αυτό. Παρ' όλες τις καταστροφές που προκάλεσε ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος, η δυτική Ευρώπη συνέχιζε να είναι από τις πιο αναπτυγμένες περιοχές του κόσμου τεχνολογικά και βιομηχανικά. Μάλιστα, πολλά ευρωπαϊκά κράτη έλεγχαν ακόμη τις αποικίες τους. Οι ΗΠΑ με το Σχέδιο Μάρσαλ προσπάθησαν να βοηθήσουν την ευρωπαϊκή οικονομία, για να μη δημιουργήσει προβλήματα και στη δική τους (όπως είχε γίνει με την οικονομική κρίση του 1929) και να ανοίξει η ευρωπαϊκή αγορά στα δικά τους προϊόντα.

Στο απόσπασμα ο Αμερικανός υπουργός εξωτερικών ανακοινώνει για πρώτη φορά το σχέδιο.

Για την παγκόσμια οικονομική κρίση του 1929 μιλήσαμε στις σ. 167-168.

Π 10.43

Η αλήθεια είναι ότι οι ανάγκες της Ευρώπης για τα επόμενα τρία ή τέσσερα χρόνια για τρόφιμα από το εξωτερικό και άλλα αναγκαία προϊόντα –κυρίως από την Αμερική– ξεπερνούν τις οικονομικές της δυνατότητες. Γι' αυτό πρέπει να της δώσουμε περισσότερη βοήθεια, αλλιώς θα αντιμετωπίσει τεράστια οικονομική, κοινωνική και πολιτική κατάρρευση. Για να θεραπευτεί αυτή η κατάσταση χρειάζεται να αποκτήσουν ξανά οι Ευρωπαίοι εμπιστοσύνη στο οικονομικό μέλλον των ιδίων τους των χωρών συνολικά.

Απόσπασμα από ομιλία του Τζορτζ Μάρσαλ στο πανεπιστήμιο του Χάρβαρντ, 5 Ιουνίου 1947

Ψυχρός Πόλεμος

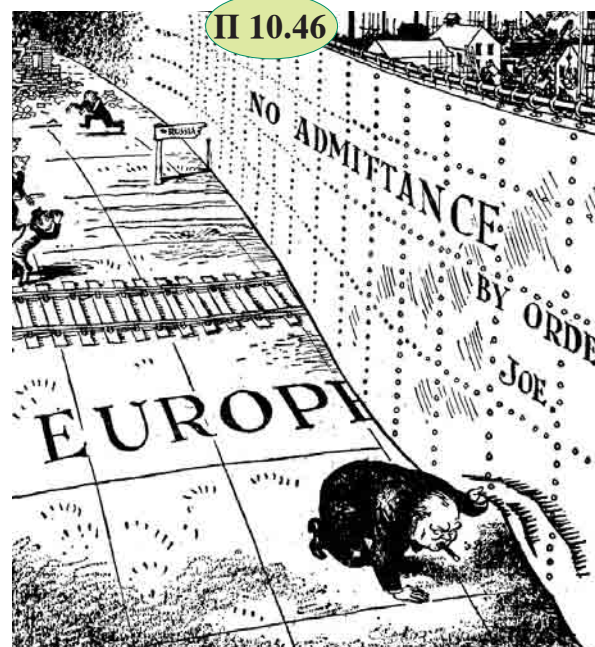
Το 1946, ο Βρετανός πρωθυπουργός Ουίνστον Τσόρτσιλ, μιλώντας στις ΗΠΑ, αναφέρθηκε σε ένα «σιδερένιο παραπέτασμα», μια σιδερένια κουρτίνα δηλαδή, που χώριζε την Ευρώπη που είχε υπό τον έλεγχο της η Σοβιετική Ένωση από την υπόλοιπη. Με αυτή την ομιλία θεωρείται ότι ξεκίνησε ο Ψυχρός Πόλεμος.

Μια σκιά έχει πέσει σε αυτό το μέρος που λίγο καιρό πριν φωτίστηκε από τη νίκη των Συμμάχων [...]. Από το Στετίν στη Βαλτική μέχρι την Τεργέστη στην Αδριατική ένα σιδερένιο παραπέτασμα έχει πέσει πάνω από την Ευρώπη. Πίσω από αυτή τη γραμμή βρίσκονται όλες οι πρωτεύουσες των [...] κρατών της κεντρικής και της ανατολικής Ευρώπης. Βαρσοβία, Βερολίνο, Πράγα, Βιέννη, Βουδαπέστη, Βελιγράδι και Σόφια, όλες αυτές οι περιφημες πόλεις και οι πληθυσμοί γύρω τους βρίσκονται σε αυτό που είμαι υποχρεωμένος να ονομάσω σοβιετική σφαίρα. Και όλες βρίσκονται, με τον έναν ή τον άλλο τρόπο, όχι μόνο κάτω από τη σοβιετική επιρροή, αλλά ελέγχονται κυρίως από τη Μόσχα [...]. Τα κομμουνιστικά κόμματα, που υπήρξαν μικρά σε αυτές τις χώρες, ενισχύθηκαν ώστε να αποκτήσουν ολοκληρωτικό έλεγχο.

Απόσπασμα από ομιλία του Ουίνστον Τσόρτσιλ στις ΗΠΑ, Μάρτιος 1946

Π 10.45

Σκίτσο σε βρετανική εφημερίδα που σχολιάζει το λόγο του Τσόρτσιλ στις ΗΠΑ. Μάρτιος 1946.

10.47

Ο πρόεδρος των ΗΠΑ Χάρι Τρούμαν.

Δόγμα Τρούμαν

Το πρόγραμμα στρατιωτικής βοήθειας των ΗΠΑ στην Ελλάδα και στην Τουρκία ονομάστηκε **Δόγμα Τρούμαν**, από το όνομα του Αμερικανού προέδρου Χάρι Τρούμαν. Η Ελλάδα και η Τουρκία, που συνόρευαν με χώρες του «ανατολικού μπλοκ», θεωρήθηκε ότι χρειαζόνταν ιδιαίτερη στρατιωτική βοήθεια για να αντιμετωπίσουν την απειλή της Σοβιετικής Ένωσης. Στην Ελλάδα, μάλιστα, γινόταν τότε ο Εμφύλιος Πόλεμος και οι ΗΠΑ πίστευαν ότι οι σοσιαλιστικές χώρες υποστήριζαν τους αντάρτες.

Στην Ελλάδα, η αμερικανική στρατιωτική βοήθεια ενίσχυσε τον κυβερνητικό στρατό και έκρινε την πορεία του Εμφύλιου Πολέμου. Γενικότερα, με την ανάμειξη των ΗΠΑ στα ελληνικά πολιτικά θεωρείται ότι αρχίζει η πρώτη φάση του Ψυχρού Πολέμου που κυριάρχησε σε όλο το δεύτερο μισό του 20ού αιώνα.

Π 10.48

Μια από τις εκατοντάδες γελοιογραφίες που κυκλοφόρησαν την εποχή του Ελληνοϊταλικού πολέμου με θέμα τις επιτυχίες του ελληνικού στρατού. Κεντρικό πρόσωπο που διακωμωδείται ο Μουσολίνι.

Δ. Η Ελλάδα στο Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο

Ελληνικός στρατός

Ο ελληνικός στρατός έφυγε για το μέτωπο μέσα σε ένα κλίμα γενικού ενθουσιασμού. Παρόλο που οι περισσότεροι Έλληνες δεν υποστήριζαν τη δικτατορία του Ιωάννη Μεταξά, δέχτηκαν ευνοϊκά την αρνητική απάντηση που έδωσε στην Ιταλία. Έτσι θα μπορούσαν να υπερασπιστούν την πατρίδα τους από μια άδικη

Π 10.49

Έλληνας στρατιώτης πάνω σε μοτοσικλέτα, λάφυρο από τον Ιταλικό στρατό, στην οποία έχει κρεμάσει την ελληνική σημαία. Χειμώνας 1940-1941.

επίθεση, αλλά και να νιώσουν ξανά ενεργοί πολίτες ύστερα από τέσσερα χρόνια δικτατορίας. Στον ενθουσιασμό που επικρατούσε όταν άρχισε η επιστράτευση αναφέρεται το παρακάτω απόσπασμα από ένα λογοτεχνικό έργο.

Π 10.50

Το τι γινόταν σε κάθε σταθμό, είναι αδύνατο να περιγραφεί [...]. Στο Κακοσάλεσι ο ενθουσιασμός ήταν κάτι το εξαιρετικό. Πού βρέθηκαν τόσες χιλιάδες χωρικοί στο μικρό αυτό χωριό; Και πόσα αρνάκια θα 'σφαξαν για να φτιάξουν τα τόσα μυρωδάτα σουβλάκια που μας μοίραζαν; Ο κάθε χωρικός, χωριστά απ' τα σουβλάκια που πρόσφερε, είχε κρεμασμένη μπροστά του μια «τσότρα» με κρασί και στο χέρι του κρατούσε δυο «κούπες» [...]. Με τη μια κούπα κερνούσε τους φαντάρους και με την άλλη «τσούγκραγε» και έπινε αυτός! [...]

– «Πιέστε παιδιά!... Όλα για σας! Όλα για την πατρίδα μας!

– Να μας περιμένετε. Σε λίγο θα 'ρθουμε κι εμείς να πολεμήσουμε!...»

[...] Στη Θήβα, τα κορίτσια έβραναν την αμαξοστοιχία μας με λουλούδια, φιλούσαν τους στρατιώτες απ' τα παράθυρα και τους έδιναν τις διευθύνσεις τους, για να τους στέλνουν νέα από το μέτωπο, συγχρόνως δε τους μοίραζαν καλαμποκίσιο ψωμί, κρασί κι άλλα είδη απ' την παραγωγή τους.

[...] Η Λιβαδειά μάς δέχτηκε με νταούλια και πίπιζες [...]. Ο σταθμός ήταν σημαιοστόλιτος κι οι χωρικοί μάς μοίραζαν ψωμί, τυρί κι άλλα φαγώσιμα.

– «Στο καλό αγόρια!...»

– «Στο καλό αδέρφια και γρήγορα να γυρίσετε νικητές!...».

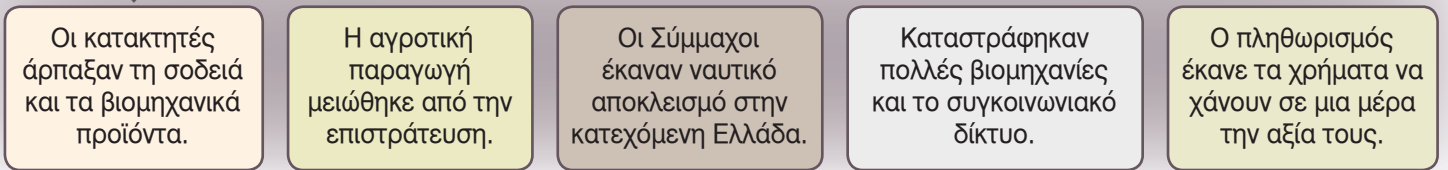
Νάσος Φακίδης, Αθήνα-Τετελέι, έτος 1945

Π 10.51

Να πεινάσουν

Η πείνα οφειλόταν στο ότι:

Τα παρακάτω αποσπάσματα μας μιλάνε για την πείνα στην Αθήνα το χειμώνα του 1941-1942.

Π 10.52

Π 10.53

Όταν το συσσίτιο τελείωνε, χωρίς να προλάβουν να πάρουν όλοι, όπως συνέβαινε συχνά, η ουρά διαλύονταν με φωνές κι αντεγκλήσεις [=καβγάδες]. Μόνο οι πιο αδύναμοι αποχωρούσαν κούτσα κούτσα γογγύζοντας [=αναστενάζοντας] και κλαυθμυρίζοντας [=κλαψουρίζοντας] το στερεότυπο εκείνο «πεινάω». Λεφούσι [=πλήθος] τα παιδιά [...] ρίχνονταν στα σκουπίδια και στ' απορρίμματα. Έψαχναν για να βρουν κάτι φαγώσιμο. Και πολλές φορές δίπλα στους ξυλιασμένους [=πεθαμένους], που κείτονταν στο πεζοδρόμιο, έβλεπε κανείς να παραστέκουν άνθρωποι βουβοί και ακίνητοι.

Φ. Σκούρας – Α. Χατζηδήμος – Α. Καλούτσης – Γ. Παπαδημητρίου, Η ψυχοπαθολογία της πείνας, του φόβου και του άγχους. Νευρώσεις και ψυχονευρώσεις, έτος 1947

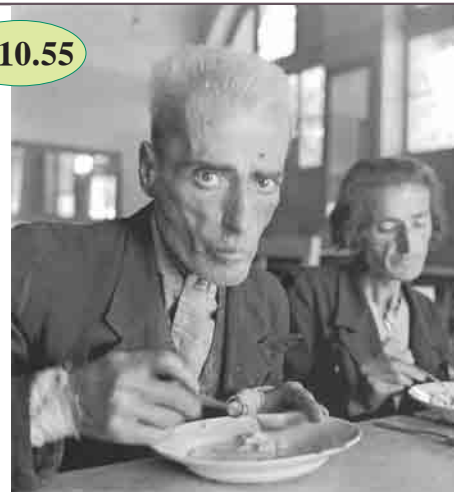
«Νεκροί από πείνα», σχέδιο του Αντώνη Κανά. 1941.

Π 10.54

Πείνα και αθλιότης [=άθλια κατάσταση] στους δρόμους και στα σπίτια. Οι άνθρωποι πηδούν. Πεθαίνουν στους δρόμους. Οι Γερμανοί αφαιρούν το παν. Τα τρόφιμα έχουν φτάσει σε δυσθεώρητα ύψη [=είναι πολύ ακριβά]. Το θέαμα των ανθρώπων αναισθητών από την πείνα στα πεζοδρόμια της λεωφόρου Πανεπιστημίου [έννας από τους κεντρικούς δρόμους στην Αθήνα] είναι κάθε μέρα συχνότερο [...]. Στο σταθμό μια γυναίκα πέφτει μπροστά μου σαν κεραυνόπληκτη [=σαν να τη χτύπησε κεραυνός]. Την σηκώνουν, μαζεύεται κόσμος και της δίνει λεφτά. Τι να τα κάνει;

Ασημάκης Πανσέληνος, Φύλλα ημερολογίου (1941-1943), 13 Δεκεμβρίου 1941

Π 10.55

Συσσίτιο στην Α' Κεντρική Εστία του ΙΚΑ (1942-1943).

Φυσικά με τέτοιες συνθήκες οργιάζει η μαύρη αγορά. Εκείνοι που καταγίνονται [=ασχολούνται] με το εμπόριο των τροφίμων έχουν δημιουργήσει μυστηριώδη κέντρα όπου γίνονται οι αγοροπωλησίες. Τα κέντρα αυτά είναι σε διάφορες απόκεντρες γειτονίες. Και από τη στιγμή που περιέλθουν [=περάσουν] στα χέρια των μαυραγοριτών, τα τρόφιμα περνούν από τρεις ή και περισσότερους μαυραγορίτες πριν φτάσουν στον καταναλωτή. Έτσι, οι τιμές είναι αβέβαιες.

Από το ημερολόγιο του Χρήστου Χρησιτίδη, 10 Οκτωβρίου 1941

Π 10.56

Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο (ΕΑΜ)

Το Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο (ΕΑΜ) ιδρύθηκε από μέλη του Κομμουνιστικού Κόμματος της Ελλάδας (ΚΚΕ) και άλλων αριστερών κομμάτων. Για το ΕΑΜ από την αρχή ο απελευθερωτικός αγώνας ήταν συνδεδεμένος με την προσδοκία για μια καλύτερη και πιο δημοκρατική Ελλάδα. Στο παρακάτω απόσπασμα διαβάζουμε για τους στόχους του.

Κέντρο όπου μοίραζαν γάλα στην Αθήνα. 1941-1942.

Π 10.57

Π 10.58

Αφίσα για τα τέσσερα χρόνια του ΕΑΜ. 1945.

ΕΛΛΗΝΕΣ ΠΑΤΡΙΩΤΕΣ ΚΑΙ ΠΑΤΡΙΩΤΙΣΣΕΣ!
Μέρες φρικτές, ακόμη πιο φρικτές κι απαίσιες μας περιμένουν. Από μας όμως και πάλι εξαρτάται να ζήσουμε ξανά ελεύθεροι. Ο αγώνας δε θα είναι εύκολος, μα το έπαθλό του αξίζει κάθε θυσία. Και το έπαθλο αυτό είναι μια Νέα Ελλάδα, ελεύθερη και ανεξάρτητη, κτήμα του Λαού της.
Αδέλφια μας, Έλληνες και Ελληνίδες,

Νεολαία της Ελλάδας!

Μπρος, για το νέο εθνικό ξεκίνημα!

Μπρος, για τον εθνικό συναγερμό της 28ης Οκτωβρίου!

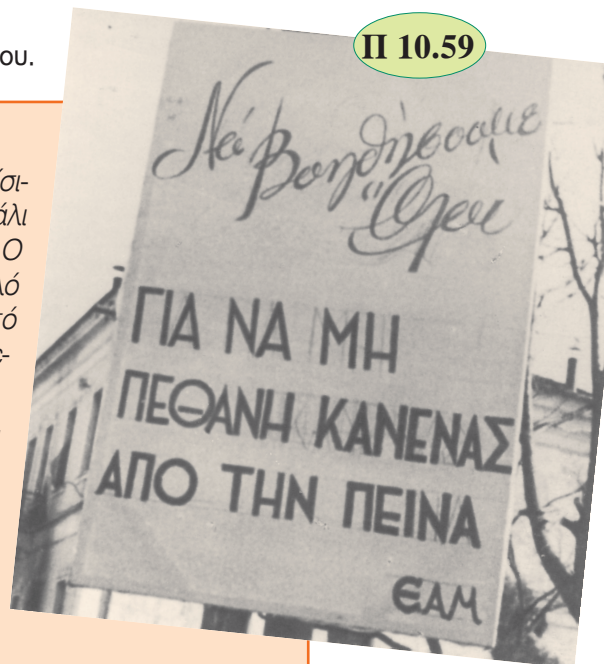
Μπρος, για να κατακτήσουμε την ελευθερία της χώρας μας!

Μπρος για μια ελεύθερη Ελλάδα!

Οσοσδήποτε [=όσες] δοκιμασίες κι αν περάσουμε, οσοσδήποτε δοκιμασίες κι αν χρειασθούν, ΕΜΕΙΣ ΘΑ ΝΙΚΗΣΟΥΜΕ!

Διάγγελμα του ΕΑΜ, 10 Οκτωβρίου 1941

Π 10.59

Αφίσα του ΕΑΜ για την πείνα.

Π 10.60

Γέφυρα του Γοργοπόταμου

Το βράδυ της 25ης προς την 26η Νοεμβρίου 1942, αντάρτες του ΕΛΑΣ, του ΕΔΕΣ και μια μικρή ομάδα Βρετανών αξιωματικών που είχαν έρθει κρυφά στη χώρα ανατίναξαν τη γέφυρα του Γοργοπόταμου. Έπειτα από αυτή την επιτυχημένη πράξη πολλαπλασιάστηκαν οι αντιστασιακές ενέργειες. Στο παρακάτω απόσπασμα ο διοικητής της Βρετανικής Στρατιωτικής Αποστολής στην Ελλάδα μιλάει για το γεγονός και τη σημασία του για την πορεία του πολέμου και κάνει απολογισμό της αντιστασιακής δράσης.

Π 10.61

Το φθινόπωρο του 1942 [...] η καταστροφή της γέφυρας του Γοργοπόταμου πέτυχε να διακόψει για έξι κρίσιμες εβδομάδες τη μόνη σιδηροδρομική σύνδεση της Αθήνας με το Βορρά. Σ' αυτό το διάστημα ο εχθρός δεν μπορούσε να χρησιμοποιήσει τον Πειραιά για να ενισχύσει τις δυνάμεις του στη βόρεια Αφρική [...]. Υπολογίστηκε ότι ανάμεσα στο 1941 και το 1944 οι αντάρτες προκάλεσαν στον εχθρό απώλειες τουλάχιστον 25.000 αντρών. Είναι γνωστό ότι πάνω από 150 σιδηροδρομικοί συρμοί [=αμαξοστοιχίες] έπαθαν ζημιές ή καταστράφηκαν. Ανατινάχθηκαν παραπάνω από 100 γέφυρες. Πάνω από 250 πλοία [...] βυθίστηκαν ή χτυπήθηκαν από σαμποτάζ.

Ταξίαρχος Έντι Μάγιερς, Η ελληνική εμπλοκή, έτος 1955

Γυναίκες

Στα παρακάτω αποσπάσματα γυναίκες από χωριά των Γρεβενών μιλάνε σήμερα για τη συμμετοχή τους στην Αντίσταση και πώς αυτό άλλαξε τη ζωή τους και τις έκανε να ζητούν περισσότερο σεβασμό και μεγαλύτερη συμμετοχή στα δημόσια πράγματα.

Π 10.62

Μας άρεσε και μας τραβούσε, γι' αυτό πηγαίναμε [στις συνελεύσεις αυτές]. Ηθέλαμε κι εμείς λίγο να [...] ξεβγούμε, να μη μας λένε σήκω σήκω, κάτσε κάτσε. Γιατί οι άντρες έτσι ήταν τότε, σαν δικτατορία, που λένε.

Μαρτυρία της Σουλτάνας Μπούμπαρη, από το χωριό Ζιάκας Γρεβενών

Π 10.63

Έβλεπες τις γυναίκες που οντότητα δική τους δεν είχαν [=δεν ήταν ανεξάρτητες προσωπικότητες], ήτανε κινούμενα των αντρών, να λένε: «Μα, κάτι είμαι κι εγώ, κάτι μπορώ κι εγώ», άρχισαν να σκέφτονται ότι μπορούν να αξίζουν και κάτι τι, όχι μόνο να μαγειρεύουν, να πλένουν και να δέχονται εντολές. Αυτό ήταν το πρώτο ξύπνημα της αγρότισσας.

Μαρτυρία της δασκάλας Λουκίας Πιστικίδου

Π 10.64

Ελληνίδες ψηφίζουν για πρώτη φορά στις εκλογές που έκανε η Πολιτική Επιτροπή Εθνικής Απελευθέρωσης.

Μια ελευθερία θέλαμε κι εμείς σαν γυναίκες που ήμασταν, να έχουμε το δικαίωμα να μιλούμε, να μην είμαστε στους άντρες [...] να μας δέρνουν και να δουλεύουμε. Θέλαμε κι εμείς λευτεριά. Εδώ βγήκαμε στα βουνά, πυρομαχικά να τα κουβαλούμε στον ώμο, πολυβολεία να κάνουμε, μέρα νύχτα να δουλεύουμε, σύνδεσμοι, πηγαίναμε κι εμείς σύνδεσμοι γυναίκες, ας είμαστε γυναίκες, και θέλαμε κι εμείς το καλό να μας ερθεί. Να έχουμε μια λευτεριά, να μην έχουμε σκλαβιά, πώς το λέμε, να μην μπορούμε να μιλήσουμε.

Μαρτυρία της Παρασκευής, μιας αγρότισσας στο χωριό Ζιάκας Γρεβενών

Π 10.65

Ανάπτυξη του ΕΑΜ και του ΕΛΑΣ

Στο παρακάτω απόσπασμα φαίνονται οι φόβοι της Μεγάλης Βρετανίας για το ρόλο που μπορεί να παίξει ένα δυνατό ΕΑΜ μετά την Απελευθέρωση.

Εκείνο που μας συμφέρει περισσότερο είναι, όταν τα βρετανικά στρατεύματα θα φτάνουν στην Ελλάδα, να παραδοθούν και οι Γερμανοί, με τον όρο ότι θα παραδώσουν και όλα τα όπλα και τα εφόδιά τους. Έτσι αυτά δε θα πέσουν στα χέρια του ΕΑΜ και δε θα υπάρξει κενό από το οποίο θα μπορούσε να ωφεληθεί το ΕΑΜ. Αυτό το σχέδιο θα πετύχει οπωσδήποτε καλύτερα, αν η παράδοση των στρατευμάτων και του υλικού γίνει σε λιμάνια στα οποία μπορούμε να φτάσουμε εύκολα.

Μήνυμα του βρετανικού Υπουργείου Εξωτερικών προς το Βρετανό διπλωματικό εκπρόσωπο στο Κάιρο, 14 Αυγούστου 1944

Π 10.66

Αντίποινα

Μαυροφορεμένες γυναίκες στο Δίστομο. 1945.

Π 10.67

Οι κατοχικές δυνάμεις έκαναν αντίποινα σε πολλά μέρη, σε όλη την Ελλάδα. Από τα πιο αιματηρά αντίποινα ήταν στους νομούς Δράμας, Καβάλας και Σερρών, στο χωριό Κομμένο στο νομό Άρτας, στα Καλάβρυτα και στα γύρω χωριά στο νομό Αχαΐας, στο χωριό Κλεισούρα στο νομό Καστοριάς και στο χωριό Δίστομο στο νομό Βοιωτίας. Σε αυτές τις επιχειρήσεις εκτελέστηκαν περισσότεροι από 3.500 άνθρωποι. Εκατοντάδες επίσης εκτελέστηκαν στο στρατόπεδο στο Χαϊδάρι, στην Αττική.

Επιγραφή στα γερμανικά και στα ελληνικά εκεί όπου κάποτε υπήρχε το χωριό Κάνδανος, στην Κρήτη, μας πληροφορεί γιατί το καταστρέψανε ολοκληρωτικά οι Γερμανοί.

Π 10.68

Μπλόκα

Στα μπλόκα οι κατοχικές δυνάμεις μαζί με συνεργάτες τους περικύκλωναν μια γειτονιά (π.χ. την Καισαριανή, την Κοκκινιά, την Καλογρέζα στην Αθήνα) όπου πίστευαν ότι ζουν πολλά μέλη του ΕΑΜ. Μάζευαν όλους τους κατοίκους της και όσους θεωρούσαν ύποπτους τους φυλάκιζαν ή τους εκτελούσαν. Για ένα τέτοιο μπλόκο σε μια γειτονιά της Αθήνας μάς μιλάει το παρακάτω απόσπασμα.

Π 10.69

Δεν είχε φέξει ακόμα, όταν εβούιξε τριγύρω: «Προσοχή, προσοχή! Όλοι οι άντρες κρυφτείτε!». Δεν πρόλαβαν. Μέσα στο μισοσκόταδο δεν εξεχώριζες καλά. «Μπλόκος!» φώναζαν, «μπλόκος! Μας κυκλώσανε παντού!». Βγαίνανε οι γυναίκες, τις λόγχιζαν [=τις σκότωναν με τη λόγχη] μπρος στο κατώφλι τους. Αποσπούσανε [=έπαιρναν] τα παιδιά από τους πατεράδες. Τους άντρες, τους εσέρνανε απ' τα πόδια κι απ' τα μαλλιά. Μέσα στο μισοσκόταδο ξεχώριζες ένα βογγητό, δεν έβλεπες το πρόσωπο. Ξημερωθήκανε όλοι οι άντρες γονατιστοί. Ώσπου έσκασε ο ήλιος, ήρθε τότε κι η μάσκα [=ο Έλληνας συνεργάτης των Γερμανών που φορούσε μάσκα]. Ένα πανί κατάρμαυρο της σκέπαζε την κεφαλή, φαίνονταν μόνο μάτια, κι έδειχνε με το δάχτυλο [...]. Έδειχνε με το δάχτυλο η μάσκα και προχωρούσε. Στήσανε πολυβόλα, και τους εγάζωσε η ριπή [...]. Τους άλλους που απομείνανε, τους βάλανε στη μέση και [...], τραβούσαν προς τη δύση. Δεν τους ξανάδε κανείς, επέρασαν πολλά σύνορα, εχάθηκαν στην Ευρώπη, μέσα στα στρατόπεδα.

Μέλπω Αξιώτη, Εικοστός αιώνας, έτος 1982

Π 10.70

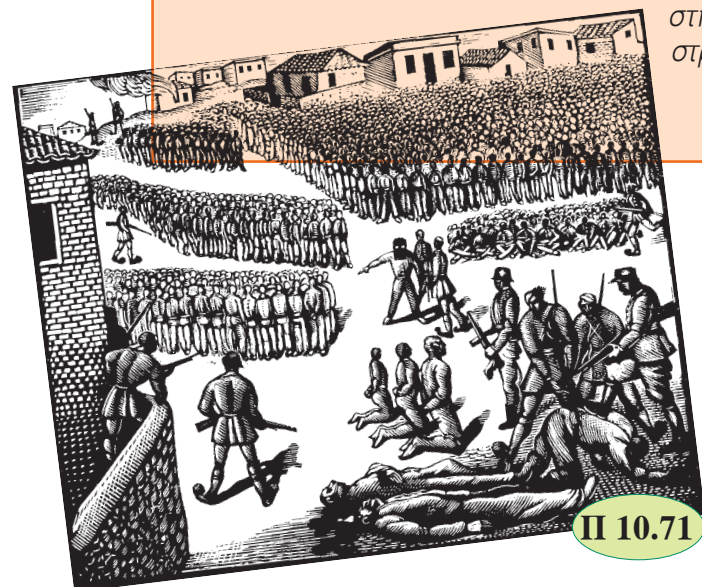

Μασκοφόρος συνεργάτης των κατοχικών δυνάμεων.

Οι Γερμανοί όσους έπιαναν στα μπλόκα στην Αθήνα και δεν τους εκτελούσαν αμέσως τους φυλάκιζαν στο στρατόπεδο στο Χαϊδάρι, σε πολύ σκληρές συνθήκες. Πολλοί βασανίζονταν φριχτά για να καταδώσουν τους συντρόφους τους στην Αντίσταση. Την Πρωτομαγιά του 1944 εκτέλεσαν έτσι 200 αγωνιστές που κρατούσαν στο Χαϊδάρι, για

«Το μπλόκο στην Κοκκινιά», χαρακτηριστικό του Τάσου. 1945.

Π 10.71

αντίποινα. Παρακάτω διαβάζουμε τα τελευταία γράμματα που έγραψαν δύο από αυτούς, πριν εκτελεστούν, σε δικούς τους.

Αγαπητή Σοφία,
Επειδή πιστεύω πως θα μας πάρουν και μας το βράδυ για το γνωστό αγύριστο προορισμό, αφού δε με άφησαν να επικοινωνήσω με κανένα γνωστό, σε παρακαλώ εσένα αν μπορείς να επικοινωνήσεις με τους δικούς μου ή όταν βρεις μια μέρα να τους πεις τα λόγια που δεν μπόρεσα εγώ να τους πω και να τους δώσεις τους τελευταίους μου χαιρετισμούς και τα τελευταία μου φιλιά στο παιδί μου, τη γυναίκα μου, τη μητέρα μου και τις αδελφές μου. Στη γυναίκα μου πες να βαφτίσει τον μπέμπη με το όνομά μου. Πιστεύω πως όλοι θα σταθούν στοργικοί στο παιδί μου, ώστε να μην αισθανθεί την ορφάνια του. Αντίο για πάντα.

Αργύρης

Γράμμα του Αργύρη Βαλαμά, 1η Μαΐου 1944

Π 10.72

Σεβαστοί και ηρωικοί γονιοί, αγαπητά μου αδέρφια, σας γράφω λίγα λόγια, ίσως τα στερνά μου. Σήμερα πήραν 300 για εκτέλεση μαζί και 7 από μας, αλφαβητικώς. Φτάσαν κοντά σε μένα. Ίσως σ' όλη τη ζωή μου σας πόνεσα και τώρα σας δίνω το μεγαλύτερο πόνο. Φταίνε άλλοι που δε με καταλάβατε. Θέλω να 'στε περήφανοι ότι ο γιος σας έπεσε στον τίμιο αγώνα για τη ζωή, τη λευτεριά, την προκοπή του λαού και την τιμή της πατρίδας. Αντάξιος γιος ηρωικών γονιών. Στην Ανθούλα, που την αγάπησα πολύ και θα γινόταν γυναίκα μου μια μέρα, να βλέπετε εμένα.

Σας φιλώ γλυκά

Στράτος

Γράμμα του Στράτου Δημόπουλου, 2 Μαΐου 1944

Π 10.73

Έλληνες Εβραίοι της Θεσσαλονίκης

Τα πρώτα μέτρα ενάντια στους Έλληνες Εβραίους της Θεσσαλονίκης εφαρμόστηκαν το 1942. Η γερμανική στρατιωτική διοίκηση στη Θεσσαλονίκη έβγαλε διαταγή όλοι οι άντρες Εβραίοι της πόλης από 18 μέχρι 45 χρονών να συγκεντρωθούν στην πλατεία Ελευθερίας το Σάββατο 11 Ιουνίου 1942 για να γίνει απογραφή τους.

Στη συγκέντρωση οι Γερμανοί εξευτέλισαν και βασάνισαν πολλούς Εβραίους. Στο παρακάτω απόσπασμα ένας Εβραίος της Θεσσαλονίκης μιλάει γι' αυτή τη συγκέντρωση.

Π 10.74

Στη συγκέντρωση αυτή κακοποιήθηκαν αρκετοί Εβραίοι από Γερμανούς στρατιωτικούς και αξιωματικούς. Επειδή μερικοί άρχισαν να έρθουν, τους χτυπούσαν βάναισα με τα χέρια, τα πόδια και το βούρδουλα [=μαστίγιο] [...]. Οι Γερμανοί χωροφύλακες [...] στέλνουν τα μπουλντόκ ενάντια σε ορισμένους Ισραηλίτες [=Εβραίους], γιατί τόλμησαν να καπνίσουν ή να φορέσουν κάλυμμα στο κεφάλι τους για να προφυλαχτούν από τον καυτό ήλιο του Ιουλίου. Άλλους Ισραηλίτες οι οποίοι, κουρασμένοι από την πολύωρη αναμονή, κάθισαν κατά γης, οι άνθρωποι της Γκεστάπο [= της ναζιστικής αστυνομίας] τους δέρνουν μέχρι να ματώσουν [...]. Άλλοι Ισραηλίτες υποχρεώνονται, με την απειλή ότι θα τους δείρουν, να εκτελούν δύσκολες γυμναστικές ασκήσεις, συνεχώς και για ώρες ασταμάτητα. Τέλος, άλλοι Γερμανοί υποχρεώνουν Ισραηλίτες να εκτελούν εξευτελιστικές κινήσεις (τούμπες) μπροστά στους χριστιανούς

περίεργους και θεατές. Για να συμπληρωθεί το θέαμα, Γερμανοί φωτορεπόρτερ παίρνουν φωτογραφίες από τη συγκέντρωση, οι οποίες την αμέσως επόμενη μέρα δημοσιεύονται στον ελληνικό Τύπο με χαρακτηριστικές, σε βάρος των Ισραηλιτών, περιγραφές.

Γιομτώβ Γιακοέλ, *Απομνημονεύματα 1941-1943*, έτος 1993

Απόδοση στη σύγχρονη γλώσσα

Εβραίοι της Θεσσαλονίκης κάνουν γυμναστικές ασκήσεις όπως τους διατάζει ένας Γερμανός στρατιώτης. 11 Ιουνίου 1942.

Π 10.75

Από το Φεβρουάριο του 1943 οι Γερμανοί άρχισαν να παίρνουν και άλλα μέτρα ενάντια στους Εβραίους της Θεσσαλονίκης: τους υποχρέωσαν να φοράνε το κίτρινο αστέρι στο μπράτσο ή στο πέτο, σημάδεψαν τα μαγαζιά και τα σπίτια τους, τους απαγόρευαν να αλλάζουν κατοικία χωρίς άδεια, να χρησιμοποιούν το τηλέφωνο και το τραμ, να κυκλοφορούν μετά το σούρουπο και, τέλος, τους συγκέντρωσαν σε γκέτο. Πολλούς τους υποχρέωσαν σε καταναγκαστική εργασία. Τελικός στόχος των Γερμανών ήταν να τους εκποτίσουν σε στρατόπεδα στην Πολωνία. Το πρώτο τρένο με 2.600 περίπου Έλληνες Εβραίους έφυγε από τη Θεσσαλονίκη για το Άουσβιτς στις 14 Μαρτίου 1943. Για το ταξίδι αυτό μας μιλάει το παρακάτω απόσπασμα.

Π 10.76

Παιδιά από τη Ρόδο με το κίτρινο αστρο στο πέτο του (1943). Οι Ροδίτες Εβραίοι που πέθαναν στο στρατόπεδο του Άουσβιτς ήταν περίπου 1.500.

Π 10.77

Κι ο κόσμος στριμωγμένος, σέρνοντας παιδιά και μπαγκάζια, ανεβαίνει και χάνεται μέσα στα βαγόνια. Έξω από κάθε βαγόκι γράφει: (τόσα άλογα, τόσοι άνθρωποι...) [...]. Μπαμ, μπαμ, οι πόρτες κλείνουν, η μια πίσω από την άλλη, κι ανεβαίνουμε κι εμείς. Το βαγόκι μας ήταν γεμάτο. Χώρος ν' απλώσεις τα πόδια σου δεν υπήρχε. Άνδρες, γυναίκες, παιδιά και γέροι μιλούσαν, έκλαιγαν, παραπονιούνταν όλοι μαζί. Στην άκρη του βαγονιού είχε ένα σακί με γαλιέτες, σκουληκιασμένα σύκα κι ελιές. Στη μέση του βαγονιού ήταν ένας τενεκές για τις ανάγκες μας [...]. Το τρένο έκανε στάσεις συχνές και τότε προσπαθούσαν να δουν από το φεγγίτη πού βρισκόμασταν. Λες και είχε καμιά σημασία αν ακριβώς ξέραμε πού ήμασταν...

Έρικα Κούνιο-Αμαρίλιο, Πενήντα χρόνια μετά... Αναμνήσεις μιας Σαλονικιώτισσας Εβραίας, έτος 1995

Μέχρι το καλοκαίρι του 1943 σχεδόν όλοι οι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης είχαν εκποπιστεί στα στρατόπεδα θανάτου στην Πολωνία. Σώθηκαν ελάχιστοι.

Συμφωνία της Βάρκιζας

Η Συμφωνία της Βάρκιζας προέβλεπε, ανάμεσα στα άλλα ότι:

- ▶ Η κυβέρνηση θα εξασφάλιζε τις πολιτικές ελευθερίες.
- ▶ Θα αμνηστεύονταν (δε θα υπολογίζονταν) όσα αδικήματα είχαν γίνει κατά τη σύγκρουση των Δεκεμβριανών και σχετιζόνταν με την πολιτική διαμάχη που την προκάλεσε.
- ▶ Δε θα αμνηστεύονταν όσα αδικήματα έκριναν τα δικαστήρια ότι δεν αφορούσαν αυτή την πολιτική διαμάχη.
- ▶ Ο ΕΛΑΣ έπρεπε να παραδώσει τα όπλα του.
- ▶ Η κυβέρνηση θα έδωχνε από τις δημόσιες υπηρεσίες όσους είχαν συνεργαστεί με τους κατακτητές.

Μετά τη Συμφωνία της Βάρκιζας χιλιάδες αριστεροί αγωνιστές της Εθνικής Αντίστασης θα καταδικαστούν με την κατηγορία ότι είχαν διαπράξει αδικήματα που δεν αμνηστεύονταν.

Π 10.78

Η Συμφωνία της Βάρκιζας: στην πρώτη σειρά η αντιπροσωπεία του ΕΑΜ.

Π 10.79

Όπλα του ΕΛΑΣ που παραδόθηκαν μετά τη συμφωνία της Βάρκιζας.

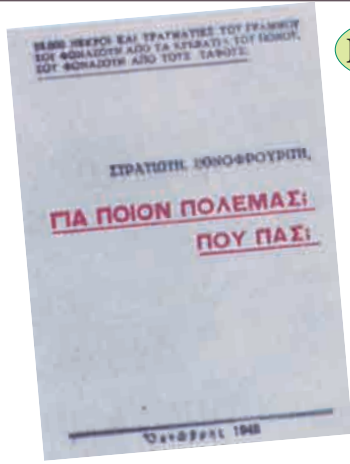
Π 10.80

Ο ελληνικός Εμφύλιος Πόλεμος

Δημοκρατικός Στρατός της Ελλάδας (ΔΣΕ)

Οι αντάρτες που αποτελούσαν το Δημοκρατικό Στρατό της Ελλάδας (ΔΣΕ) προέρχονταν κυρίως από τις ορεινές περιοχές της χώρας και στην Κατοχή είχαν πολεμήσει με τον ΕΛΑΣ. Στο ΔΣΕ συμμετείχαν και πολλές γυναίκες (υπολογίζεται ότι ήταν το 25% της δύναμής του), γιατί είχαν εξαντληθεί οι εφεδρείες των αντρών και ο ΔΣΕ τις στρατολογούσε συχνά υποχρεωτικά. Οι αντάρτες είχαν να αντιμετωπίσουν πολλές δυσκολίες στην καθημερινή ζωή τους.

Στην παρακάτω μαρτυρία μια αντάρτισσα θυμάται την έλλειψη τροφίμων και τα χωριά που ο κυβερνητικός στρατός είχε υποχρεώσει τους κατοίκους τους να φύγουν για να βοηθούν τους αντάρτες.

Στρατιώτη εθνοφρουρίτη για ποιον πολεμάς; Πού πας; βιβλίο ανώνυμου συγγραφέα. Αύγουστος 1948.

Αντάρτισσες του Δημοκρατικού Στρατού.

Π 10.82

Άμα δεν είχαμε, δεν τρώγαμε. Κατάλαβες; Δεν κάναμε για το φαγητό τόση μεγάλη φασαρία. Έπρεπε να τρώμε για να ζήσουμε, αλλά όταν ήτανε και τυχαίναμε σε χωριά που ήτανε και είχανε και μας δίνανε μπόλικο φαί και τρώγαμε, τρώγαμε. Αλλά εδώ δε μας βοηθούσαν τα χωριά. Εμείς περνούσαμε στα χωριά και ήταν όλα έρημα. Δε βρίσκαμε τίποτα ούτε να φάμε. Αν βρίσκαμε κάνα δέντρο στο δρόμο και είχε τίποτα [...]. Κι ήταν και χειμώνας. Τι να βρεις; Σ' ένα βρήκαμε κάτι ξινά μήλα –σ' ένα δεντράκι– ποιος να τα πρωτοφάει;

Μαρτυρία της Σταματίας Μπαρμπάτση από το χωριό Περιβόλι Δομοκού

Π 10.81

Πολιτικοί κρατούμενοι

Οι πολιτικοί κρατούμενοι στη Μακρόνησο και στα άλλα στρατόπεδα, ακόμη και όταν είχαν καταδικαστεί σε εκτέλεση, πιέζονταν να αποκηρύξουν γραπτά τον κομμουνισμό, να δηλώσουν δηλαδή ότι δεν πιστεύουν πια σε αυτόν (δήλωση μετανοίας). Όσοι την υπογράφανε ελευθερώνονταν. Παρακάτω διαβάζουμε μια ομαδική δήλωση μετανοίας που δημοσιεύτηκε σε αθηναϊκή εφημερίδα.

Π 10.84

Προς τον κ. Πρόεδρο του Στρατοδικείου
Οι οπλίτες του Α' Τάγματος Σκαπανέων, που υπογράφουμε, σας δηλώνουμε και βροντοφωνάζουμε ότι καμία σχέση δεν έχουμε με τον κομμουνισμό και τα παρακλάδια του και ότι αποδοκιμάζουμε για πολλοστή φορά τις εγκληματικές πράξεις της αντεθνικής ανταρσίας, που αποσκοπεί στη σφαγή της αγαπημένης μας Πατρίδας, παραδίδοντάς της στους εχθρούς μας Σλάβους. Παρακαλούμε να ληφθεί σοβαρά υπόψη η περίπτωση μας, ώστε να αποδοθούμε καθαροί στο Στρατό και την κοινωνία και να δράσουμε στις επάλξεις του ιερού σημερινού αγώνα που γίνεται για τους βωμούς και τις εστίες. Ζήτω η Μεγάλη μας Ελλάδα! Ζήτω ο Βασιλιάς! Ζήτω ο Εθνικός Στρατός!

Ακρόπολις, 11 Μαΐου 1948

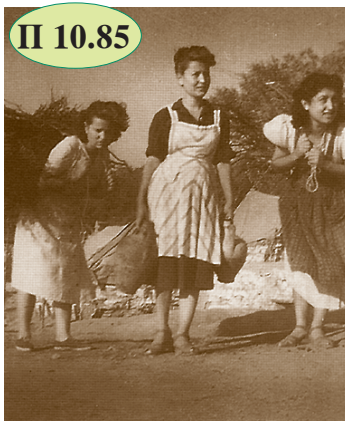
Απόδοση στη σύγχρονη γλώσσα

Π 10.83

Η Μακρόνησος σήμερα. Η Μακρόνησος είναι ένα άγονο νησί κοντά στην Αττική. Τα στρατόπεδα στη Μακρόνησο άρχισαν να λειτουργούν την άνοιξη του 1947. Στην αρχή στέλνονταν εκεί αριστεροί στρατιώτες και στη συνέχεια πολιτικοί κρατούμενοι και εξόριστοι. Εκεί ζούσαν σε απάνθρωπες συνθήκες και υποβάλλονταν σε φρικτές δοκιμασίες για να αρνηθούν τις πολιτικές ιδέες τους.

Π 10.85

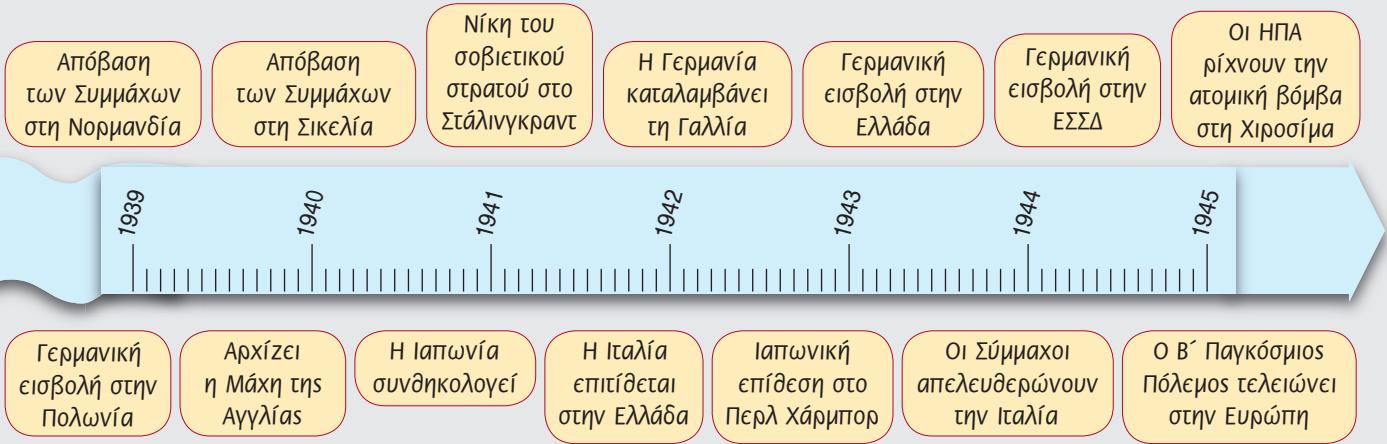

Π 10.86

[1939 - 1950]

1 Να τοποθετήσετε τα παρακάτω γεγονότα στην ιστορική γραμμή. Σημειώστε σε ποιο μήνα έγιναν τα γεγονότα:

2 Με μολύβια διαφορετικών χρωμάτων να σημειώσετε στον παρακάτω χάρτη:

- ποια ευρωπαϊκά κράτη αποτελούσαν τον Άξονα,
- ποιες περιοχές στην Ευρώπη είχαν καταλάβει οι δυνάμεις του Άξονα από το Σεπτέμβριο του 1939 μέχρι και τα τέλη του 1942,
- ποιες ευρωπαϊκές χώρες δεν μπόρεσαν να καταλάβουν οι δυνάμεις του Άξονα σε αυτό το χρονικό διάστημα,
- ποια ευρωπαϊκά κράτη ήταν ουδέτερα.

3

- Διαβάστε τα κείμενα Π 10.2 και Π 10.4. Τι είδους κείμενα είναι; Πότε γράφτηκαν; Για τι μιλάνε; Τι λένε; Γράφτηκαν την ίδια εποχή για την οποία μιλάνε ή αργότερα; Δικαιολογήστε την απάντησή σας.
- Δουλεύετε στο βρετανικό ραδιοφωνικό σταθμό Μπι Μπι Σι και πρέπει να ετοιμάσετε σύντομα ραδιοφωνικά μηνύματα που θα μεταδίδονται ανάμεσα στις διάφορες εκπομπές με στόχο να δώσετε κουράγιο στους Βρετανούς πολίτες που υποφέρουν από τους βομβαρδισμούς. Χωριστείτε σε ομάδες των 3-4 ατόμων. Λαμβάνοντας υπόψη σας τις πληροφορίες από τα κείμενα Π 10.2 και Π 10.4, αλλά και τις εικόνες 10.4, 10.5, Π 10.1 και Π 10.5 η κάθε ομάδα ετοιμάζει 7-8 τέτοια ραδιοφωνικά μηνύματα. Παρουσιάστε τη δουλειά σας στην τάξη!

- 4 α) Διαβάστε το κείμενο Π 10.15. Ποιος το έγραψε; Πότε; Για τι μιλάει; Τι λέει; Γράφτηκε την ίδια εποχή για την οποία μιλάει ή αργότερα; Δικαιολογήστε την απάντησή σας.
β) Ποια αντίληψη είχαν οι ναζί για τους Πολωνούς; Τι επιπτώσεις είχε αυτή η αντίληψη στη ζωή τους; Αναφέρετε τρεις τουλάχιστον λόγους για τους οποίους ο Χίμλερ δεν ήθελε να μορφώνονται οι Πολωνοί. Γράψτε για όλα αυτά μία παράγραφο (80–100 λέξεις).
- 5 Στη διάρκεια της γερμανικής κατοχής σε διάφορες χώρες της Ευρώπης πολλά νεαρά αγόρια και κορίτσια κράτησαν ημερολόγιο όπου έγραψαν τις εμπειρίες τους και όσα ζούσαν καθημερινά. Χωριστείτε σε ομάδες των 5–6 ατόμων. Κάθε ομάδα αναλαμβάνει να γράψει 2–3 σελίδες από ένα τέτοιο ημερολόγιο που κράτησε στη διάρκεια του 1942 σε κάποια ευρωπαϊκή χώρα ένα νεαρό αγόρι ή κορίτσι. Μιλήστε για τη ζωή σας, ποιοί είστε, για τα προβλήματα που αντιμετωπίζετε εσείς, η οικογένειά σας και οι συνάνθρωποί σας, τα συναισθήματα που σας δημιουργούνται, πώς βλέπετε τα πράγματα κτλ. Μην παραλείψετε να τοποθετήσετε χρονικά τις εγγραφές σας (π.χ. 10 Μαρτίου 1942, 17 Ιουλίου 1942 κτλ.). Παρουσιάστε τη δουλειά σας στην τάξη!
- 6 α) Διαβάστε το κείμενο Π 10.19. Τι είδους κείμενο είναι; Πότε γράφτηκε; Για τι μιλάει; Τι λέει; Γράφτηκε την ίδια εποχή για την οποία μιλάει ή αργότερα; Δικαιολογήστε την απάντησή σας.
β) Χωριστείτε σε ομάδες των 3–4 ατόμων. Η καθεμιά αντιστοιχεί σε μια ομάδα αντίστασης σε μια κατεχόμενη χώρα (Βέλγιο, Γαλλία, Γιουγκοσλαβία, Ελλάδα, Ιταλία, Ολλανδία, Πολωνία, Σοβιετική Ένωση). Τα μέλη της ομάδας συζητείστε μεταξύ σας γιατί συμμετέχετε στην αντιστασιακή οργάνωση, τους στόχους της οργάνωσής σας, τους τρόπους με τους οποίους θα τους πραγματοποιήσετε, τις αντιδράσεις των κατοχικών δυνάμεων, αλλά και τι μπορεί να φοβάστε. Γράψτε ένα κείμενο (150–170 λέξεις) για όλα όσα συζητήσατε.
- 7 Στον παρακάτω χάρτη σημειώστε ποιες περιοχές στην Ευρώπη απελευθέρωσε ο σοβιετικός στρατός και ποιες ο στρατός των Συμμάχων.

[1939 - 1950]

- 8 α) Διαβάστε τα παρακάτω αποσπάσματα που προέρχονται από ημερολόγια που έγραψαν Εβραίοι, νεαρά αγόρια και κορίτσια, σε διάφορες κατακτημένες χώρες της Ευρώπης. Πότε γράφτηκε το καθένα; Γράφτηκε την ίδια εποχή για την οποία μιλάει ή αργότερα; Δικαιολογήστε την απάντησή σας.

8 Σεπτεμβρίου 1939

[...] Η μέρα άρχισε ήσυχα, πολύ ήσυχα. Το απόγευμα ήμουν στο πάρκο και ζωγράφιζα μια φίλη. Και ξαφνικά έφτασαν τα τρομερά νέα: Το Λοτζ [= μια πόλη στην Πολωνία] παραδόθηκε! Οι Γερμανοί κάνουν περιπολία στην οδό Πιοτρόβσκα. Φόβος, έκπληξη [...]. Στο μεταξύ όλες οι συζητήσεις σταματάνε· οι δρόμοι ερημώνουν· τα πρόσωπα και οι ψυχές [των ανθρώπων] καλύπτονται με θλίψη, παγερή σοβαρότητα και εχθρότητα.

Νταβίντ Σιερακόβιακ, Πολωνία

24 Μαΐου 1941

Είμαι τρομερά πεινασμένος γιατί δεν έχει απομείνει ούτε μια φέτα από τη μικρή φρατζόλα ψωμί που υποτίθεται ότι θα έπρεπε να με χορτάσει ολόκληρη την Τρίτη. Παρηγορώ τον εαυτό μου ότι δεν είμαι ο μόνος που βρίσκεται σε αυτή την τρομερή κατάσταση. Όταν παίρνω τη μερίδα με το ψωμί που μου αναλογεί, πολύ δύσκολα μπορώ να ελέγξω τον εαυτό μου και μερικές φορές υποφέρω τόσο πολύ από την εξάντληση ώστε πρέπει να φάω αμέσως όλο το φαγητό που έχω, και έτσι η μικρή φρατζόλα μου εξαφανίζεται πριν μοιραστεί η επόμενη με το δελτίο, και το βασανιστήριό μου μεγαλώνει. Αλλά τι να κάνω;

Νταβίντ Σιερακόβιακ, Πολωνία

8 Ιουλίου 1941

Η διαταγή έλεγε ότι οι Εβραίοι της Βίλνα [= πρωτεύουσα της Λιθουανίας] έπρεπε να φοράνε μπροστά και πίσω σήματα – ένα κίτρινο κύκλο με το γράμμα J [από τη γερμανική λέξη Jude = Εβραίος]. Ξημερώνει. Κοιτάζω από το παράθυρο και βλέπω τους πρώτους Εβραίους της Βίλνα με σήματα. Ήταν οδυνηρό να βλέπω πώς τους κοίταζαν οι άλλοι άνθρωποι. Το μεγάλο κομμάτι από κίτρινο ύφασμα έμοιαζε να με τσουρουφλίζει και για πολύ καιρό δεν μπορούσα να το φορέσω. Ένωθα σαν να ήμουν καμπούρης [...]. Ντρεπόμωνα που ήμασταν τόσο αβοήθητοι. [...], με πλήγωνε που δεν έβλεπα κανένα τρόπο διαφυγής.

Γιτοχόκ Ρουντασέφσκι, Λιθουανία

24 Νοεμβρίου 1942

Κατά τη διάρκεια της χρονιάς είδα να αυξάνονται πολύ οι απαγορεύσεις εναντίον μας [...]. Έπρεπε να παραδώσουμε τα ποδήλατά μας στην αστυνομία. Από εκείνη τη στιγμή πήγαίνα στο σχολείο με το λεωφορείο, αλλά μια δυο μέρες πριν αρχίσουν οι διακοπές απαγορεύτηκε στους Εβραίους να χρησιμοποιούν τα λεωφορεία. Έπρεπε πλέον να πηγαίνω στο σχολείο με τα πόδια, πράγμα που μου έπαιρνε περίπου μιάμιση ώρα [...]. Τότε ακόμη πίστευα ότι θα γύριζα στο σχολείο μετά τις διακοπές· αλλά έκανα λάθος.

Μοσέ Φλίνκερ, Βέλγιο

1 Μαΐου 1944

Το πρωί η Μαρίσκα [η υπηρέτρια της οικογένειας] όρμηξε στο σπίτι και είπε: «Είδατε τις ανακοινώσεις;» Όχι, δεν τις είδαμε, δεν μάς επιτρέπουν να βγούμε έξω, παρά μόνο ανάμεσα στις εννιά με δέκα! [...]. Η Μαρίσκα άρχισε να μαζεύει τα πράγματα [...], διάβασε στην ανακοίνωση ότι μάς επέτρεπαν να πάρουμε μαζί μας μόνο μια αλλαξιά εσώρουχα, τα ρούχα και τα παπούτσια που φορούσαμε [...]. Αγαπημένο ημερολόγιο, από δω και πέρα φαντάζομαι πώς όλα αυτά είναι μόνο ένα όνειρο [...]. Το ξέρω ότι δεν είναι όνειρο, αλλά δεν μπορώ να πιστέψω τίποτα [...]. Κανένας δε λέει κουβέντα. Αγαπημένο ημερολόγιο, ποτέ δεν έχω φοβηθεί περισσότερο [...].

Εύα Χέιμαν, Ουγγαρία

- β) Για ποια μέτρα των ναζί κάνουν λόγο τα συγκεκριμένα αποσπάσματα; Τι λένε γι' αυτά; Τι πληροφορίες μας δίνουν;
- γ) Αντιγράψτε στο τετράδιό σας και συμπληρώστε τον παρακάτω πίνακα:

Εικόνα	Χρονολογία	Τι δείχνει; Σε ποιο θέμα αναφέρεται;	Τι πληροφορίες μάς δίνει η εικόνα για το συγκεκριμένο θέμα;
10.25			
10.26			
10.27			
10.28			
10.29			
10.30			
10.31			
10.32			
Π 10.18			
Π 10.23			
Π 10.25			
Π 10.27			
Π 10.28			
Π 10.29			

- δ) Χωριστείτε σε ομάδες των 5–6 ατόμων. Κάθε ομάδα με βάση τις πληροφορίες από τα αποσπάσματα, τις εικόνες και τα κείμενα Π 10.24, Π 10.26 και Π 10.27 γράφει ένα κείμενο (330–350 λέξεις) για τον αφανισμό των Εβραίων στις κατεχόμενες από τους Γερμανούς ευρωπαϊκές χώρες.

- 9 α) Διαβάστε το κείμενο Π 10.40. Τι είδους κείμενο είναι; Πότε γράφτηκε; Γράφτηκε την ίδια εποχή για την οποία μιλάει ή αργότερα; Δικαιολογήστε την απάντησή σας. Σύμφωνα με το κείμενο Π 10.40 τι θα πρέπει να γίνει στην Παλαιστίνη;
- β) Διαβάστε το παρακάτω απόσπασμα που έγραψε ένας σύγχρονος Ισραηλινός συγγραφέας και αναφέρεται στο πώς αντιδράσανε οι Εβραίοι της Ιερουσαλήμ όταν πληροφορήθηκαν το περιεχόμενο του κειμένου Π 10.40.

Και μετά ξέσπασαν [...] στις [...] εβραϊκές συνοικίες χοροί και δάκρυα, σηκώθηκαν σημαίες και συνθήματα και πανό, και τα αυτοκίνητα κόρναραν με όλη τους τη δύναμη [...] και μπήκαν και αυτοί στους κύκλους του χορού [...] και μετά πάλι, στις μικρές ώρες της νύχτας, [...] άνοιξαν και όλα τα περίπτερα [...] και μέχρι την αυγή μοίραζαν δωρεάν ελαφρά ποτά και γλυκά και ψωμάκια [...], και τα μπουκάλια με χυμό και μπίρα και κρασί περνούσαν από χέρι σε χέρι και από στόμα σε στόμα, και ξένοι αγκαλιάζονταν στους δρόμους και φιλούσαν ο ένας τον άλλο δακρυσμένοι, και σασιτισμένοι Άγγλοι αστυνομικοί σέρνονταν και αυτοί στους κύκλους του χορού [...], και πάνω στα τεθωρακισμένα άρματα του αγγλικού στρατού σκαρφάλωνε κόσμος που πανηγύριζε και ανέμιζε πάνω τους τη σημαία ενός κράτους που δεν είχε ακόμα ιδρυθεί, όμως εκείνη τη νύχτα [...] είχε αποφασιστεί ότι μπορούσε να ιδρυθεί. Και επρόκειτο να ιδρυθεί εκατόν εξήντα επτά μερόνυχτα αργότερα, την Παρασκευή 14 Μαΐου 1948, όμως ένας στους εκατό [...] απ' όλους εκείνους που πανηγύριζαν και έπιναν και δάκρυζαν από χαρά [...], θα πέθαινε στον πόλεμο που κήρυξαν οι Άραβες πριν περάσουν επτά ώρες από την απόφαση της γενικής συνέλευσης [...].

Άμος Οζ, *Ιστορία αγάπης και σκότους*, έτος 2002

- γ) Για ποιους λόγους οι Εβραίοι αντιδράσανε με τέτοιο τρόπο; Γράψτε ένα δικό σας κείμενο (140–150 λέξεις) εξηγώντας τις αντιδράσεις τους.

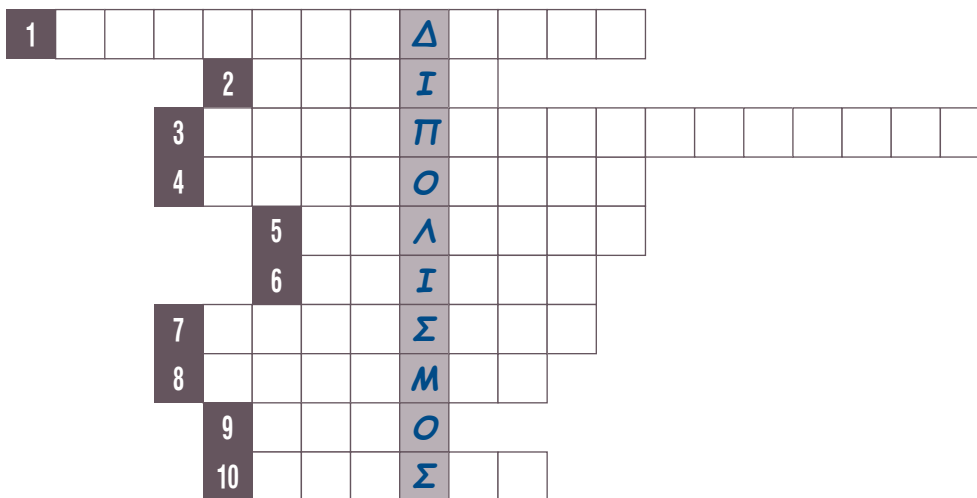
- 10 Στο παρακάτω απόσπασμα ένας σύγχρονός μας Γάλλος λογοτέχνης περιγράφει την επιστροφή των εκτοπισμένων στο Παρίσι το 1945. Η γαλλική κυβέρνηση είχε μετατρέψει ένα μεγάλο ξενοδοχείο στο Παρίσι σε κέντρο για την υποδοχή τους.

Ήταν 29 Απριλίου. Η είσοδος του Ξενοδοχείου άλλαζε φυσιογνωμία. Οι μπάρες που είχαμε τοποθετήσει και από τις δυο πλευρές της πόρτας συγκρατούσαν το όλο και πιο πυκνό πλήθος [...]. Όλοι φλέγονταν να μάθουν, εκτός από εκείνους που ήθελαν απλώς να χαζέψουν. Αμέσως μόλις κατέβαιναν από [...] [το] λεωφορείο που τους έφερνε από τους σιδηροδρομικούς σταθμούς [...] ή από το αεροδρόμιο [...], οι εκτοπισμένοι βρίσκονταν αντιμέτωποι με ανθρώπους που ορμούσαν καταπάνω τους κραδαινόντας [=κουνώντας έντονα] φωτογραφίες και ουρλιάζοντας ονόματα. Οι πολύ νέοι και οι πολύ γέροι ήταν μάλλον σπάνιοι. Όσοι είχαν πιο πολλές δυνάμεις ξέφευγαν απότομα από τα χέρια που προσπαθούσαν να τους συγκρατήσουν από το μανίκι, οι πιο αδύναμοι απαντούσαν με ένα λυπημένο μορφασμό. Ο κόσμος φάνταζε στα μάτια τους πολύς, διαρκώς υπερβολικά πολύς, στο στρατόπεδο όπως και στο Ξενοδοχείο· είχαν αφήσει πίσω τους έναν όχλο για να βρουν εδώ έναν άλλο. Αγριεμένοι ακόμη από το ταξίδι, τελευταία φάση μιας ατέλειωτης περιπλάνησης που είχε αρχίσει τη μέρα της σύλληψής τους, με πελιδνή [=χλωμή] όψη και οστεώδες [=κοκαλιάρικο] πρόσωπο, βρίσκονταν ξαφνικά σε απίστευτα αποπνικτικό περιβάλλον, να βομβαρδίζονται από καταιγισμό ερωτήσεων, τη στιγμή που μερικές φορές δεν ήταν σε θέση ούτε το όνομά τους να αρθρώσουν [=πουν] καλά καλά. Έπλεαν στα ρούχα τους, τα οποία έπλεαν στο χώρο, κι έπλεαν μέσα στο πλήθος, τόσο αδύναμοι, που αφήνονταν να τους παρασύρει το κύμα. Επέστρεφαν από έναν άλλο πλανήτη σε μια χώρα που δεν την αναγνώριζαν [...]. Όσοι είχαν η δύναμη και την αδυναμία να κοντοστέκονται για να απαντούν στις ερωτήσεις (για την ακρίβεια στην ερώτηση: «Μήπως τον ξέρετε;») άρχισαν να δίνουν ασαφείς λεπτομέρειες, αλλά κατέληγαν να κουνούν απλώς το κεφάλι πάνω κάτω ή δεξιά αριστερά, με μια βουβαμάρα που μερικές φορές αποδεικνυόταν πιο εύγλωπτη [=μιλούσε καλύτερα] από ολόκληρη αγόρευση [=ομιλία]. Μπορούσαν να σωπαίνουν, αλλά δεν μπορούσαν να εμποδίζουν τα μάτια τους να μιλούν για λογαριασμό τους. Και αυτό που έλεγαν τα μάτια τους ήταν υπεράνω πάσης περιγραφής.

Πιέρ Ασουλίν, Ξενοδοχείο Lutetia [Λουτεσιά], έτος 2005

- α) Τι τύπου κείμενο είναι; Ποιος το έγραψε και πότε; Για τι μιλάει; Τι λέει; Το κείμενο γράφτηκε την ίδια εποχή για την οποία μιλάει ή αργότερα; Δικαιολογήστε την απάντησή σας.
- β) Πώς περιγράφει ο συγγραφέας τους εκτοπισμένους; Για ποιους λόγους μπορεί να εκτοπίστηκαν οι άνθρωποι για τους οποίους μας μιλάει το κείμενο; Γιατί αντιδρούσαν έτσι; Ο συγγραφέας δικαιολογεί τις αντιδράσεις τους; Πώς; Βρείτε τρεις τουλάχιστον λόγους που να εξηγούν τις αντιδράσεις τους. Γράψτε για όλα αυτά ένα σχετικό κείμενο (140–150 λέξεις).
- 11 Τι εξασφάλιζε η Σοβιετική Ένωση με την εγκαθίδρυση κομμουνιστικών καθεστώτων στα κράτη της ανατολικής Ευρώπης; Γιατί; Να γράψετε ένα κείμενο (80–100 λέξεις).
- 12 α) Διαβάστε τα κείμενα Π 10.53, Π 10.54, Π 10.56 και Π 10.60. Τι είδους κείμενα είναι; Πότε γράφτηκαν; Για τι μιλάνε; Τι λένε; Γράφτηκαν την ίδια εποχή για την οποία μιλάνε ή αργότερα; Δικαιολογήστε την απάντησή σας.
- β) Η Νίτσα Καραπαναγιώτου από τη Θεσσαλονίκη, 27 ετών, είναι μια από τις γυναίκες που συμμετέχουν στο ΕΑΜ. Το Γενάρη του 1942 μιλάει σε φίλους και φίλες της προσπαθώντας να τους πείσει να συμμετέχουν και αυτοί στο ΕΑΜ. Χωριστείτε σε ομάδες των 5–6 ατόμων και, λαμβάνοντας υπόψη σας και τις πληροφορίες από τα κείμενα παραπάνω, γράψτε ένα δικό σας κείμενο (180–200 λέξεις) για όσα μπορεί να είπε η Νίτσα Καραπαναγιώτου, αλλά και για τις αντιδράσεις που μπορεί να συνάντησε σε αυτά που είπε.

13 Λύστε την ακροστοιχίδα:

- ① ... Δημοκρατία της Γερμανίας, ένα από τα δύο γερμανικά κράτη που δημιουργήθηκαν μετά το τέλος του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου.
- ② Ένα από τα δύο ανεξάρτητα κράτη που δημιουργήθηκαν στις βρετανικές Ινδίες.
- ③ Έτσι ονομάστηκε η προσπάθεια των αποικιών να γίνουν ανεξάρτητα κράτη.
- ④ Σύμφωνο της έτσι ονομάστηκε η στρατιωτική συμμαχία των κρατών της ανατολικής Ευρώπης και της ΕΣΣΔ.
- ⑤ Ψυχρός ..., έτσι ονομάστηκε ο ανταγωνισμός ανάμεσα στην ΕΣΣΔ και τις ΗΠΑ που άρχισε μετά το τέλος του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου.
- ⑥ ... Δημοκρατίες, έτσι ονομάστηκαν τα κομμουνιστικά καθεστώτα που εγκαθιδρύθηκαν στην ανατολική Ευρώπη.
- ⑦ Ένα από τα δύο ανεξάρτητα κράτη που δημιουργήθηκαν στις βρετανικές Ινδίες.
- ⑧ Δόγμα ..., έτσι ονομάστηκε η απόφαση των ΗΠΑ να βοηθήσουν στρατιωτικά την Ελλάδα και την Τουρκία.
- ⑨ Το όνομα της στρατιωτικής συμμαχίας ανάμεσα στα κράτη της δυτικής Ευρώπης και τις ΗΠΑ.
- ⑩ Σχέδιο ..., έτσι ονομάστηκε η απόφαση των ΗΠΑ να βοηθήσουν οικονομικά τα ευρωπαϊκά κράτη μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

14 Τι φοβόνταν τα κράτη της δυτικής Ευρώπης μετά το τέλος του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου; Με ποιους τρόπους προσπάθησαν να αντιμετωπίσουν αυτούς τους φόβους; Να γράψετε ένα κείμενο (80–100 λέξεις).

15 α) Διαβάστε τα κείμενα Π 10.62, Π 10.63 και Π 10.65. Τι είδους κείμενα είναι; Ποιοι μιλάνε σ' αυτά; Τι λένε;
 β) Σύμφωνα με όσα λένε τα κείμενα τι άλλαξε στη ζωή αυτών των γυναικών που συμμετείχαν στην Αντίσταση; Πώς και γιατί μπορεί να έγιναν αυτές οι αλλαγές;
 γ) Χωριστείτε σε ομάδες των 3–4 ατόμων. Με βάση τις πληροφορίες που παίρνετε από τα παραπάνω κείμενα γράψτε ένα δικό σας κείμενο (140–150 λέξεις) εξηγώντας γιατί και πώς άλλαξε η Αντίσταση τη ζωή πολλών γυναικών που συμμετείχαν σε αυτή.

16 α) Διαβάστε το κείμενο Π 10.74. Ποιος το έγραψε και πότε; Για τι μιλάει; Τι λέει; Το κείμενο γράφτηκε την ίδια εποχή για την οποία μιλάει ή αργότερα; Δικαιολογήστε την απάντησή σας.
 β) Για ποιο λόγο τα γερμανικά στρατεύματα συγκέντρωσαν τους Έλληνες Εβραίους της Θεσσαλονίκης; Γιατί οι Γερμανοί τούς συμπεριφέρθηκαν με αυτόν τον τρόπο; Γράψτε ένα σύντομο κείμενο (80–100 λέξεις).

[1939 - 1950]

- 17 α) Διαβάστε τα παρακάτω ρεμπέτικα τραγούδια που γράφτηκαν όλα την περίοδο της Κατοχής.

Μικροί μεγάλοι γίνανε μαυραγορίτες όλοι,
κι αφήσανε όλο τον ντουριά με δίχως πορτοφόλι.
Ακόμα κι οι γυναίκες τους τη μαύρη κυνηγάνε,
τσάντες τσουβάλια κουβαλούν κανέναν δεν ψηφάνε.
Μέρα και νύχτα τριγυρνούν στους δρόμους σαν κοράκια,
πελάτες ψάχνουν για να βρουν να γδάρουνε κορμάκια.
Πουλήσαμε τα σπίτια μας και τα υπάρχοντά μας,
για δυο ελιές κι ένα ψωμί να φάνε τα παιδιά μας.
«Οι μαυραγορίτες», στίχοι – μουσική: Μιχάλης Γενίτσαρης

Ένα γλυκό ξημέρωμα, βαράγαν οι τσολιάδες,
τα σπίτια μας μπλοκάρανε με τους Γερμαναράδες.
Πρωί πρωί πηγαίναμε όλοι στη δουλειά μας
και οι τσολιάδες φώναζαν, βουρ! Για την Κοκκινιά μας.
Στο δρόμο που μας πήγαιναν προς την Οσία Ξένη
[=μια περιοχή στην Κοκκινιά],
απ' τη γωνιά που πρόβαλα, βλέπω δυο σκοτωμένοι.
Ε, ρε παιδιά, τι να σας πω, ράγισε η καρδιά μου
κι από τα δόλια μάτια μου τρέχαν τα δάκρυά μου.
Ένα πρωί ξημέρωμα, δεκαεφτά Αυγούστου,
οι Γερμανοί μας σκότωσαν, έτσι για χάρη γούστου.
«Ο μπλόκος της Κοκκινιάς»
Στίχοι–μουσική: Νίκος Δημόπουλος

Του Κυριάκου το γαϊδούρι
το 'χαν όλοι τους για γούρι,
σαν γυρνούσε στο παζάρι
το 'χαν για κρυφό καμάρι.
Με κουδούνια στολισμένο,
λαχανίδα φορτωμένο,
μεσ' στις γειτονιές γυρνούσε,
ταλιράκια 'κονομούσε.

Το είχε σαν μικρό παιδάκι
και γι' αυτό το 'χε μεράκι

Του το 'φάγαν ένα βράδυ
για μοσχάρι στο σκοτάδι.
του το 'φάγαν ένα βράδυ
με την πείνα τη μεγάλη.

«Του Κυριάκου το γαϊδούρι»
στίχοι – μουσική: Μήτσος Γκόγκος –
Στέλιος Χρυσίνης

- β) Για ποια προβλήματα της Κατοχής μιλάνε αυτά τα τραγούδια; Τι λένε; Ποια άλλα κείμενα στο «Λίγη ακόμη ιστορία ...» μιλάνε για τα ίδια προβλήματα; Τι λένε;
γ) Χωριστείτε σε ομάδες των 5–6 ατόμων. Με βάση τις πληροφορίες που παίρνετε από τα τραγούδια και τα υπόλοιπα κείμενα γράψτε ένα άρθρο (300–320 λέξεις) για μια εφημερίδα με θέμα «Η σκληρή καθημερινότητα των Ελλήνων και Ελληνίδων στην Κατοχή».

- 18 α) Διαβάστε το κείμενο Π 10.81. Τι είδους κείμενο είναι; Ποιος μιλάει; Για ποιο θέμα μιλάει; Το κείμενο γράφτηκε την ίδια εποχή για την οποία μιλάει ή αργότερα; Δικαιολογήστε την απάντησή σας.
β) Σύμφωνα με τα κείμενα ποια προβλήματα αντιμετώπιζαν οι αντάρτες του Δημοκρατικού Στρατού; Πού οφείλονταν αυτά τα προβλήματα; Τι ρόλο έπαιξαν στην ήττα του από τα κυβερνητικά στρατεύματα; Για ποιους άλλους λόγους τελικά νίκησαν τα κυβερνητικά στρατεύματα; Για όλα αυτά γράψτε ένα σχετικό κείμενο (120–130 λέξεις).

Κεφάλαιο 11

Ο μεταπολεμικός κόσμος (δεύτερο μισό 20ού – αρχές 21ου αιώνα)

A. Διπολισμός και ανάπτυξη (1950–1973)

Επέμβαση του σοβιετικού στρατού

Κατά καιρούς σε αρκετά κράτη του «σοβιετικού μπλοκ» αναπτύχθηκαν κινήματα που ζητούσαν μεγαλύτερη αυτονομία από τη Σοβιετική Ένωση. Όμως κάθε φορά που η Σοβιετική Ένωση θεωρούσε ότι η κατάσταση ξέφευγε από τον έλεγχό της, χρησιμοποιούσε το στρατό της για να επαναφέρει την τάξη.

Το 1956 στην **Πολωνία** ξέσπασαν ταραχές που γρήγορα ελέγχθηκαν. Έτσι, δε χρειάστηκε η παρέμβαση του σοβιετικού στρατού.

Π 11.1

Εξεγέρσεις στο «σοβιετικό μπλοκ»

Το 1953 στην **Ανατολική Γερμανία** μια απεργία εργατών εξελίχθηκε σε εξέγερση, η οποία όμως καταπνίγηκε βίαια από το σοβιετικό στρατό με πολλά θύματα. Η εξέγερση στην Ανατολική Γερμανία ήταν πολύ σημαντική επειδή ήταν η πρώτη φορά που εργάτες ξεσηκώνονταν στο νέο κομμουνιστικό καθεστώς, που υποτίθεται ότι αντιπροσώπευε τα συμφέροντά τους.

Το 1956 ξέσπασε στην **Ουγγαρία** η πιο σημαντική εξέγερση. Όταν, κάτω από την πίεση της κοινής γνώμης, ο πρωθυπουργός της χώρας ανακοίνωσε ότι η Ουγγαρία θα γίνει ένα πολυκομματικό κράτος και ότι θα αποχωρήσει από το Σύμφωνο της Βαρσοβίας, ο σοβιετικός στρατός έκανε εισβολή στη χώρα. Στις συγκρούσεις που ακολούθησαν πολλοί πολίτες σκοτώθηκαν και ο πρωθυπουργός της χώρας φυλακίστηκε και εκτελέστηκε.

Το 1968 ο σοβιετικός στρατός εισβάλλει στην **Τσεχοσλοβακία** για να καταργήσει τις οικονομικές και πολιτικές μεταρρυθμίσεις. Τις μεταρρυθμίσεις αυτές υποστήριζε ένα λαϊκό κίνημα που ήθελε να γίνει το καθεστώς της χώρας πιο δημοκρατικό. Όταν το Κομμουνιστικό Κόμμα της Τσεχοσλοβακίας αποφάσισε να δεχτεί το πολυκομματικό σύστημα, η Σοβιετική Ένωση έστειλε στρατό να καταπνίξει αυτό που ονομάστηκε «Ανοιξη της Πράγας».

Π 11.2

Π 11.3

Ένοπλη γυναίκα στην εξέγερση της Ουγγαρίας, 1956.

Ανατολικογερμανοί πολίτες καίνε σοβιετική σημαία. 1953.

Π 11.4

Κάτοικοι της Πράγας διαμαρτύρονται σε σοβιετικό στρατιώτη πάνω σε τανκ. 1968.

Θάνατος του Στάλιν

Μετά το θάνατο του Στάλιν ηγέτης στη Σοβιετική Ένωση έγινε ο Νικίτα Χρουστσόφ. Ο Χρουστσόφ κατάγγειλε τον τρόπο που κυβέρνησε ο Στάλιν και τη λατρεία που υπήρχε στο πρόσωπό του.

Π 11.5

Ο Στάλιν εφάρμοσε ακραίες μεθόδους και μαζικές εκκαθαρίσεις σε μια εποχή που η επανάσταση είχε ήδη επικρατήσει [...]. Ο Στάλιν έδειξε σε πολλές περιπτώσεις την αδιαλλαξία του, τη σκληρότητα και την κατάχρηση εξουσίας [...]. Συχνά χρησιμοποίησε τη μέθοδο της καταστολής και της φυσικής εξόντωσης, όχι μόνο ενάντια στους πραγματικούς εχθρούς του, αλλά και ενάντια σε άτομα που δεν είχαν διαπράξει εγκλήματα ενάντια στο Κόμμα και στη σοβιετική κυβέρνηση.

Νικίτα Χρουστσόφ, *Μυστική έκθεση*, 20ό Συνέδριο του Κομμουνιστικού Κόμματος της ΕΣΣΔ, 25 Φεβρουαρίου 1956

Ο Χρουστσόφ άρχισε να εφαρμόζει απέναντι στη Δύση την πολιτική της **ειρηνικής συνύπαρξης**. Υποστήριζε ότι η Σοβιετική Ένωση θα έδειχνε ότι ο σοσιαλισμός ήταν ανώτερος από τον καπιταλισμό αν πρόβαλλε την οικονομική πρόοδο και την εκβιομηχάνιση της χώρας και όχι με τη στρατιωτική ισχύ. Με την ειρηνική συνύπαρξη, άρχισαν πάλι εμπορικές σχέσεις ανάμεσα στο δυτικό κόσμο και στη Σοβιετική Ένωση. Ωστόσο, την ίδια περίοδο εκδηλώθηκε και η κρίση της Κούβας, η πιο μεγάλη κρίση ανάμεσα στις δύο υπερδυνάμεις. Το 1964 ο Χρουστσόφ ανατράπηκε. Τον διαδέχτηκε ο Λεονίντ Μπρέζνιεφ, που κυβέρνησε τη Σοβιετική Ένωση μέχρι το θάνατό του, το 1982.

Π 11.6

Σοβιετική γελοιογραφία: ο Νικίτα Χρουστσόφ σπάει με τρυπάνι τον πάγο του Ψυχρού Πολέμου.

Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα

Στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα συμμετείχαν αρχικά έξι κράτη: το Βέλγιο, η Ολλανδία, το Λουξεμβούργο, η Ιταλία, η Γαλλία και η Δυτική Γερμανία. Στο παρακάτω απόσπασμα από τη συνθήκη με την οποία ιδρύθηκε η ΕΟΚ διαβάζουμε ποιοι ήταν οι βασικοί της στόχοι.

Αποφασισμένοι να θέσουν τα θεμέλια για ακόμη πιο στενή ένωση ανάμεσα στους λαούς της Ευρώπης, αποφασισμένοι να εξασφαλίσουν την οικονομική και κοινωνική πρόοδο των χωρών τους μέσα από την κοινή δράση, με στόχο να εξαφανίσουν τα εμπόδια που χωρίζουν την Ευρώπη, διαβεβαιώνοντας ότι βασικός στόχος των προσπαθειών τους είναι να βελτιώνουν συνέχεια τις συνθήκες ζωής και εργασίας των λαών τους [...], ανυπομονώντας να δυναμώσουν την ενότητα των οικονομιών τους και να εξασφαλίσουν την αρμονική τους ανάπτυξη μειώνοντας τις διαφορές που υπάρχουν ανάμεσα στις διάφορες περιοχές καθώς και την υπανάπτυξη των λιγότερο προνομιούχων περιοχών [...], αποφασισμένοι [...] να ενώσουν τις δυνάμεις τους για να διατηρήσουν και να ενισχύσουν την ειρήνη και την ελευθερία και καλώντας και τους άλλους λαούς της Ευρώπης που μοιράζονται τα ιδανικά τους να ενώσουν τις δυνάμεις τους στις προσπάθειές τους, [οι ηγέτες των έξι κρατών] αποφάσισαν να δημιουργήσουν μια Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα [...].

Π 11.7

«Προοίμιο», Συνθήκη που καθιερώνει την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, Ρώμη, 25 Μαρτίου 1957

Τα επόμενα χρόνια και άλλα ευρωπαϊκά κράτη μπήκαν στην ΕΟΚ και αργότερα μετατράπηκε στη σημερινή **Ευρωπαϊκή Ένωση** των 27 κρατών-μελών.

Ο διπολισμός έξω από την Ευρώπη – Το τέλος των αποικιών

Πολιτικά και οικονομικά προβλήματα

Οι περισσότερες από αυτές τις χώρες, που ονομάζονται και χώρες του «Τρίτου Κόσμου», είναι ακόμη και σήμερα φτωχές. Αν και έχουν

Την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου, Πρώτο Κόσμο ονόμαζαν τις δυτικές δημοκρατίες, Δεύτερο Κόσμο τα κομμουνιστικά κράτη του «σοβιετικού μπλοκ» και Τρίτο Κόσμο τα κράτη στην Κεντρική και τη Νότια Αμερική, στην Αφρική και στην Ασία που δεν ανήκαν σε κανένα συνασπισμό. Ο όρος κατέληξε να χρησιμοποιείται για όλα τα κράτη σε διαδικασία ανάπτυξης.

πλουτοπαραγωγικές πηγές, οι οικονομίες τους συνεχίζουν να εξαρτώνται από τις ισχυρές χώρες της Δύσης. Πολλές αντιμετωπίζουν και εσωτερικές συγκρούσεις και οι διαφορές ανάμεσα στους λίγους πλούσιους και στους πολλούς φτωχούς είναι τεράστιες.

Τα βασικά προβλήματα είναι επίσης η μεγάλη αύξηση του πληθυσμού,

ο αναλφαβητισμός, οι μαζικές αρρώστιες, η πείνα και η ξηρασία. Πολλά από αυτά οφείλονται στην πολιτική που άσκησαν στις χώρες αυτές τα πλούσια κράτη της Δύσης.

Παιδιά που κρατούν όπλα στη Σομαλία (1992). Η ανεξαρτησία της Σομαλίας το 1960 μετά την ένωση δύο περιοχών που ήταν πρώην ιταλικές και βρετανικές αποικίες δεν αναγνωρίστηκε από όλους στη χώρα. Τη δεκαετία του 1980 ξέσπασε αιματηρός εμφύλιος πόλεμος, στον οποίο πολέμησαν ακόμη και παιδιά. Ο εμφύλιος προκάλεσε μεγάλο λιμό (πείνα) στη χώρα και οδήγησε στην παρέμβαση του ΟΗΕ. Η κατάσταση παραμένει αβέβαιη μέχρι σήμερα.

Στην εικόνα Π 11.8 μαθητές σε δημοτικό σχολείο στην Ινδία (δεκαετία 1970) και στην Π 11.9 Ινδή γιατρός εξετάζει παιδί στην Καλκούτα (1977).

Κίνα

Το κομμουνιστικό καθεστώς στην Κίνα είχε αρχικά στενές επαφές με τη Σοβιετική Ένωση, αλλά αργότερα ήρθε σε ρήξη μαζί της. Η Κίνα προσπάθησε να γίνει πιο ισχυρή παρεμβαίνοντας στις συγκρούσεις που γίνονταν στην Ασία (στην Κορέα, στο Βιετνάμ κ.α.).

Κόκκινοι φρουροί της «πολιτιστικής επανάστασης» συλλαμβάνουν αντιφρονούντες (1967). Ο Μάο καλλιέργησε τη λατρεία του ηγέτη, κινήθηκε όσους θεωρούσε εχθρούς του και έδωσε την κρατική εξουσία σε στρατιωτικούς. Για να ενισχύσει την κομμουνιστική εξουσία ο Μάο κήρυξε την «πολιτιστική επανάσταση» (1966–1969). Την περίοδο αυτή η Κίνα απομονώθηκε από τον υπόλοιπο κόσμο.

Κινέζες διαβάζουν το «κόκκινο βιβλίο» του Μάο Τσε Τουνγκ, στο οποίο μιλούσε για τις βασικές επαναστατικές αρχές της πολιτικής του.

Δικτατορικά καθεστώτα

Στο δεύτερο μισό του 20ού αιώνα τα πιο πολλά κράτη στην Κεντρική και στη Νότια Αμερική αντιμετώπισαν σοβαρά οικονομικά προβλήματα. Στην ύπαιθρο οι περισσότεροι αγρότες ήταν πάμφτωχοι και χωρίς αρκετή γη. Στις πόλεις η ανεργία ήταν μεγάλη και η οικονομική κρίση μεγάλωνε την κοινωνική δυσαρέσκεια. Παράλληλα, οι ισχυρές ομάδες στις χώρες

Π 11.13

Η τελευταία γνωστή φωτογραφία του Σαλβαδόρ Αλιέντε (11 Σεπτεμβρίου 1973). Η αντίσταση του Αλιέντε και των φρουρών του, που είχε σαν αποτέλεσμα το θάνατό τους, και η επιβολή της δικτατορίας προκάλεσαν παγκόσμια κατακραυγή.

αυτές αρνήθηκαν να εκδημοκρατίσουν τους θεσμούς και να κάνουν πολιτικές μεταρρυθμίσεις. Έτσι σε πολλές περιοχές δημιουργήθηκαν ένοπλα αντάρτικα κινήματα και συχνά επιβλήθηκαν δικτατορίες για να τα αντιμετωπίσουν. Τα δικτατορικά καθεστώτα παρέμειναν στην εξουσία για πολλά χρόνια.

Το 1970 εκλέχτηκε στη Χιλή πρόεδρος ο σοσιαλιστής Σαλβαδόρ Αλιέντε, ο οποίος συνάντησε πολλά εμπόδια στην πολιτική του. Το 1973 ο στρατηγός Αουγκούστο Πινοσέτ, με τη βοήθεια των ΗΠΑ, ανέτρεψε με τη βία τον Αλιέντε και επέβαλε στη Χιλή σκληρή δικτατορία (1973–1988). Το απόσπασμα προέρχεται από την τελευταία ραδιοφωνική ομιλία του Αλιέντε στους Χιλιανούς πολίτες τη μέρα που επιβλήθηκε η στρατιωτική δικτατορία.

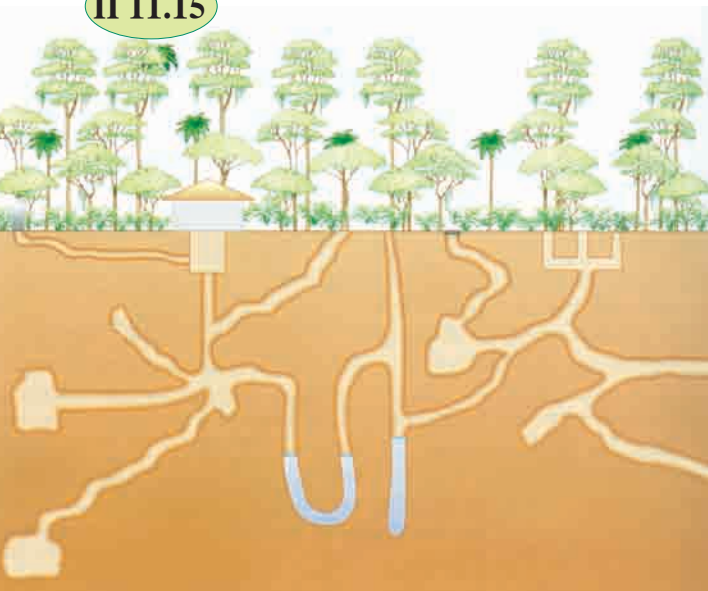
Π 11.14

Ίσως αυτή είναι η τελευταία μου ευκαιρία να σας μιλήσω [...]. Είναι μια ιστορική στιγμή και θα πληρώσω με τη ζωή μου την αφοσίωση του λαού μου [...]. Όμως ούτε το έγκλημα ούτε η βία μπορούν να διακόψουν την κοινωνική εξέλιξη. Η ιστορία είναι δική μας, η ιστορία γράφεται από τους λαούς [...]. Αυτή την καθοριστική στιγμή, με αυτά τα τελευταία μου λόγια, σας καλώ να διδαχθείτε από αυτό το μάθημα [...]. Απευθύνομαι ξεχωριστά στις ταπεινές γυναίκες της πατρίδας μας, στους αγρότες που μας πίστεψαν. Στους εργάτες που δούλεψαν παραπάνω, στις μητέρες που αισθάνθηκαν το ενδιαφέρον μας για τα παιδιά τους [...]. Απευθύνομαι στους νέους της Χιλής, σε αυτούς που τραγουδούσαν, που μεταφέρανε τη χαρά τους και το αγωνιστικό πνεύμα. Μιλάω στους ανθρώπους, στους εργάτες, στους αγρότες, στους διανοούμενους. Σε αυτούς που πρόκειται να διωχτούν, γιατί ο φασισμός εδώ και λίγες ώρες είναι παρών [...]. Πιστεύω στη Χιλή και το πεπρωμένο της. Πιστεύω ότι θα ξεπεράσουμε αυτές τις πικρές, γκρίζες ώρες της προδοσίας, ότι, όπως γνωρίζετε, αργά ή γρήγορα οι μεγάλες λεωφόροι θα ξαναοίξουν και ο ελεύθερος άνθρωπος θα τις διαβεί για να χτίσει μια καλύτερη κοινωνία. Ζήτω η Χιλή! Ζήτω ο λαός! Ζήτω οι εργάτες! Αυτά είναι τα τελευταία μου λόγια. Είμαι σίγουρος πως η θυσία μου δεν είναι μάταιη.

Σαλβαδόρ Αλιέντε, ραδιοφωνική ομιλία, 11 Σεπτεμβρίου 1973

Ο πόλεμος στο Βιετνάμ

Π 11.15

Το 1954 το Βιετνάμ, που ήταν γαλλική αποικία, χωρίστηκε σε δύο ανεξάρτητα κράτη: το **Βόρειο Βιετνάμ**, με κομμουνιστικό καθεστώς, και το **Νότιο Βιετνάμ**, που είχε δικτατορικό καθεστώς και το υποστήριζαν οι ΗΠΑ.

Από τις αρχές της δεκαετίας του 1960 αντάρτικες κομμουνιστικές ομάδες (με την υποστήριξη από το Βόρειο Βιετνάμ, την Κίνα και την ΕΣΣΔ) επιχειρούν ν' ανατρέψουν την κυβέρνηση του Νότιου Βιετνάμ. Τότε οι ΗΠΑ αποφάσισαν να στείλουν στρατό για να το στηρίξουν. Μέχρι το 1968 είχαν φτάσει στην περιοχή περισσότεροι από μισό εκατομμύριο Αμερικανοί στρατιώτες. Παρόλο που επιτέθηκαν σε άμαχους και σε αντάρτικες ομάδες,

Σύμπλεγμα από τούνελ που έφτιαξαν οι Βιετκόγγ (έτσι ονομάζονταν οι κομμουνιστές αντάρτες) κάτω από ένα δάσος για να αποφεύγουν τους αμερικανικούς βομβαρδισμούς.

βομβάρδισαν (ακόμη και με χημικά όπλα) τον κομμουνιστικό Βορρά και επεκτείνανε τον πόλεμο σε γειτονικές χώρες, δεν μπόρεσαν να νικήσουν. Σταδιακά, μέχρι το 1975, τα αμερικανικά στρατεύματα αποχώρησαν από το Βιετνάμ. Ήταν η πρώτη φορά που οι ΗΠΑ νικήθηκαν.

Αμερικανική αντιπολεμική αφίσα για τον πόλεμο του Βιετνάμ. Πολλοί νέοι Αμερικανοί αρνούταν να πάνε στο στρατό. Στο Βιετνάμ οι ΗΠΑ έχασαν 60.000 στρατιώτες, ξόδεψαν 150 δισεκατομμύρια δολάρια, αλλά τελικά έχασαν τον πόλεμο.

Κινεζική αφίσα υπέρ των Βιετκόνγκ. Ο πόλεμος του Βιετνάμ καλλιέργησε τον αντιαμερικανισμό και έγινε σύμβολο για πολλά κινήματα νεολαίας που καταδίκασαν την αποικιοκρατία και τον ιμπεριαλισμό.

Ρατσιστικό απαρτχάιντ

Το ρατσιστικό απαρτχάιντ στη Νότια Αφρική διατηρήθηκε από το 1948, που η χώρα έγινε ανεξάρτητη, μέχρι το 1994. Ηγέτης του κινήματος των μαύρων ενάντια στο απαρτχάιντ ήταν ο Νέλσον Μαντέλα, ο οποίος για τη δράση του καταδικάστηκε σε ισόβια το 1964 και έμεινε στη φυλακή μέχρι το 1990. Παρακάτω διαβάζουμε ένα απόσπασμα από το λόγο με τον οποίο υπερασπίστηκε στο δικαστήριο τα δικαιώματα των μαύρων Αφρικανών.

Απαρτχάιντ ονομάζεται το ρατσιστικό καθεστώς των φυλετικών διακρίσεων (που θεωρούσε δηλαδή το μαύρο πληθυσμό κατώτερο από το λευκό) που επιβάλλανε οι λευκοί στη Νότια Αφρική.

Οι Αφρικανοί θέλουν να παίρνουν ένα μισθό που να τους επιτρέπει να ζουν. Οι Αφρικανοί θέλουν να κάνουν δουλειές που είναι ικανοί να κάνουν και όχι δουλειές που έχει αποφασίσει η κυβέρνηση πως είναι ικανοί να κάνουν. Οι Αφρικανοί θέλουν να μπορούν να ζουν εκεί όπου βρίσκουν εργασία και όχι να αποκλείονται από μια περιοχή γιατί δε γεννήθηκαν εκεί. Οι Αφρικανοί θέλουν να μπορούν να κατέχουν γη στα μέρη όπου δουλεύουν και να μην είναι αναγκασμένοι να ζουν σε νοικιασμένα σπίτια, τα οποία ποτέ δε θα μπορέσουν να τα θεωρήσουν δικά τους. Οι Αφρικανοί θέλουν να είναι μέρος του γενικού πληθυσμού και όχι να ζουν περιορισμένοι στα δικά τους γκέτο [...]. Οι Αφρικανοί θέλουν να μπορούν να βγαίνουν έξω και μετά τις 11 το βράδυ και όχι να μένουν περιορισμένοι στα δωμάτιά τους σαν μικρά παιδιά. Οι Αφρικανοί θέλουν να τους επιτρέπεται να ταξιδεύουν στη χώρα τους και να αναζητούν δουλειά όπου εκείνοι θέλουν [...]. Οι Αφρικανοί θέλουν απλώς ένα ίσο μερίδιο στο σύνολο της Νότιας Αφρικής. Θέλουν ασφάλεια και σεβασμό στην κοινωνία. Πάνω απ' όλα θέλουν ίσα πολιτικά δικαιώματα [...]. Ξέρω ότι αυτό ακούγεται επαναστατικό στους λευκούς αυτής της χώρας γιατί οι περισσότεροι ψηφοφόροι θα είναι Αφρικανοί. Αυτό κάνει τους λευκούς να φοβούνται τη δημοκρατία.

Νέλσον Μαντέλα, λόγος στη δίκη της Ριβονίας, έτος 1964

Π 11.18

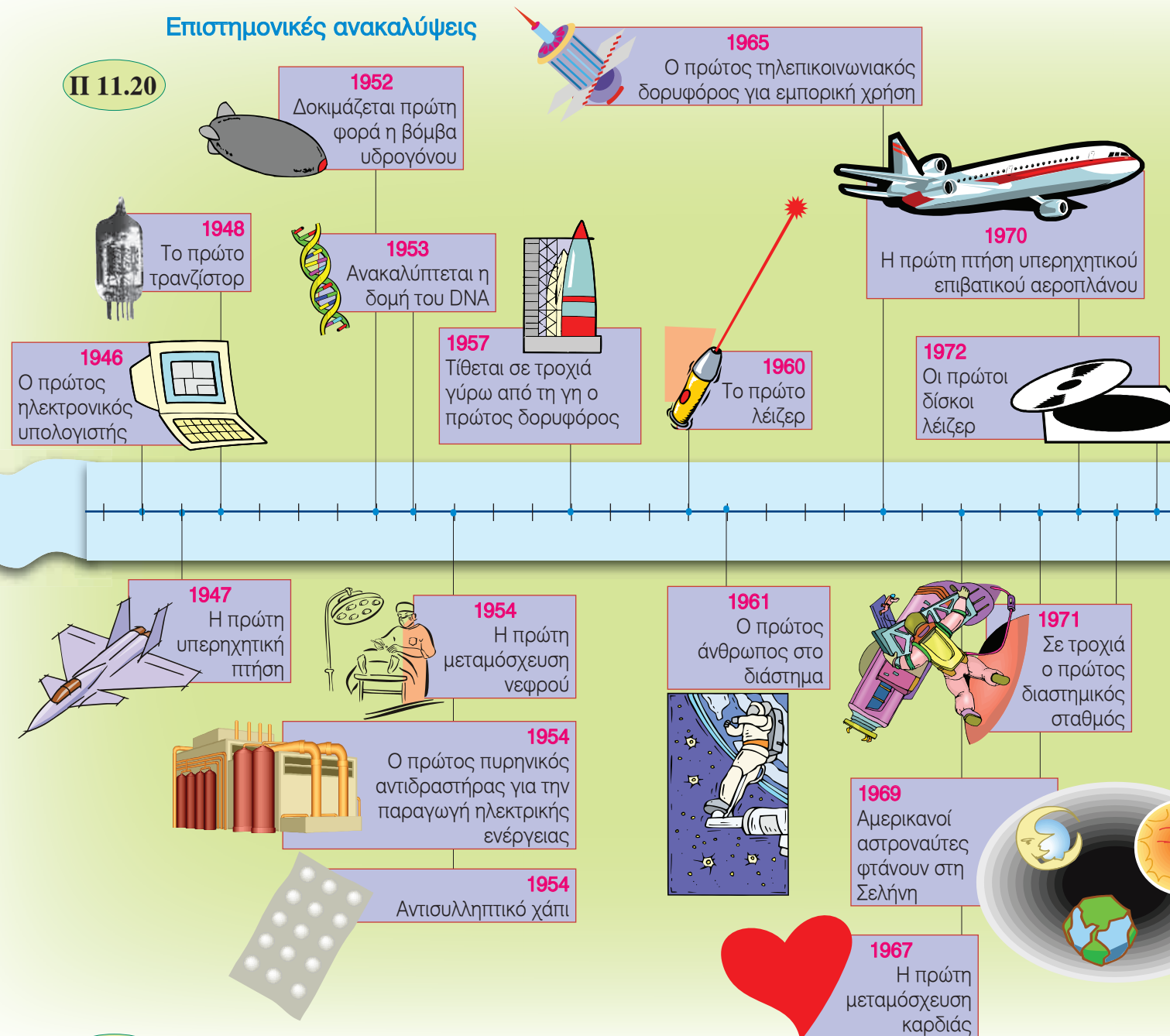
Ο Νέλσον Μαντέλα και η σύζυγός του αμέσως μετά την έξοδό του από τη φυλακή, όπου έμεινε για 27 ολόκληρα χρόνια. 11 Φεβρουαρίου 1990.

Οικονομική ανάπτυξη, κράτος πρόνοιας και η τεχνολογία στην καθημερινή ζωή

Επιστημονικές ανακαλύψεις

Π 11.20

Π 11.21

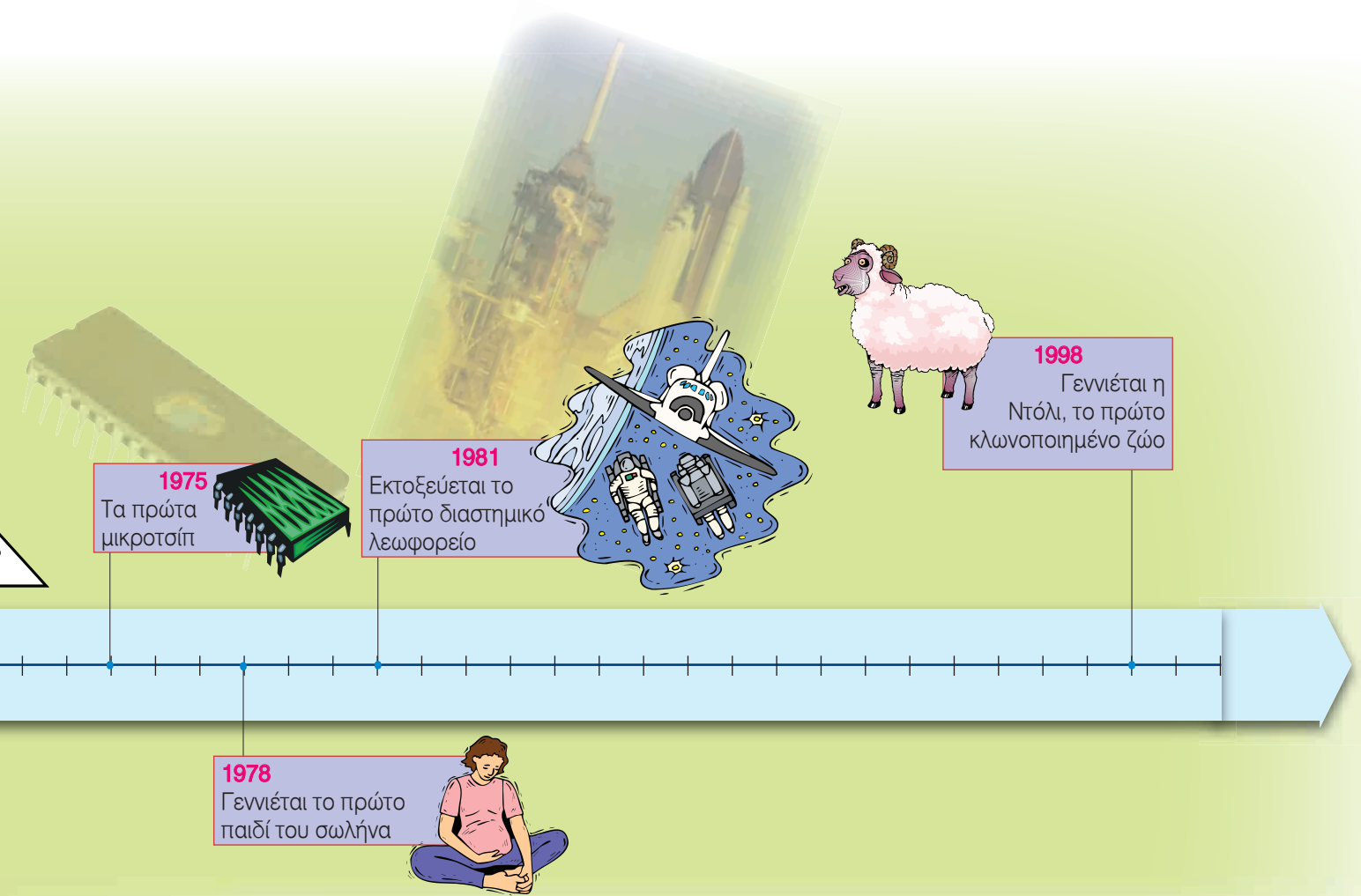
Η αμφισβήτηση της καταναλωτικής κοινωνίας και τα νέα κινήματα

Το κίνημα των μαύρων

Το κίνημα των μαύρων στις ΗΠΑ αναπτύχθηκε τη δεκαετία του 1960. Στόχος του ήταν να καταργηθούν οι φυλετικές διακρίσεις των λευκών σε βάρος των μαύρων, που ήταν ιδιαίτερα έντονες στις νότιες πολιτείες των ΗΠΑ.

Ηγετικές μορφές του κινήματος ήταν ο ιερέας Μάρτιν Λούθερ Κινγκ, που κινητοποίησε ένα μαζικό ειρηνικό κίνημα διαμαρτυρίας, και ο Μάλκολμ Χ, που υποστήριζε μια πιο επιθετική πολιτική. Και οι δύο δολοφονήθηκαν.

Υποψήφια μέλη της Κου Κλουξ Κλαν στη Νότια Καρολίνα (Μάιος 1965). Η Κου Κλουξ Κλαν ήταν μια αμερικανική οργάνωση με πολλά εκατομμύρια μέλη που υποστήριζε την ανωτερότητα της λευκής φυλής, το ρατσισμό και τον αντισημιτισμό. Η οργάνωση προχώρησε σε πράξεις σκληρής βίας (ακόμη και δολοφονίες) για να τρομοκρατήσει και να καταπιέσει τις ομάδες που θεωρούσε κατώτερες, κυρίως τους μαύρους, αλλά και τους Εβραίους, τους ομοφυλόφιλους κ.ά.

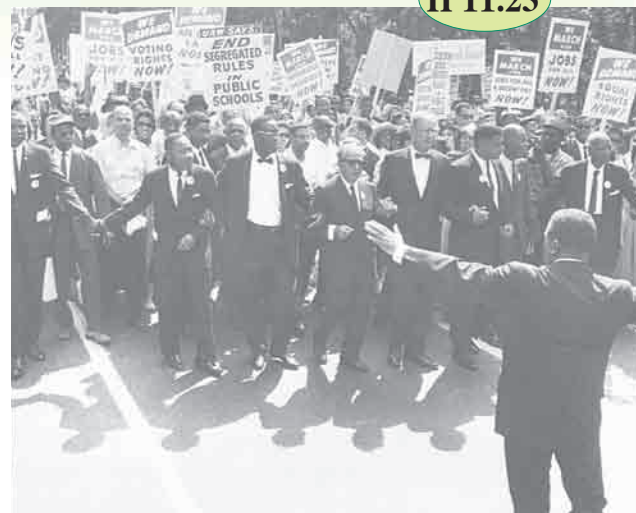
Τα αποσπάσματα που ακολουθούν προέρχονται από ένα λόγο του Μάρτιν Λούθερ Κινγκ και από την *Αυτοβιογραφία* του Μάλκολμ Χ.

Π 11.23

Σας λέω σήμερα, φίλοι μου, ότι παρά τις δυσκολίες και τις απογοητεύσεις της στιγμής, έχω ακόμη ένα όνειρο [...]. Έχω ένα όνειρο ότι μια μέρα [...] [στη] Τζόρτζια [=μια από τις νότιες πολιτείες στις ΗΠΑ] οι γιοι των πρώην σκλάβων και οι γιοι των πρώην ιδιοκτητών θα κάθονται μαζί στο τραπέζι της αδελφότητας. Έχω ένα όνειρο, ότι μια μέρα ακόμη και η πολιτεία του Μισισιπή, [...] πνιγμένη από τη φωτιά της αδικίας και της καταπίεσης, θα μεταμορφωθεί σε μια όαση ελευθερίας και δικαιοσύνης. Έχω ένα όνειρο ότι τα τέσσερα παιδιά μου θα ζήσουν μια μέρα σ' ένα έθνος που δε θα κρίνονται από το χρώμα τους αλλά από το χαρακτήρα τους. Έχω ένα όνειρο σήμερα!

Π 11.22

Μάρτιν Λούθερ Κινγκ, λόγος στην Ουάσιγκτον, 28 Αυγούστου 1963

Η πορεία που οργάνωσαν το 1963 στην Ουάσιγκτον σωματεία και οργανώσεις των μαύρων στις ΗΠΑ διεκδικώντας ίσα δικαιώματα.

Ανθρώπινα δικαιώματα! Σεβασμό απέναντί μας! Αυτά θέλει η μαύρη μάζα της Αμερικής. Αυτό είναι το πραγματικό πρόβλημα. Οι μαύρες μάζες δε θέλουν να τις αποφεύγουν σαν να έχουν χολέρα. Δε θέλουν να στοιβάζονται σε χαμόσπιτα [...] σαν τα ζώα. Θέλουν να ζήσουν σε μια ανοιχτή, ελεύθερη κοινωνία, όπου να μπορούν να περπατούν με το κεφάλι ψηλά, σαν άντρες και σαν γυναίκες!

Π 11.24

Μάλκολμ Χ, *Αυτοβιογραφία*, μεταξύ των ετών 1964–1965

Κινήματα της νεολαίας

Από το 1965 αναπτύσσεται στις ΗΠΑ και στις περισσότερες χώρες στη δυτική Ευρώπη ένα ισχυρό κοινωνικό κίνημα από νέους φοιτητές και εργάτες. Σημαντικό ρόλο για την εμφάνισή του έπαιξε η ανάδειξη της νεολαίας ως χωριστής κοινωνικής ομάδας, με κοινούς κώδικες επικοινωνίας αλλά και η στρατιωτική επέμβαση των ΗΠΑ στο Βιετνάμ, που έστρεψε τους νέους όχι μόνο ενάντια στις ΗΠΑ αλλά και σε ολόκληρο το πολιτικό σύστημα και την κοινωνική οργάνωση που στήριζαν αυτή την πολιτική.

Το κίνημα κλιμακώθηκε το **1968** όταν έγιναν καταλήψεις, απεργίες, διαδηλώσεις και ταραχές, στα περισσότερα πανεπιστήμια στις ΗΠΑ, αλλά και στη Γερμανία, στην Ιαπωνία, στην Ιταλία, στην Ισπανία και αλλού.

Χαρακτηριστική περίπτωση ήταν ο **Μάης του 1968 στη Γαλλία**. Μια φοιτητική αναταραχή που ξεκίνησε στις αρχές Μαΐου στο Παρίσι επεκτάθηκε σε όλη τη χώρα καθώς οι εργάτες, που είχαν τα δικά τους αιτήματα, ενώθηκαν με τους φοιτητές. Όμως η σύγκρουση δεν ανέτρεψε την κυβέρνηση. Έληξε όταν ο Γάλλος πρόεδρος Σαρλ ντε Γκολ κινητοποίησε όσους ήθελαν να σταματήσουν οι ταραχές και μπόρεσε να διατηρήσει τη θέση του.

Π 11.25

«Η ομορφιά είναι στους δρόμους», αφίσα του παρισινού Μάη.

Π 11.26

Συνέλευση φοιτητών στο πανεπιστήμιο της Σορβόνης (Μάης 1968).

B. Η Ευρώπη της κρίσης και ο κόσμος (1973–1989)

Μεσανατολικό πρόβλημα

Π 11.27

Ισραηλινοί στρατιώτες μπροστά στο Τείχος των Δακρύων στην Ιερουσαλήμ (1967). Το Τείχος των Δακρύων είναι ό,τι έχει απομείνει από τον αρχαίο ναό του Σολομώντα και είναι ιερός τόπος των Εβραίων. Μέχρι το 1967 ανήκε στο αραβικό τμήμα της πόλης.

Από τον πρώτο αραβοϊσραηλινό πόλεμο του 1948 η Μέση Ανατολή δεν ειρήνευσε. Στο διάστημα που ακολούθησε έγιναν στην περιοχή δύο πόλεμοι ανάμεσα στο Ισραήλ και στα αραβικά κράτη:

Ο **πόλεμος των έξι ημερών** (1967), στον οποίο νίκησε το Ισραήλ, που κατέλαβε το αραβικό τμήμα της Ιερουσαλήμ, εδάφη από τη Συρία, την Ιορδανία και την Αίγυπτο και άρχισε να τα εποίκίζει (δηλαδή να μεταφέρει Ισραηλινούς εκεί). Ο ΟΗΕ καταδίκασε τον έλεγχο του Ισραήλ στα **κατεχόμενα**, όπου συνέχιζαν να ζουν παλαιστινιακοί πληθυσμοί, αλλά χωρίς αποτέλεσμα. Μετά τον πόλεμο των έξι ημερών, οι Παλαιστίνιοι συσπειρώθηκαν στην **Οργάνωση για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης** (ΟΑΠ) με ηγέτη το **Γιασέρ Αραφάτ**.

Για τον αραβοϊσραηλινό πόλεμο του 1948 μιλήσαμε στη σ. 202.

Η Δυτική Όχθη του Ιορδάνη ποταμού, η Λωρίδα της Γάζας, μαζί με τα υψώματα του Γκολάν, είναι γνωστά σήμερα ως «κατεχόμενα εδάφη».

Ο **πόλεμος του Γιομ Κιπούρ** (1973), στον οποίο συριακές και αιγυπτιακές δυνάμεις επιτέθηκαν στο Ισραήλ, το οποίο, χάρη και στη στρατιωτική βοήθεια των ΗΠΑ, κατάφερε να νικήσει.

Γιομ Κιπούρ είναι η Γιορτή της Συγγνώμης. Η μεγαλύτερη εβραϊκή γιορτή.

Τότε ο αραβικός κόσμος αποφάσισε να πάρει ένα μέτρο πιο αποτελεσματικό από τις μέχρι τότε στρατιωτικές και τρομοκρατικές επιθέσεις. Οι περισσότερες αραβικές πετρελαιοπαραγωγές χώρες ανέβασαν πολύ την τιμή του πετρελαίου και προκάλεσαν τεράστια προβλήματα στην παγκόσμια οικονομία. Ωστόσο,

οι δυτικές οικονομίες δεν καταρρεύσανε, κυρίως επειδή τα πετρελαιοπαραγωγά κράτη επενδύανε τα τεράστια κέρδη τους σε ευρωπαϊκές τράπεζες.

Παλαιστίνιος τρομοκράτης στους Ολυμπιακούς Αγώνες του Μονάχου το 1972. Πέντε μέλη της παλαιστινιακής οργάνωσης «Μάυρος Σεπτέμβρης» μπήκαν στο ολυμπιακό χωριό και κράτησαν ομήρους έντεκα Ισραηλινούς αθλητές, ζητώντας την απελευθέρωση Παλαιστίνιων συντρόφων τους από τις ισραηλινές φυλακές. Στις συγκρούσεις που ακολούθησαν σκοτώθηκαν όλοι από τη γερμανική αστυνομία. Για να τραβήξουν την προσοχή της κοινής γνώμης στη Δύση, οι Παλαιστίνιοι της Οργάνωσης για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης έκαναν τη δεκαετία του 1970 πολλές τρομοκρατικές ενέργειες (αεροπειρατείες, βομβιστικές επιθέσεις κ.ά.). Ο δυτικός κόσμος, το Ισραήλ, αλλά και πολλά αραβικά κράτη καταδίκασαν τις πράξεις αυτές.

Π 11.28

Αντιδράσεις

Η Σοβιετική Ένωση αντιδρούσε σε κάθε προσπάθεια να γίνουν τα σοσιαλιστικά καθεστώτα στην ανατολική Ευρώπη πιο δημοκρατικά. Όλο και περισσότεροι αντιφρονούντες στις σοσιαλιστικές χώρες εκδηλώνονταν ενάντια στο καθεστώς και έμπαιναν στο στόχαστρο των κυβερνήσεών τους. Παράλληλα, οι σοσιαλιστικές χώρες δεν μπορούσαν να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα από την οικονομική κρίση, γεγονός που προκάλεσε σημαντική πτώση του βιοτικού επιπέδου σε αυτές τις κοινωνίες.

Πολλοί αντιφρονούντες από τις χώρες του «σοβιετικού μπλοκ» διαφύγανε στη δυτική Ευρώπη και έκαναν γνωστή την καταπίεση που επιβάλλανε οι κυβερνήσεις τους.

Η τελευταία μαζική αντίδραση του πληθυσμού σε σοσιαλιστική χώρα ήταν στην Πολωνία. Εκεί, οι ελλείψεις τροφίμων και η καταπίεση του καθεστώτος προκάλεσαν τους δυναμικούς αγώνες του εργατικού συνδικάτου «Αλληλεγγύη» στα 1980-1981, που οδήγησαν στην παρέμβαση του στρατού και στην επιβολή δικτατορίας.

Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ)

Οι κυριότεροι θεσμοί της Ευρωπαϊκής Ένωσης σήμερα είναι:

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο. Σ' αυτό συμμετέχουν οι αρχηγοί των κρατών-μελών καθώς και ο πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Κάθε κράτος-μέλος έχει την προεδρία του συμβουλίου για έξι μήνες. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, επίσης, με τους υπουργούς των κρατών-μελών, χαράζει την κοινή πολιτική της ΕΕ για πολλά ζητήματα (όπως η οικονομία, η γεωργία, οι μεταφορές, το περιβάλλον κ.ά.).

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Σ' αυτό συμμετέχουν βουλευτές που εκλέγονται από κάθε κράτος-μέλος.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Αποτελείται από εκπρόσωπους (τους επίτροπους) που ορίζουν τα κράτη-μέλη. Έργο της είναι να υπερασπίζεται τα συμφέροντα της Ένωσης και να επιβλέπει αν εφαρμόζεται η κοινή πολιτική την οποία αποφάσισαν όλα τα κράτη-μέλη. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κάνει απολογισμό (δίνει λογαριασμό, παρουσιάζοντας αναλυτικά το έργο της) στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Π 11.29

Οι ηγέτες της ΕΕ στη σύνοδο κορυφής που έγινε στη Χαλκιδική στις 20 Ιουνίου 2003.

Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου

Συγκρούσεις

Π 11.30

Οι αιματηρές συγκρούσεις στο Λοντοντέρι στη Βόρεια Ιρλανδία (5 Οκτωβρίου 1968). Στις συγκρούσεις αυτές οι περισσότεροι από όσους πρωτοστάτησαν (και τα θύματα) ήταν νεαροί.

Το 1994 καταργείται το απαρχαίντ στη Νότια Αφρική και το 1998 σταματούν οι συγκρούσεις στη Βόρεια Ιρλανδία. Εκεί ο Ιρλανδικός Δημοκρατικός Στρατός, που ήθελε να ενωθεί η Βόρεια Ιρλανδία με την υπόλοιπη χώρα, συγκρουόταν από τη δεκαετία του 1920 με το βρετανικό στρατό και με προτεσταντικές ομάδες, που ήθελαν να παραμείνει η Βόρεια Ιρλανδία στη Μεγάλη Βρετανία.

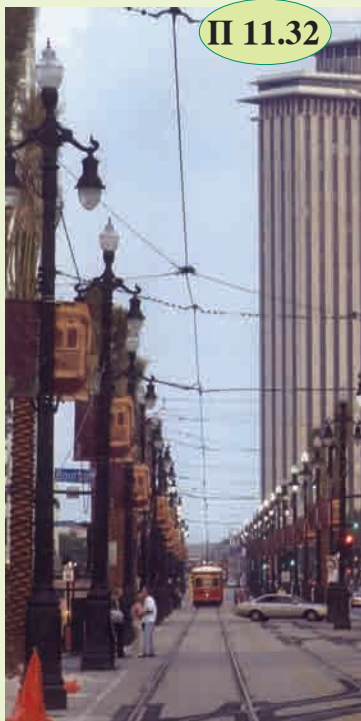
Όμως κάποιες άλλες συγκρούσεις, στην Ευρώπη και αλλού, δε σταμάτησαν. Για παράδειγμα, η οργάνωση ΕΤΑ, που ζητούσε την ανεξαρτησία της χώρας των Βάσκων στη βόρεια Ισπανία, συνεχίζει μέχρι σήμερα τη δράση της. Παράλληλα συνεχίζεται με σφοδρότητα η σύγκρουση ανάμεσα στο Ισραήλ και στους Παλαιστίνιους (Μεσανατολικό).

Π 11.31

Ο Ισραηλινός πρωθυπουργός Γιτζάκ Ράμπιν, ο Παλαιστίνιος ηγέτης Γιασέρ Αραφάτ και ο Αμερικανός πρόεδρος Μπιλ Κλίντον στην Ουάσινγκτον (1993). Οι διεθνείς προσπάθειες για να λυθεί το Μεσανατολικό δεν έχουν φέρει αποτέλεσμα μέχρι σήμερα.

Π 11.32

Π 11.33

Δρόμος στη Νέα Ορλεάνη πριν και μετά από το χτύπημα του τυφώνα «Κατρίνα», που έπληξε τις νότιες πολιτείες των ΗΠΑ τον Αύγουστο του 2005. Πολλές από τις φυσικές καταστροφές οφείλονται στο φαινόμενο του θερμοκηπίου. Η γη από παλιά βρίσκεται μέσα σε ένα «θερμοκήπιο», που σχηματίζεται από διάφορα αέρια, όπως το διοξείδιο του άνθρακα. Τα αέρια αυτά εμποδίζουν ένα μέρος από την ηλιακή ακτινοβολία να φύγει. Έτσι η θερμοκρασία της γης μένει σταθερή. Τα τελευταία όμως χρόνια, με την υπερβολική χρήση άνθρακα και πετρελαίου και την καταστροφή των δασών, οι άνθρωποι παράγουν πολύ περισσότερα από αυτά τα αέρια. Έτσι το θερμοκήπιο γύρω από τη γη δυναμώνει, φυλακίζοντας πολύ περισσότερη ηλιακή ακτινοβολία, με αποτέλεσμα την άνοδο της θερμοκρασίας στη γη.

Γ. Ο κόσμος την εποχή της παγκοσμιοποίησης

Οικολογία

Ο τρόπος που αναπτύχθηκε η βιομηχανία στο δεύτερο μισό του 20ού αιώνα προκάλεσε πολύ σοβαρά προβλήματα στο περιβάλλον σε ολόκληρο τον κόσμο. Από τα πιο σημαντικά είναι το φαινόμενο του θερμοκηπίου. Το **φαινόμενο του θερμοκηπίου** ευθύνεται για πολλές μεγάλες φυσικές καταστροφές, αλλά και για το ότι λιώνουν οι πάγοι και ανεβαίνει η στάθμη της θάλασσας, με ανυπολόγιστες συνέπειες για τους ανθρώπους, τα ζώα και τα φυτά.

Επειδή τα οικολογικά προβλήματα δεν έχουν σύνορα, έγιναν πολλές προσπάθειες να συμφωνήσουν όλα τα κράτη να περιορίσουν τα αέρια που εκπέμπουν. Όμως μέχρι σήμερα διάφορες χώρες δε δέχονται τους περιορισμούς αυτούς.

Το 1992 ο ΟΗΕ οργάνωσε στο Ρίο ντε Τζανέιρο στη Βραζιλία μια διάσκεψη για το περιβάλλον και την ανάπτυξη. Ήταν η πρώτη φορά που εκπρόσωποι από πολλά κράτη του κόσμου συζήτησαν για το τι πρέπει να κάνουν όλοι μαζί

για να αντιμετωπίσουν κάποια από τα περιβαλλοντικά προβλήματα. Παρακάτω διαβάζουμε ένα απόσπασμα από τις αποφάσεις τους.

Άρθρο 1: Στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος για την αειφόρο ανάπτυξη βρίσκεται η ανθρώπινη ύπαρξη. Δικαιούται μια υγιή και παραγωγική ζωή σε αρμονία με το περιβάλλον.

Άρθρο 2: Τα κράτη έχουν [...] το κυριαρχικό δικαίωμα να αξιοποιούν τους φυσικούς τους πόρους σύμφωνα με τις περιβαλλοντικές και αναπτυξιακές τους πολιτικές, αλλά και την ευθύνη να εξασφαλίζουν ότι οι δραστηριότητες [αυτές] [...] δε θα βλάπτουν το περιβάλλον άλλων χωρών ή περιοχών που βρίσκονται πέρα από τα [...] σύνορά τους.

Άρθρο 3: Το δικαίωμα στην [οικονομική] ανάπτυξη πρέπει να υλοποιείται με τέτοιο τρόπο ώστε να μη βάζει σε κίνδυνο τις αναπτυξιακές και περιβαλλοντικές ανάγκες των σημερινών και των μελλοντικών γενεών.

Διακήρυξη του Ρίο για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη, Ιούνιος 1992

Αειφόρος ανάπτυξη ή βιώσιμη ανάπτυξη είναι η οικονομική ανάπτυξη που λαμβάνει υπόψη της το περιβάλλον και την ανάγκη να προστατευτεί.

Π 11.34

Το 1997 μια νέα διάσκεψη του ΟΗΕ προχώρησε στο **Πρωτόκολλο του Κιότο**. Σύμφωνα μ' αυτό, οι βιομηχανικές χώρες θα πρέπει από το 2008 μέχρι το 2012 να μειώσουν τις εκπομπές έξι αερίων που προκαλούν το φαινόμενο του θερμοκηπίου. Μέχρι σήμερα 168 κράτη το επικύρωσαν.

Όχι όμως και οι ΗΠΑ και η Κίνα, δύο από τις χώρες που ρυπαίνουν πιο πολύ στον κόσμο.

«Προσοχή - γενετικά τροποποιημένο - X» γράφει το πανό 400 τ.μ. που τοποθέτησαν ακτιβιστές της περιβαλλοντικής οργάνωσης «Γκρίν Πις» («Πράσινη ειρήνη») σε χωράφι με μεταλλαγμένο καλαμπόκι στη Νότια Γερμανία (δεκαετία 1990). Τα γενετικά μεταλλαγμένα προϊόντα είναι λιγότερο ευαίσθητα και έχουν μεγαλύτερη απόδοση, αλλά δεν είναι γνωστές ακόμη οι συνέπειες που έχουν στην υγεία των ανθρώπων που τα καταναλώνουν.

Π 11.35

Πρόσφατοι μεγάλοι πόλεμοι

Με τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης οι ΗΠΑ κυριάρχησαν στη διεθνή σκηνή και συχνά προσπάθησαν να λύσουν τα διεθνή προβλήματα με στρατιωτικά μέσα.

Ο έλεγχος των κοιτασμάτων πετρελαίου στη Μέση Ανατολή θα προκαλέσει την επίθεση των ΗΠΑ ενάντια στο Ιράκ, το οποίο είχε προηγουμένως εισβάλει στο Κουβέιτ (**Πόλεμος του Κόλπου, 1990–1991**).

Όταν στις **11 Σεπτεμβρίου 2001** τρομοκράτες της οργάνωσης «Αλ Κάιντα» έριξαν δύο αεροπλάνα στο Κέντρο Διεθνούς Εμπορίου στη Νέα Υόρκη («δίδυμοι πύργοι»), προκαλώντας τρεις χιλιάδες νεκρούς, άρχισε μια νέα περίοδος παγκόσμιας έντασης.

Οι ΗΠΑ και οι σύμμαχοί τους εισβάλεσαν στο Αφγανιστάν αναζητώντας τους υπεύθυνους. Υποστηρίζοντας ότι το καθεστώς του Ιράκ συνεργάζεται με τους εχθρούς τους, οι ΗΠΑ εισβάλεσαν το 2003 στο Ιράκ και το έθεσαν υπό την κατοχή τους. Ο ΟΗΕ δεν μπόρεσε να αποτρέψει τους πολέμους αυτούς.

Οι πόλεμοι αυτοί, που συνεχίζονται μέχρι σήμερα, προκάλεσαν μεγάλες καταστροφές στους τοπικούς πληθυσμούς και πολλούς νεκρούς στις στρατιωτικές δυνάμεις εισβολής, χωρίς να αποδώσουν τα αποτελέσματα που υποσχόταν η «εκστρατεία ενάντια στη διεθνή τρομοκρατία».

Π 11.36

Ιρακινά στρατεύματα βομβαρδίζουν το Κουβέιτ. 1991.

Π 11.37

Στην εικόνα Π 11.37 η τρομοκρατική επίθεση στους «δίδυμους πύργους» στη Νέα Υόρκη (11 Σεπτεμβρίου 2001) και στην Π 11.38 το «σημείο 0», όπως ονομάστηκε μετά την κατάρρευσή τους.

Π 11.38

Δ. Η μεταπολεμική Ελλάδα

Η μετεμφυλιακή περίοδος: αυταρχισμός, πόλωση και ανάπτυξη

Π 11.39

Ο πρωθυπουργός της Ελλάδας Κωνσταντίνος Καραμανλής, ο υπουργός Εξωτερικών της χώρας Ευάγγελος Αβέρωφ και ο Τούρκος πρωθυπουργός Αντνάν Μεντερές στη Ζυρίχη. Το 1959 η κυβέρνηση Καραμανλή υπογράφει τις συμφωνίες Ζυρίχης και Λονδίνου, που οδήγησαν στη δημιουργία του ανεξάρτητου κυπριακού κράτους.

Κύπρος

Η Κύπρος ήταν βρετανική αποικία από το 19ο αιώνα. Στο νησί ζούσαν χριστιανοί (Ελληνοκύπριοι), που ήταν περισσότεροι, και μουσουλμάνοι (Τουρκοκύπριοι).

Από το 1955 οι Ελληνοκύπριοι ξεκινούν ένοπλο αγώνα ενάντια στη Μεγάλη Βρετανία με κύριο αίτημα να ενωθεί η Κύπρος με την Ελλάδα. Στην Ελλάδα αναπτύσσεται ένα μαζικό κίνημα που τους υποστηρίζει. Ύστερα από πολλές συζητήσεις και με την παρέμβαση του ΟΗΕ το 1960 δημιουργείται το ανεξάρτητο κράτος της Κύπρου, με την εγγύηση της Μεγάλης Βρετανίας, της Ελλάδας και της Τουρκίας. Παράλληλα διασφαλίζονται τα δικαιώματα των Τουρκοκύπριων.

Ο Μακάριος μιλάει στη Λευκωσία μετά την επανεκλογή του ως προέδρου της Κυπριακής Δημοκρατίας (1963). Ο αρχιεπίσκοπος της Κύπρου Μακάριος Γ΄ ήταν ηγέτης των Ελληνοκύπριων στον αγώνα τους για ανεξαρτησία από τη Μεγάλη Βρετανία και πρόεδρος της χώρας μετά το 1960.

Π 11.40

Π 11.41

Ένοπλοι Ελληνοκύπριοι σε συγκρούσεις με Τουρκοκύπριους, 1963.

Οι σχέσεις ανάμεσα στους Ελληνοκύπριους και στους Τουρκοκύπριους γνωρίζουν μεγάλη ένταση το 1964, γεγονός που οδηγεί σε βομβαρδισμούς από την τουρκική αεροπορία. Την περίοδο της δικτατορίας στην Ελλάδα (1967–1974) οι σχέσεις ανάμεσα στην Ελλάδα και στην Κύπρο δεν είναι καλές και η δικτατορία θέλει να ανατρέψει τον πρόεδρο της Κύπρου. Τελικά το κατορθώνει με πραξικόπημα (15 Ιουλίου 1974) προκαλώντας έτσι λίγες μέρες μετά την τουρκική εισβολή στην Κύπρο (20 Ιουλίου).

Η τουρκική εισβολή θα γίνει σε δύο κύματα και χιλιάδες άνθρωποι (κυρίως Ελληνοκύπριοι) θα αναγκαστούν να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους. Από τότε το νησί παραμένει χωρισμένο, παρά τις προσπάθειες του ΟΗΕ να βρεθεί λύση στο «Κυπριακό». Η τελευταία προσπάθεια ήταν το 2004, με το **Σχέδιο Ανάν**, που προέβλεπε τη δημιουργία ομοσπονδιακού κράτους στο νησί.

Στο δημοψήφισμα που έγινε το σχεδίο το απορρίψανε οι Ελληνοκύπριοι, αλλά το δέχτηκαν οι Τουρκοκύπριοι. Την ίδια χρονιά η Κύπρος έγινε μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Π 11.42

Στην εικόνα Π 11.42 τουρκικό πλοίο στην ακτή της Κερύνειας και στην Π 11.43 Τούρκοι στρατιώτες προωθούνται για να εισβάλουν στην Κύπρο. 1974.

Π 11.43

Υποστήριξη

Αυτοί που υποστήριζαν τη δικτατορία ήταν λίγοι. Οι περισσότεροι ήταν ενάντια στο καθεστώς. Πολλοί γρήγορα και για πολύ κόσμο η στρατιωτική δικτατορία έγινε αντικείμενο διακωμώδησης και κοροϊδίας, έστω στα κρυφά. Με αυτό τον τρόπο, έστω και έμμεσα, εκφράζανε τη δυσαρέσκειά τους απέναντι στο χουντικό καθεστώς.

Γιορτή χουντικών στο Παναθηναϊκό στάδιο στην Αθήνα. Η χούντα, με τη γλώσσα που χρησιμοποιούσε, τις γιορτές που οργάνωνε και τα σύμβολα που υιοθετούσε προκαλούσε το γέλιο. Για παράδειγμα ο Γεώργιος Παπαδόπουλος, ο ηγέτης της χούντας, χρησιμοποίησε συστηματικά την καθαρεύουσα, αλλά έκανε πολλά λάθη. Το γεγονός αυτό θεωρείται ότι συνέβαλε να λυθεί μετά την πτώση της δικτατορίας οριστικά το «γλωσσικό ζήτημα» υπέρ της δημοτικής.

Π 11.44

Αντιδικτατορική δράση

Το πρώτο διάστημα μετά το πραξικόπημα η χούντα συνέλαβε χιλιάδες άτομα που θα μπορούσαν να αντιδράσουν. Όμως παρά τις συλλήψεις και την τρομοκρατία, δημιουργήθηκαν πολλές μικρές παράνομες ομάδες που άρχισαν να δρουν ενάντια στο καθεστώς. Οι περισσότεροι όμως θα συλληφθούν και θα καταδικαστούν σε βαριές ποινές. Για τις απάνθρωπες μεθόδους που χρησιμοποιούσε η χούντα ενάντια σε όσους συλλάμβανε ως εχθρούς του κράτους μάς μιλάει το απόσπασμα που προέρχεται από ένα αυτοβιογραφικό κείμενο.

Πέρασε ο πρώτος χρόνος από τη μέρα της «σωτήριας επανάστασης», όπως άρεσε στους χουντικούς να λένε. Ένας βαρύς ασήκωτος χρόνος. Σκέφτομαι όλους τους φίλους μας, συγγενείς, και μετρώ. Εκατοντάδες οι εξόριστοι, πάρα πολλοί οι καταδικασμένοι, παράνομοι λιγότεροι και ευτυχώς λίγοι οι νεκροί μας [...]. Συνήθως εμείς το μαθαίναμε αφού περνούσαν τα πρώτα κρίσιμα εικοσιτετράωρα από τη σύλληψη κι αφού τους είχαν κάνει ήδη ανίκανους να περπατήσουν, ακόμη και να σταθούν στα πόδια τους [...]. Όλους τους βασανίζουν άγρια. Στα αστυνομικά τμήματα, στην Ασφάλεια, στο Βαρδάρη, στο Τρίτο Σώμα Στρατού.

Παγώνα Στεφάνου, *Των αφανών*, έτος 1997

Π 11.46

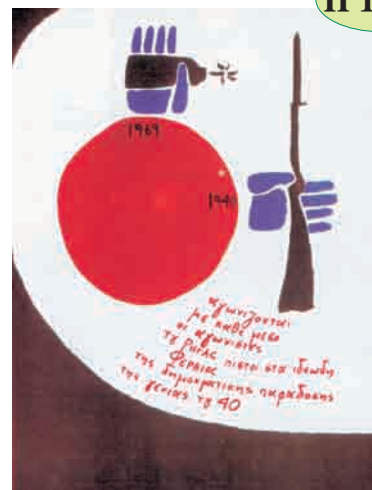
Επιπλέον, κατά τη διάρκεια της χούντας οι Έλληνες που ζούσαν στο εξωτερικό, ανάμεσά τους και πολλοί φοιτητές, προσπάθησαν να διαμαρτυρηθούν με πολλούς τρόπους ενάντια στην ανατροπή της δημοκρατίας.

Π 11.47

Αφίσα της αντιδικτατορικής οργάνωσης «Ρήγας Φεραίος».

Διαδήλωση Ελλήνων στο Βέλγιο κατά της χούντας.

Π 11.48

Π 11.49

Το τανκ μπροστά στην πύλη του Πολυτεχνείου.

Η εξέγερση του Πολυτεχνείου

Στις 14 Νοεμβρίου 1973 λίγες εκατοντάδες φοιτητές κατέλαβαν το κτίριο του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου στην Αθήνα, για να διαμαρτυρηθούν για τις συλλήψεις των φοιτητών που έκανε η αστυνομία.

Σύντομα όμως η κατάληψη του Πολυτεχνείου αποκτά το χαρακτήρα εξέγερσης ενάντια στη δικτατορία και μαζεύονται εκεί χιλιάδες πολίτες για να διαδηλώσουν την αντίθεσή τους στη χούντα. Η δικτατορία, τρομαγμένη από τη λαϊκή διαμαρτυρία, αποφασίζει να καταστείλει την εξέγερση με τη βία. Στις 17 Νοεμβρίου ο στρατός καταλαμβάνει το κέντρο της Αθήνας και τα τανκς μπαίνουν στο Πολυτεχνείο. Είκοσι τρεις διαδηλωτές σκοτώθηκαν εκείνες τις ημέρες, δεκάδες τραυματίστηκαν και εκατοντάδες φυλακίστηκαν και βασανίστηκαν. Στη συνέχεια διαβάζουμε ένα απόσπασμα από την ανακοίνωση της Συντονιστικής Επιτροπής της Κατάληψης του Πολυτεχνείου.

Π 11.50

Το Πολυτεχνείο την επόμενη μέρα της εισβολής.

Π 11.52

Πρωταρχική προϋπόθεση για να λυθούν τα λαϊκά προβλήματα θεωρούμε την άμεση παύση του τυραννικού καθεστώτος της χούντας και την παράλληλη εγκαθίδρυση της λαϊκής κυριαρχίας και της εθνικής ανεξαρτησίας. Η εγκαθίδρυση της λαϊκής κυριαρχίας συνδέεται αναπόσπαστα με την εθνική ανεξαρτησία από τα ξένα συμφέροντα που χρόνια στηρίζουν την τυραννία στη χώρα μας. Η πλατιά κινητοποίηση του ελληνικού λαού και η εκδήλωση συμπαραστάσης απ' όλες τις γωνιές της Ελλάδας είναι η καλύτερη απάντηση σ' όσους επιχειρήσαν να μας δυσφημίσουν.

Ελληνικό λαέ, ο αγώνας γύρω απ' τη λαϊκή κυριαρχία και την εθνική ανεξαρτησία συνίσταται σήμερα στις άμεσες μαζικές διεκδικήσεις στα οικονομικά, επαγγελματικά και κοινωνικά σου προβλήματα, με απεργιακούς αγώνες, με μαζικές κινητοποιήσεις με προοπτική τη γενική απεργία για την ανατροπή της δικτατορίας.

Ανακοίνωση της Συντονιστικής Επιτροπής του Πολυτεχνείου, 16 Νοεμβρίου 1973

Π 11.51

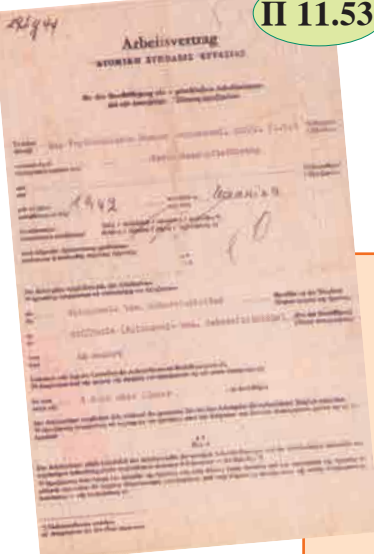
Χωροφύλακες μπαίνουν στη Φιλοσοφική Σχολή στη Θεσσαλονίκη. Η εξέγερση του Νοεμβρίου εξαπλώθηκε από την Αθήνα και στα άλλα πανεπιστήμια της χώρας, όπου και εκεί καταπνίγηκε βίαια.

Εξωτερική μετανάστευση

Π 11.53

Από το 1946 έως το 1977 περίπου ένα εκατομμύριο Έλληνες μετανάστευσαν στο εξωτερικό. Οι περισσότεροι μετανάστες ήταν νέοι σε ηλικία, άντρες, αγρότες, και οι μισοί από αυτούς κατάγονταν από την Ήπειρο, τη Θράκη και, κυρίως, τη Μακεδονία. Όμως είναι πολλές και οι γυναίκες που μεταναστεύουν, είτε μόνες τους είτε με τον άντρα τους, συχνά αφήνοντας τα παιδιά πίσω στο χωριό.

Στη συνέχεια διαβάζουμε απόσπασμα από μαρτυρία ενός Έλληνα μετανάστη. Μας μιλάει για τις τελευταίες μέρες του στην Αθήνα πριν φύγει για τη Δυτική Γερμανία.

Συμβάση εργασίας Ελλήνα μετανάστη στη Δυτική Γερμανία (1961). Από το 1958 έως το 1960 οι μετανάστες στη Γαλλία και στη Δυτική Γερμανία πενταπλασιάστηκαν.

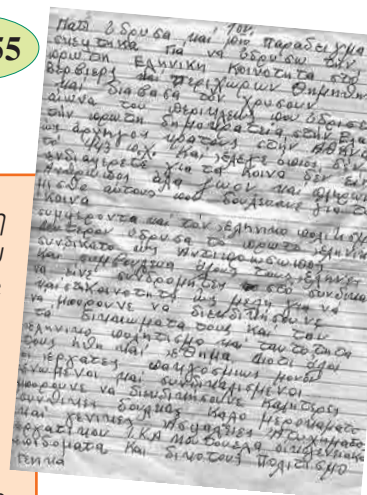
Εγώ είχα από την επαρχία το χαρτί αποδημίας, μα έπρεπε να πάρω και άλλα χαρτιά, έτρεχα σε γραφεία, σήμερα εδώ κι αύριο εκεί, τότε έλειπε το ένα και τότε το άλλο, κόσμος, στριμωξίδι, βρσίμο, ο καθένας ήθελε να πάρει του αλλουνού τη θέση, πολύς ο κόσμος τότε βλέπεις και λίγες οι θέσεις [...]. Ύστερα ερχόταν η σειρά των γιατρών, εκεί πρωτοείδα Γερμανούς πολίτες, γιατί θυμάμαι μικρός μονάχα στρατιώτες. Εκεί μας ψάχνανε παντού. Οι γιατροί ήταν απότομοι, μας ζουλούσανε τα ποντίκια, μας κοιτούσανε τα δόντια, τα μάτια και το σάλιο, μας βγάζανε φωτογραφίες στο στήθος, πλάκες που λέμε, μας ψάξανε μέχρι και τα δάχτυλα των ποδαριών. Άμα βγήκα από το γιατρό και μου είπανε πως εγκρίθηκα ένιωσα σα να 'σκαβα δυο μέρες [...]. Μερικοί που τους κόβανε οι γιατροί καθότανε στη σκάλα και κλαίγανε γιατί είχανε πουλήσει στο χωριό το έχει τους [=την περιουσία τους] και δεν είχανε τώρα πού να πάνε γιατί τα είχανε ξοδέψει όλα.

Μαρτυρία του Αρτέμη, μετανάστη στη Δυτική Γερμανία

Π 11.54

Π 11.55

Ένας Έλληνας μετανάστης στο Βέλγιο διηγείται τις πρώτες του εντυπώσεις από το ανθρακωρυχείο.

Μας έκαναν ορισμένα μαθήματα πριν κατεβούμε στο βάθος. Αλλά όταν πήγα την πρώτη μέρα και είδα όταν βγήκε πάνω το ασανσέρ με εκατό άτομα, και είδα τους μαύρους που βγήκαν από το βάθος, μ' έπιασε ένα ρίγος [...]. Βλέπεις τώρα εκατό άτομα να πούμε μαύρους, να βλέπεις μόνο την κόρη των ματιών τους και τίποτε παραπέρα, δηλαδή μου έφερε ένα ρίγος, ένα φόβο. Αλλά τι να κάνουμε; Λέω: «Τώρα που ήρθα...», δεν είχα και εισιτήριο για να επιστρέψω στην Ελλάδα [...]. Γιατί αν μπορούσα, αν είχα το εισιτήριό μου, κατευθείαν, πρέπει να ξέρετε ότι θα γύριζα τα μπρος πίσω. Δε θα κατέβαινα κάτω στο βάθος, όταν είδα τους ανθρακωρύχους που βγήκανε.

Μαρτυρία Έλληνα μετανάστη στο Βέλγιο

Σελίδα από τα απομνημονεύματα ενός ανθρακωρύχου, του ιδρυτή της ελληνικής κοινότητας του Βερβιέ στο Βέλγιο.

Π 11.56

Η περίοδος της Μεταπολίτευσης

Αποκατάσταση της δημοκρατίας

Ο κόσμος βγήκε στους δρόμους για να γιορτάσει την αποκατάσταση της δημοκρατίας αμέσως μόλις ανακοινώθηκε η πτώση της δικτατορίας στις 23 Ιουλίου 1974.

Ώρα 7 μ.μ. Το ραδιόφωνο και η τηλεόραση μετέδωσαν την είδηση ότι οι Ένοπλες Δυνάμεις αποφάσισαν να αναθέσουν τη διακυβέρνηση της χώρας σε πολιτική κυβέρνηση. Από εκείνη τη στιγμή το κέντρο της Αθήνας άλλαξε όψη: κόσμος πολύς άρχισε να κατευθύνεται προς το κέντρο της πόλης, μεμονωμένα ή σε μικρές ομάδες. Ταυτόχρονα οι κόρνες πολλών αυτοκινήτων άρχισαν να χτυπούν ρυθμικά και πολύς κόσμος βγήκε στα μπαλκόνια και στα παράθυρα των πολυκατοικιών, όπου κυμάτιζαν ελληνικές σημαίες [...]. Σιγά σιγά η κίνηση των οχημάτων στο κέντρο της πόλης άρχισε να γίνεται δύσκολη, για να διακοπεί στις 8.30 σε πολλά σημεία.

Εφημερίδα Ακρόπολις, Τετάρτη 24 Ιουλίου 1974
Απόδοση στη σύγχρονη γλώσσα

Π 11.58

Μεταπολίτευση

Μετά την καταπίεση που έζησε η ελληνική κοινωνία στη δικτατορία, η Μεταπολίτευση είναι περίοδος με έντονη πολιτικοποίηση. Τα πολιτικά κόμματα έχουν έντονη παρουσία στη δημόσια ζωή σε κάθε επίπεδο (από το χωριό μέχρι το εργοστάσιο) και οι πολίτες ενδιαφέρονται για τα κοινά και γίνονται μέλη πολιτικών κομμάτων, πολιτικών νεολαιών, **εργατικών σωματείων**.

Το συνδικαλιστικό κίνημα εξαπλώθηκε στα εργοστάσια, στις οικοδομές και στο δημόσιο τομέα και κατοχύρωσε το δικαίωμα στην απεργία, διεκδίκησε την αύξηση των μισθών και τις 40 ώρες εργασίας, υπεράσπισε τους συνδικαλιστές από τις απολύσεις και αντιτάχθηκε σε νόμους που έθιγαν τα συμφέροντα των εργαζόμενων.

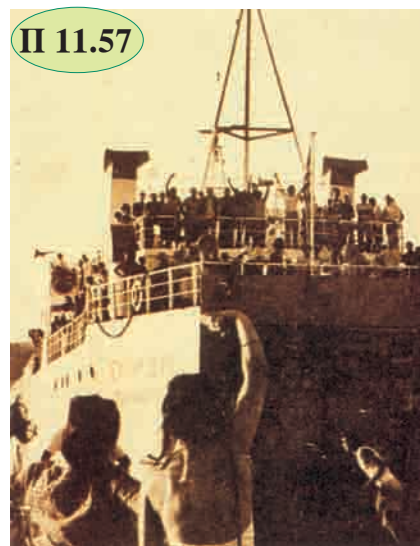
Εμείς οι εργαζόμενοι στα λιθογραφεία κατεβήκαμε από τις 27 του Απριλίου σε απεργιακό αγώνα διεκδικώντας 40ωρη 5ήμερη βδομάδα δουλειάς, ένα μήνα άδεια με επίδομα και αναπροσαρμογή στα μεροκάματα. Ήδη 1.200 συνάδελφοί μας σε 39 εργοστάσια που αντιπροσωπεύουν τα 2/5 του κλάδου μας έχουν κατακτήσει τα αιτήματά μας και οι υπόλοιποι συνεχίζουμε τον αγώνα για την κατάκτησή τους.

Το 40ωρο είναι αίτημα όλης της εργατικής τάξης.

Ο αγώνας μας αφορά κάθε εργαζόμενο. Η νίκη μας θα είναι και δική σας.

Προκήρυξη της απεργιακής επιτροπής του Σωματείου Λιθογράφων, 7 Ιουνίου 1977

Π 11.59

Π 11.57

Εξόριστοι επιστρέφουν από τη Γυάρο στο λιμάνι της Ραφήνας με στρατιωτικό πλοίο. Καλοκαίρι του 1974.

Π 11.60

Π 11.61

Δύο αφίσες του γυναικείου κινήματος από τη δεκαετία του 1980.

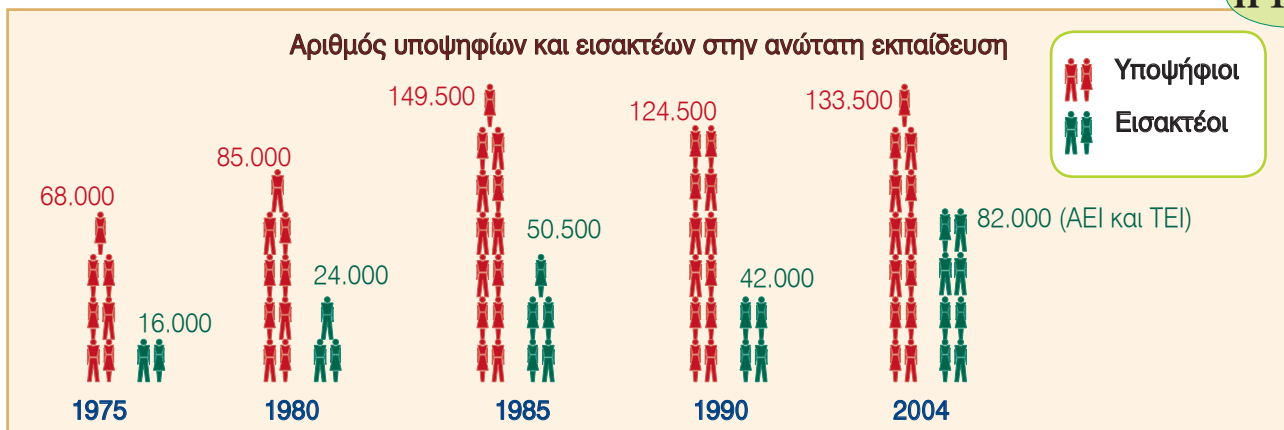
Η εφαρμογή της ισότητας αντρών και γυναικών

Το Σύνταγμα του 1975 προβλέπει την ισότητα αντρών και γυναικών. Όμως πέρασαν αρκετά χρόνια μέχρι αυτή η διάταξη να επηρεάσει όλη τη νομοθεσία. Η ισότητα αντρών και γυναικών ήταν από τις υποχρεώσεις που ανέλαβε η χώρα όταν εντάχθηκε στην ΕΟΚ. Όμως εφαρμόστηκε χάρη στις πιέσεις και στις κινητοποιήσεις των γυναικών στις δεκαετίες του 1970 και του 1980, που διεκδίκησαν τη νομική ισότητα με τους άντρες, αλλαγές στο οικογενειακό δίκαιο, τη νομιμοποίηση των αμβλώσεων, την παραδειγματική τιμωρία των βιαστών, τη μεγαλύτερη συμμετοχή των γυναικών στις εκλογικές λίστες κ.ά.

Υπερδιπλασιάστηκαν οι φοιτητές

Ο φοιτητικός πληθυσμός αυξήθηκε όταν ιδρύθηκαν νέα πανεπιστήμια στην περιφέρεια και όταν αναβαθμίστηκε η τεχνική εκπαίδευση: τα Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (ΤΕΙ), που ήταν ανώτερες σχολές, μετατράπηκαν σε ανώτατα (ΑΕΙ) το 2001.

Π 11.62

Η Ελλάδα σήμερα

Δέχεται μετανάστες

Π 11.63

Σήμερα η Ελλάδα είναι πια μια χώρα υποδοχής μεταναστών. Μετανάστες, κυρίως από την Αλβανία, άλλες βαλκανικές χώρες, αλλά και από την πρώην Σοβιετική Ένωση, την Αφρική και την Ασία έφτασαν στην Ελλάδα για να βρουν ένα καλύτερο μέλλον, όπως έκαναν πριν από δεκαετίες οι Έλληνες που έφευγαν για τις ΗΠΑ, την Αυστραλία ή τη Γερμανία.

Οι μετανάστες που ζουν και εργάζονται στην Ελλάδα υπολογίζονται γύρω στο ένα εκατομμύριο. Με βάση τα επίσημα στοιχεία του 1998, το 65% ήταν Αλβανοί, οι μισοί μετανάστες ήταν ηλικίας 20 έως 30 ετών και είχαν τελειώσει το λύκειο στην πατρίδα τους. Οι περισσότεροι άντρες μετανάστες δουλεύουν σε οικοδομές ή κάνουν αγροτικές εργασίες, και οι περισσότερες μετανάστριες εργάζονται ως οικιακές βοηθοί.

Μουσουλμάνοι μετανάστες σε πρόχειρο τζαμί στην Αθήνα. Μέχρι σήμερα δεν υπάρχει στην πρωτεύουσα επίσημος θρησκευτικός χώρος για τους μουσουλμάνους πιστούς. Η βουλή των Ελλήνων έχει αποφασίσει να χτιστεί μουσουλμανικό τέμενος στην Αθήνα.

Π 11.64

[δεύτερο μισό 20ου - αρχές 21ου αιώνα]

- 1 Παρατηρήστε προσεκτικά την πρώτη σελίδα της εφημερίδας Τα Νέα με ημερομηνία 21 Ιουλίου 1969:
 - α) Σε ποιο γεγονός αναφέρεται; Πώς παρουσιάζεται αυτό στη συγκεκριμένη εφημερίδα; Δικαιολογήστε την απάντησή σας.
 - β) Γράψτε ένα δικό σας κείμενο (130–150 λέξεις) για τις προσπάθειες να κατακτηθεί το διάστημα (αναφερθείτε στο πώς και το γιατί έγιναν, ποιοι τις έκαναν, τι στόχο είχαν κτλ.).

- 2 Μελετήστε το χάρτη Π 11.1 και τις εικόνες Π 11.2, Π 11.3 και Π 11.4. Ποιες ήταν οι δύο πιο σημαντικές εξεγέρσεις στις χώρες του «σοβιετικού μπλοκ» την περίοδο 1950–1973; Γιατί; Δικαιολογήστε την απάντησή σας μ' ένα κείμενο (100–110 λέξεις).

- 3 Παρατηρήστε προσεκτικά τη γελοιογραφία που δημοσιεύτηκε στη βρετανική εφημερίδα Ντέιλι Μέιλ στις 29 Οκτωβρίου 1962 και εικονίζει τον ηγέτη της Σοβιετικής Ένωσης Νικήτα Χρουστσόφ στα αριστερά και τον πρόεδρο των ΗΠΑ Τζον Κένεντι στα δεξιά.
 - α) Σε ποιο θέμα αναφέρεται η γελοιογραφία; Δικαιολογήστε την απάντησή σας. Εξηγήστε πού κάθονται οι δύο άντρες; Γιατί τους παρουσιάζει ιδρωμένους; Τι κάνουν; Τι ρόλο παίζουν τα κουμπιά στο τραπέζι;
 - β) Γράψτε ένα δικό σας κείμενο (90–100 λέξεις) παρουσιάζοντας και σχολιάζοντας τη γελοιογραφία.

- 4 Ποια πολιτική ακολούθησαν οι ΗΠΑ την περίοδο 1950–1973 απέναντι στα κράτη της δυτικής Ευρώπης; Συμπληρώστε το σκίτσο παρουσιάζοντας την πολιτική των ΗΠΑ με τέσσερις σύντομες προτάσεις:

- 5
- α) Διαβάστε προσεκτικά το κείμενο Π 11.7. Τι είδους κείμενο είναι; Πότε γράφτηκε; Για τι μιλάει; Γράφτηκε την ίδια εποχή για την οποία μιλάει ή αργότερα; Δικαιολογήστε την απάντησή σας.
 - β) Στο διπλανό χάρτη σκιάστε τα πρώτα έξι κράτη που δημιούργησαν την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ).
 - γ) Με βάση τις πληροφορίες που παίρνετε από το κείμενο Π 11.7 γράψτε ένα δικό σας κείμενο (120–130 λέξεις) για τους λόγους που δημιουργήθηκε η ΕΟΚ και τους στόχους που είχε.

- 6
- α) Η παρακάτω λίστα περιλαμβάνει ορισμένες ταινίες που γυρίστηκαν στις ΗΠΑ μετά το τέλος του πολέμου στο Βιετνάμ και αναφέρονται σ' αυτόν.
 - β) Χωριστείτε σε ομάδες των 5–6 ατόμων. Κάθε ομάδα επιλέγει να δει μια από αυτές τις ταινίες. Στη συνέχεια τα μέλη της κάθε ομάδας συζητούν για την ταινία που είδαν (ποιο είναι το θέμα της, πώς το παρουσιάζει ο σκηνοθέτης, γιατί, τι στόχο έχει, ποια στάση κρατάει απέναντι στον πόλεμο του Βιετνάμ κτλ.).
 - γ) Η κάθε ομάδα γράφει ένα κείμενο (240–250 λέξεις) για να παρουσιάσει την ταινία που είδε στην τάξη.

Αποκάλυψη τώρα!
(1979, σκηνοθεσία Φράνσις Φορντ Κόπολα)

Full Metal Jacket
(1987, σκηνοθεσία Στάνλεϊ Κιούμπρικ)

Γεννημένος την 4η Ιουλίου
(1989, σκηνοθεσία Όλιβερ Στόουν)

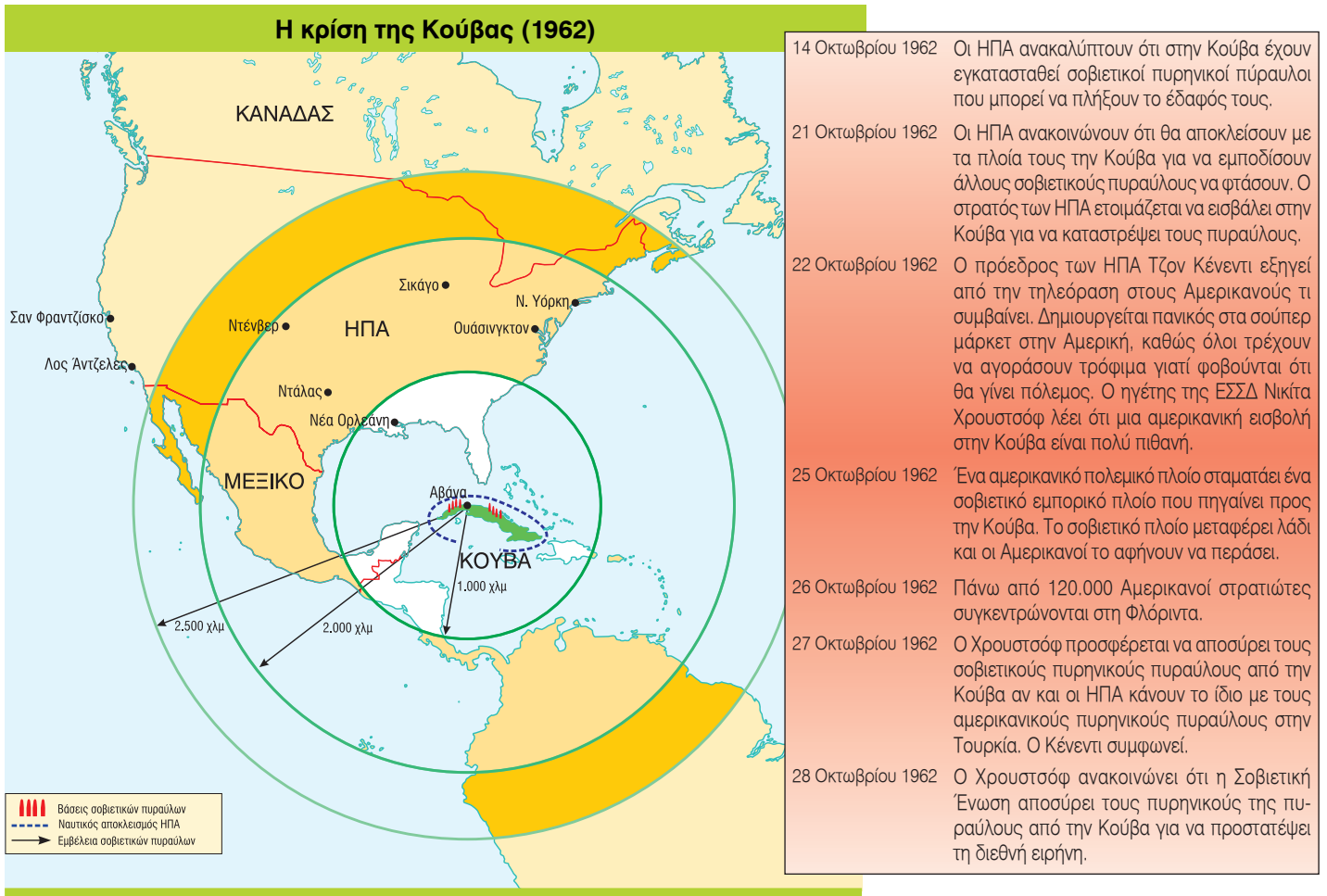
Καλημέρα Βιετνάμ!
(1987, σκηνοθεσία Μπάρι Λέβινσον)

- 7
- α) Διαβάστε το κείμενο Π 11.14. Ποιος το έγραψε και πότε; Για τι μιλάει; Τι λέει; Γράφτηκε την ίδια εποχή για την οποία μιλάει ή αργότερα; Δικαιολογήστε την απάντησή σας.
 - β) Σύμφωνα με το κείμενο Π 11.14 ποιες κοινωνικές ομάδες στήριξαν τον πρόεδρο της Χιλής Σαλβαδόρ Αλιέντε και την κυβέρνησή του;

- 8
- α) Διαβάστε το κείμενο Π 11.18. Ποιος το έγραψε και πότε; Για τι μιλάει; Τι λέει; Γράφτηκε την ίδια εποχή για την οποία μιλάει ή αργότερα; Δικαιολογήστε την απάντησή σας.
 - β) Σύμφωνα με το κείμενο Π 11.18 τι περιορισμούς έβαλαν οι λευκοί Νοτιοαφρικανοί στους μαύρους Νοτιοαφρικανούς; Αντιγράψτε στο τετράδιό σας και συμπληρώστε τη λίστα με όλα όσα απαγορεύονταν στους μαύρους Νοτιοαφρικανούς.

Απαγορεύεται στους
Απαγορεύεται
..... [συνεχ(στε μόνοι σας)]

- 9 Η πιο μεγάλη κρίση ανάμεσα στις δύο υπερδυνάμεις, τις ΗΠΑ και την ΕΣΣΔ, εκδηλώθηκε το φθινόπωρο του 1962 και ήταν η κρίση της Κούβας.
α) Μελετήστε προσεκτικά τον παρακάτω χάρτη:

- β) Τι καθεστώς υπήρχε στην Κούβα το 1962; Ποια ήταν η πολιτική των ΗΠΑ απέναντι σ' αυτό το καθεστώς;
 γ) Διαβάστε το παρακάτω κείμενο:

Οι αμερικανικοί πυρηνικοί πύραυλοι στην Τουρκία έχουν στόχο εμάς και αποτελούν έναν πραγματικό κίνδυνο. Γιατί να μη βάλουμε ένα σκαντζόχοιρο στην καρέκλα του θείου Σαμ [=των ΗΠΑ]. Οι πυρηνικοί μας πύραυλοι στην Κούβα [...] θα στοχεύουν τις ΗΠΑ. Έτσι θα φοβηθούν κι αυτοί.

Ομιλία του Νικήτα Χρουστσόφ σε Σοβιετικούς αξιωματούχους, Σεπτέμβριος 1962

Ποιος το έγραψε και πότε; Για τι μιλάει; Τι λέει; Γράφτηκε την ίδια εποχή για την οποία μιλάει ή αργότερα; Τι εννοεί με τη φράση «να βάλουμε ένα σκαντζόχοιρο στην καρέκλα του θείου Σαμ»; Δικαιολογήστε την απάντησή σας. Η Σοβιετική Ένωση πίστευε ότι με τους πυρηνικούς πυραύλους που εγκατέστησε στην Κούβα θα στήριζε το καθεστώς που υπήρχε εκεί και θα εμποδίζε μια εισβολή των ΗΠΑ. Σύμφωνα με το κείμενο τι άλλο ήθελε να πετύχει; Τελικά πέτυχε το στόχο της;

- δ) Με βάση τις πληροφορίες που παίρνετε από το χάρτη και το κείμενο γράψτε ένα κείμενο (160–170 λέξεις) για την κρίση της Κούβας.

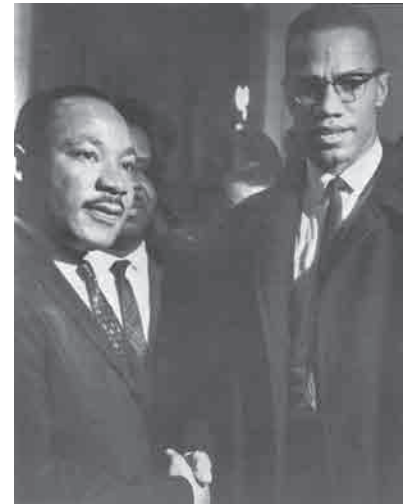
10 Λύστε την ακροστοιχίδα:

							1			O			
			2							I			
							3			K			
		4								O			
		5								N			
							6			O			
						7				M			
							8			I			
						9				A			

- 1 Αναπτύσσονται πολύ στη δυτική Ευρώπη τις δεκαετίες του 1950 και του 1960 και αποτελούν ένα νέο είδος βιομηχανίας.
 - 2 Μεταπολεμικά σχεδόν όλοι στην Ευρώπη γνωρίζουν ανάγνωση και γραφή και ο ... σχεδόν εξαφανίζεται.
 - 3 ... οικονομία, έτσι ονομάζεται η οικονομία στην οποία το κράτος φτιάχνει μεγάλες δημόσιες επιχειρήσεις, δίπλα στις ιδιωτικές.
 - 4 Αυτό το μέσο ενημέρωσης γνώρισε μεγάλη διάδοση μεταπολεμικά.
 - 5 Αυξήθηκε πολύ στις δυτικές χώρες στις δεκαετίες του 1950 και του 1960.
 - 6 Κράτος ..., έτσι ονομάζεται το κράτος που φροντίζει να καλύπτει τις ανάγκες των πολιτών του για υγεία, εκπαίδευση κτλ.
 - 7 Αυξήθηκε πολύ στις δεκαετίες του 1950 και του 1960, αφού όλο και περισσότεροι άνθρωποι έχουν χρήματα για να αγοράζουν όλο και περισσότερα αγαθά και υπηρεσίες.
 - 8 Αναπτύσσεται πολύ στη δυτική Ευρώπη τις δεκαετίες του 1950 και του 1960 και αποτελεί ένα νέο είδος βιομηχανίας.
 - 9 Με αυτό τον τρόπο τα κράτη στη δυτική Ευρώπη έλυσαν τις ανάγκες τους για εργατικά χέρια.
- 11 Στον παρακάτω χάρτη σημειώστε τα ονόματα των κρατών:
- α) Που αποτελούν σήμερα την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ).
 - β) Που δημιουργήθηκαν στη Σοβιετική Ένωση μετά τη διάλυσή της.
 - γ) Που δημιουργήθηκαν στη Γιουγκοσλαβία μετά τη διάλυσή της.

δεύτερο μισό 20ου - αρχές 21ου αιώνα

- 12 α) Διαβάστε τα κείμενα Π 11.22 και Π 11.24. Πότε γράφτηκαν τα κείμενα; Για τι μιλάνε; Τι λένε; Γράφτηκαν την ίδια εποχή για την οποία μιλάνε ή αργότερα; Δικαιολογήστε την απάντησή σας.
- β) Στη φωτογραφία εικονίζονται οι δύο συγγραφείς των κειμένων, ο Μάρτιν Λούθερ Κινγκ αριστερά και ο Μάλκολμ Χ δεξιά. Αναζητήστε πληροφορίες γι' αυτούς τους δυο. Με βάση τις πληροφορίες που συγκεντρώσατε, αλλά και από αυτές που παίρνετε από τα κείμενα Π 11.22 και Π 11.24 και από τις εικόνες Π 11.50, Π 11.51, Π 11.21 και Π 11.23 γράψτε ένα σύντομο κείμενο (140–150 λέξεις) για τη ζωή και το έργο τους.
- γ) Πότε θα μπορούσε να χρονολογηθεί η φωτογραφία; Δικαιολογήστε την απάντησή σας.

- 13 α) Διαβάστε το παρακάτω τραγούδι που έγραψε το 1971 ο Τζον Λένον, ένα από τα μέλη των Μπιτλς.
- β) Το τραγούδι αυτό γνώρισε πολύ μεγάλη επιτυχία από τη μέρα που κυκλοφόρησε και θεωρήθηκε ότι εκφράζει πολλές από τις ανησυχίες, τους προβληματισμούς και τις αμφισβητήσεις των κινημάτων που αναπτύχθηκαν στη δυτική Ευρώπη και τις ΗΠΑ στη δεκαετία του 1960. Ποια στοιχεία του τραγουδιού δικαιολογούν αυτή την άποψη; Δικαιολογήστε την απάντησή σας.

Φαντάσου ότι δεν υπάρχει κανένας παράδεισος
είναι εύκολο αν προσπαθήσεις
καμιά κόλαση από κάτω μας
από πάνω μας μόνο ουρανός.
Φαντάσου όλοι οι άνθρωποι
να ζουν το σήμερα.

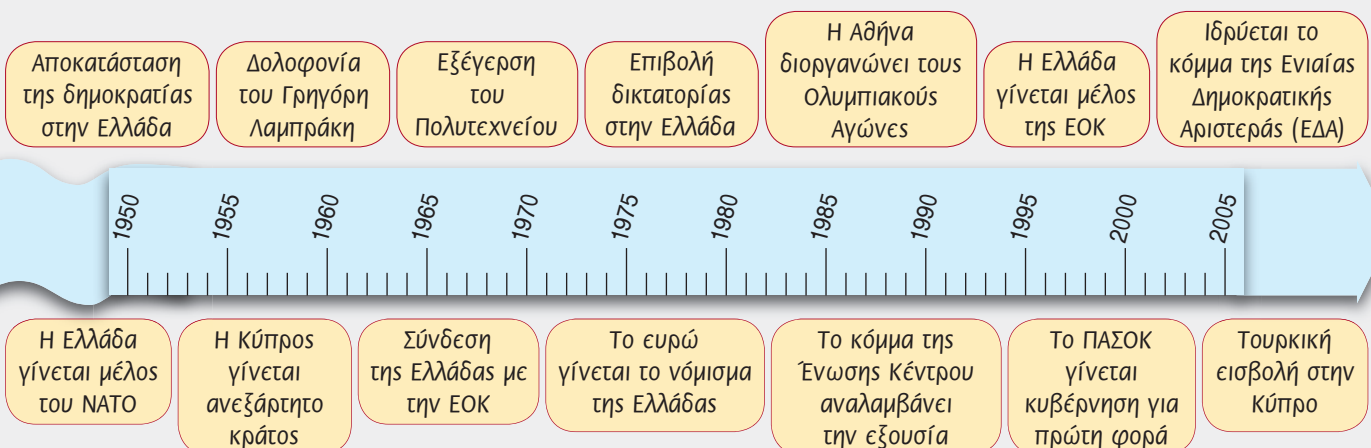
Φαντάσου να μην υπάρχουν καθόλου χώρες
δεν είναι δύσκολο να γίνει
τίποτα για να σκοτώσεις ή να πεθάνεις γι' αυτό
και καμιά θρησκεία επίσης.
Φαντάσου όλοι οι άνθρωποι
να ζουν μια ειρηνική ζωή.

Θα πεις είμαι ένας ονειροπόλος
αλλά δεν είμαι ο μόνος
ελπίζω κάποια μέρα να 'ρθεις κι εσύ μαζί μας
κι ο κόσμος να γίνει ένας.

Φαντάσου να μην έχουμε τίποτα που να μας ανήκει
αναρωτιέμαι αν μπορείς,
καμιά ανάγκη για απληστία ή για πείνα
η ανθρωπότητα αδερφωμένη.
Φαντάσου όλοι οι άνθρωποι
να μοιράζονται όλο τον κόσμο.

«Φαντάσου», στίχοι – μουσική: Τζον Λένον, έτος 1971

- 14 Να τοποθετήσετε τα παρακάτω γεγονότα στην ιστορική γραμμή:

- 15 α) Μελετήστε τα κείμενα Π 11.46 και Π 11.51. Πότε γράφτηκαν; Τι είδους κείμενα είναι; Για τι μιλάνε; Τι λένε; Γράφτηκαν την ίδια εποχή για την οποία μιλάνε ή αργότερα; Δικαιολογήστε την απάντησή σας.
β) Αντιγράψτε στο τετράδιό σας και συμπληρώστε τον παρακάτω πίνακα:

Εικόνα	Χρονολογία	Τι δείχνει; Σε ποιο θέμα αναφέρεται;	Τι πληροφορίες μάς δίνει η εικόνα για το συγκεκριμένο θέμα;
11.87			
Π 11.45			
Π 11.47			
Π 11.48			
Π 11.49			
Π 11.50			
Π 11.52			
Π 11.57			

- γ) Με βάση τις πληροφορίες που παίρνετε από τα κείμενα και τις εικόνες γράψτε ένα δικό σας κείμενο (230–250 λέξεις) για την αντιδικτατορική δράση στην Ελλάδα και το εξωτερικό την περίοδο 1967-1974.

- 16 α) Αντιγράψτε στο τετράδιό σας και συμπληρώστε τον παρακάτω πίνακα:

Εικόνα	Χρονολογία	Τι δείχνει; Σε ποιο θέμα αναφέρεται;	Τι πληροφορίες μάς δίνει η εικόνα για το συγκεκριμένο θέμα;
11.79			
Π 11.39			
Π 11.40			
Π 11.41			
Π 11.42			
Π 11.43			

- β) Με βάση τις πληροφορίες που παίρνετε από τις παραπάνω εικόνες γράψτε ένα δικό σας κείμενο (180–200 λέξεις) για το ζήτημα της Κύπρου από τη δεκαετία του 1950 μέχρι τις μέρες μας.

- 17 Η Κωνσταντίνα Σπανούδη το 1959 είναι 22 χρονών και κάνει αίτηση να δουλέψει σε μια ελληνική δημόσια υπηρεσία ως δακτυλογράφος. Δεν μπόρεσε όμως να διοριστεί παρόλο που είχε όλα τα απαραίτητα προσόντα. Γιατί; Δικαιολογήστε την απάντησή σας.

- 18 Μελετήστε προσεκτικά τον πίνακα 11.96.
α) Σε ποια δεκαετία σημειώθηκε η μεγαλύτερη αύξηση του πληθυσμού της Ελλάδας; Σε τι ποσοστό ανερχόταν αυτή; Δικαιολογήστε την απάντησή σας με ποσοτικά στοιχεία.
β) Σε ποια δεκαετία μετά το τέλος του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου σημειώθηκε η μικρότερη αύξηση του πληθυσμού της Ελλάδας; Πόση ήταν αυτή; Σε τι ποσοστό ανερχόταν;

- 19 Μελετήστε προσεκτικά τον πίνακα 11.98.
α) Πόσοι συνολικά μετανάστευσαν από την Ελλάδα στη δυτική Ευρώπη; Πόσοι συνολικά πήγαν στη Δυτική Γερμανία;
β) Σε ποιο χρονικό διάστημα το μεγαλύτερο ποσοστό των μεταναστών κατευθυνόταν στη Δυτική Γερμανία; Δικαιολογήστε τις απαντήσεις σας με ποσοτικά στοιχεία.

[δεύτερο μισό 20ου - αρχές 21ου αιώνα]

- 20 Η τάξη σας συνεχίζει να μαζεύει στοιχεία για την ιστοσελίδα που έχει δημιουργήσει στο διαδίκτυο για την ιστορία των γυναικών στην Ευρώπη και στην Ελλάδα από την εποχή της Γαλλικής Επανάστασης μέχρι τα τέλη του 20ού αιώνα. Η ενότητα είναι αφιερωμένη στο γυναικείο ζήτημα στην Ευρώπη και την Ελλάδα στο δεύτερο μισό του 20ού αιώνα.
- α) Αντιγράψτε στο τετράδιό σας και συμπληρώστε τον παρακάτω πίνακα:

Εικόνα	Χρονολογία	Τι δείχνει; Σε ποιο θέμα αναφέρεται;	Τι πληροφορίες μάς δίνει η εικόνα για το συγκεκριμένο θέμα;
11.25			
11.35			
11.36			
11.37			
11.38			
11.52			
11.55			
11.58			
Π 11.60			
Π 11.61			

- β) Χωριστείτε σε ομάδες των 6–7 ατόμων. Με βάση τις πληροφορίες που παίρνετε από τις εικόνες η κάθε ομάδα γράφει ένα κείμενο (180–200 λέξεις) για τη θέση των γυναικών στην ευρωπαϊκή και την ελληνική κοινωνία στο δεύτερο μισό του 20ού αιώνα.
- γ) Παρουσιάστε την εργασία σας στο διαδίκτυο!

- 21 α) Διαβάστε τα κείμενα Π 11.54 και Π 11.56. Τι είδους κείμενα είναι; Πότε γράφτηκαν; Για τι μιλάνε; Τι λένε; Γράφτηκαν την ίδια εποχή για την οποία μιλάνε ή αργότερα; Δικαιολογήστε την απάντησή σας.
- β) Διαβάστε το παρακάτω απόσπασμα που έγραψε ένας μετανάστης:

Μετανάστης σημαίνει πολλά πράγματα. Αλλά προπαντός σημαίνει δουλειά. Στην ξενιτιά δεν πας για να κάνεις το μάγκα, αλλά για να μαζέψεις φράγκα. Θα κάνεις δύο και τρεις δουλειές τη μέρα, ανασφάλιστος, θα ρίξεις το μεροκάματο των ντόπιων, θα γίνεις απεργοσπάστης, αν χρειαστεί θα πουλάς κακομοιριά, για να αγγίξεις την καρδιά των εργοδοτών, μέχρι να καταλάβεις ότι πολύ λίγοι τη διαθέτουν, θα στήνεσαι από τα χαράματα στην Ομόνοια [= μια από τις κεντρικές πλατείες της Αθήνας], σαν βρόμικο άγαλμα που ξέχασαν να το πλύνουν τα συνεργεία του Δήμου. Θα κατοικείς σε τρώγλες, δέκα, δεκαπέντε, είκοσι άτομα μαζί, καταργώντας τη διαφορά ανάμεσα στην κατοικία και το γουρουνοστάσιο. Θα τρως ψωμί και αλάτι, θα τρως σκέτο ψωμί. Θα σε πιάνει ο ύπνος πάντα στο λεωφορείο από την εξάντληση και την αϋπνία. Θα μυρίζεις ιδρώτα σε ακτίνα ενός χιλιομέτρου, γιατί δε θα έχεις χρόνο να πλυθείς αλλά και γιατί δε θα θέλεις να κάνεις το ντους για να μην πληρώσεις ρεύμα. Ο πιο διάσημος τσιγκούνης σε σύγκριση με σένα θα μοιάζει κουβαρντάς [...]. Δε θα ξοδεύεις τίποτα, δε θα αγοράζεις τίποτα, θα ζεις με τα ελάχιστα των ελαχίστων, θα χορταίνεις μόνο μετρώντας τα χρήματα και ακούγοντας πως για σένα υπάρχει και άλλη δουλειά και άλλη και άλλη [...].

Γκάσμεντ Καπλάνι, *Μικρό ημερολόγιο συνόρων*, έτος 2006

- Τι είδους κείμενο είναι; Πότε γράφτηκε; Για τι μιλάει; Τι λέει; Γράφτηκε την ίδια εποχή για την οποία μιλάει ή αργότερα; Δικαιολογήστε την απάντησή σας.
- γ) Ποια κοινά σημεία υπάρχουν ανάμεσα στο παραπάνω απόσπασμα και στα κείμενα Π 11.54 και Π 11.56; Δικαιολογήστε την απάντησή σας.